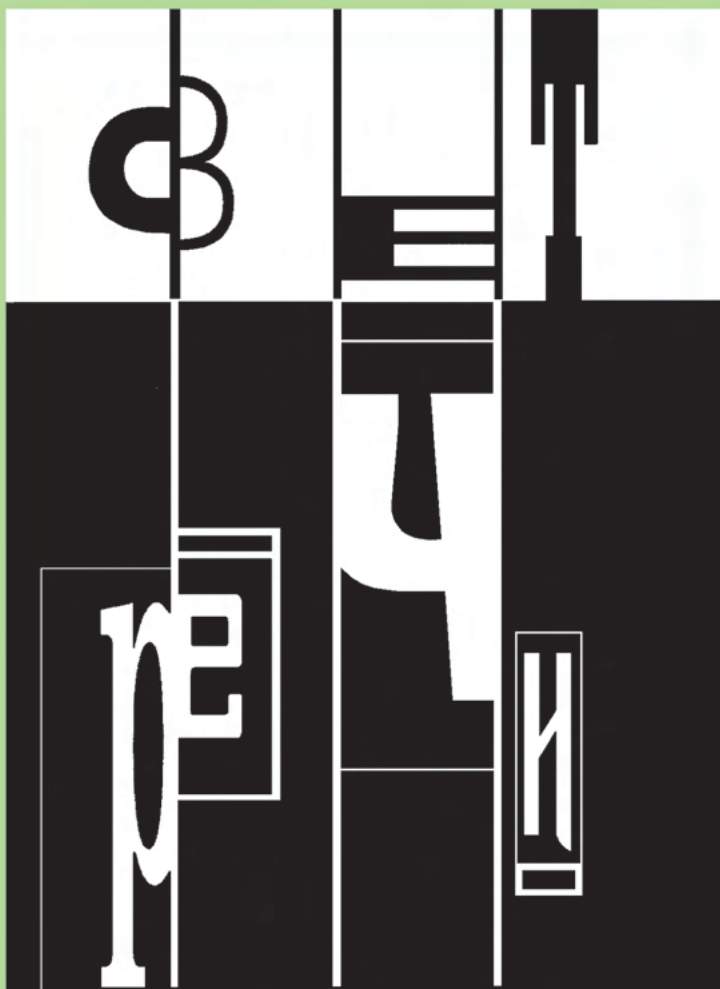
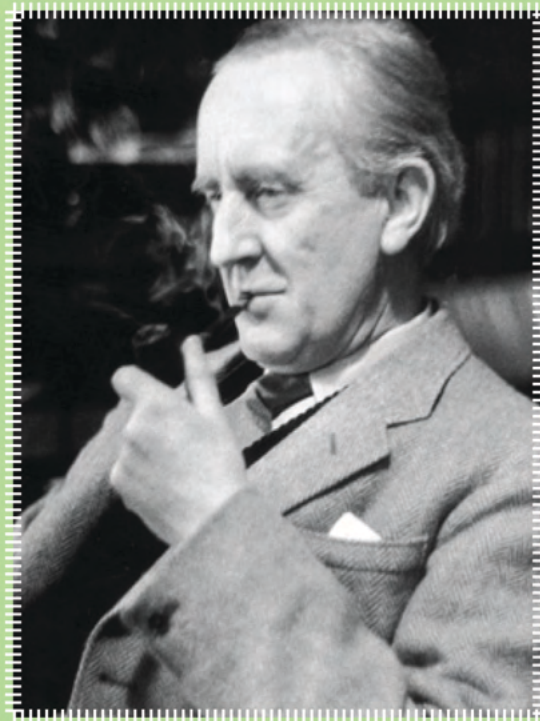

Свет речи
часопис за српски језик и књижевност
Београд 2023.

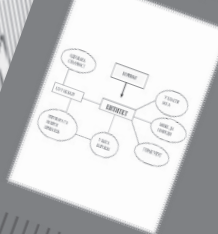
Староштокавска акцентуација	Новоштокавска акцентуација
живѐо	живео
зѐјтин	зѣјтин
рăдила	рáдили
òвдѐ	òвде
јăјима	јáја, јáје

55-56

Свет речи

СРЕДНОШКОЛСКИ ЧАСОПИС ЗА СРПСKI JEZIK I KNJIJEVNOST

Свет речи
часопис за српски језик и књижевност
Београд 2018.

Свет речи

СРЕДНОШКОЛСКИ ЧАСОПИС ЗА СРПСKI JEZIK I KNJIJEVNOST

Свет речи
СРЕДНОШКОЛСКИ ЧАСОПИС ЗА СРПСKI JEZIK I KNJIJEVNOST

29-30

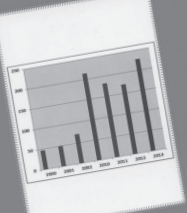
Свет речи
СРЕДНОШКОЛСКИ ЧАСОПИС ЗА СРПСKI JEZIK I KNJIJEVNOST

Свет речи
СРЕДНОШКОЛСКИ ЧАСОПИС ЗА СРПСKI JEZIK I KNJIJEVNOST

Свет речи
часопис за српски језик и књижевност
Београд 2015.

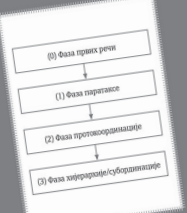

51-52

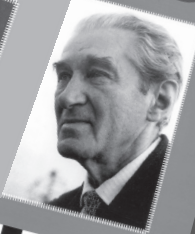
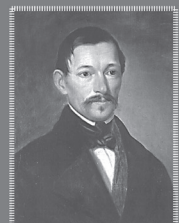
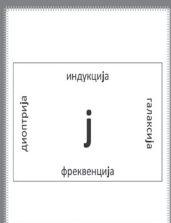

39-40

Свет речи
часопис за српски језик и књижевност
Београд 2019.

Свет речи
часопис за српски језик и књижевност
Београд 2022.

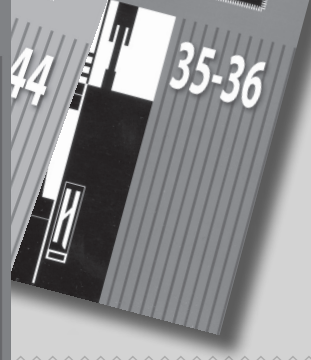
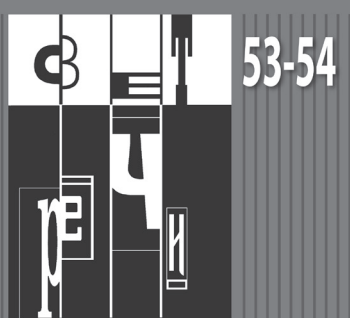

47

53-54

44

35-36

САДРЖАЈ

Писци говоре

Песници су синови матерњег језика
(са Матијом Бећковићем разговарала Јована Милованчевић) 3

Свет језика

Викторија Капријелова, *Дистрибуција предлога од и из у српском језику* 8

Тумачења

Милица Миланков, *Архетип краља у Господару прстенова Џ. Р. Р. Толкина* 14

Маша Петровић, *Тумачење приповетке Ђорђе Ђорђевић Иве Андрића* 25

Свет акцената

Невена Милосављевић, *Акцентски систем говора села Брвеница* 31

Појмовник

Страхиња Полић, *Поема* 37

Свет правописа

Марија Запутил, Маја Јовановић Глигоријевић,
Транскрипција имена на примерима из физике 47

Калеидоскоп

Олга Сабо, *Лех-инфо* 58

Школски живот

(приредила Босиљка Милић)

АКТУЕЛНОСТИ

Јадранка Милошевић, *У сусрет државној матури*
Мирјана Стакић, *Награда најуспешнијим такмичарима: Тршић (3. 10–9. 10. 2022)* 60

ЈУБИЛЕЈИ

Дуња Брусин, *Слика Сарајева и Београда у роману Госпођица Иве Андрића* 65

НЕГУЈМО СРПСКИ ЈЕЗИК

Средњошколци Србије у пројекту „#uNjihovimpratikama“ 71
Владимир Милојевић, *Наручје је место сигурности и склониште од сваког зла* 72
Неговање српског језика у Нишу 74

ТАКМИЧЕЊА И КОНКУРСИ 75

1. Такмичење из књижевности-писмени задатак 76
2. Литерарне секције 77
3. Школски листови и часописи 87

ПЕСНИЦИ СУ СИНОВИ МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА МАТИЈА БЕЋКОВИЋ

(са Матијом Бећковићем разговарала Јована Милованчевић)

Матија Бећковић рођен је 29. новембра (на дан Св. Апостола Матеја) 1939. године у Сенти. Основну школу завршио је у Вељем Дубоком, ниже разреде гимназије учио је у Колашину и Славонском Броду, а вишу гимназију с матуrom у Ваљеву. На Филолошки факултет се уписао школске 1959/60. године и од тада живи у Београду. За дописног члана Српске академије наука и уметности изабран је 1983. године, а за редовног 1991. године. Члан је Крунског савета од његовог оснивања (1992).

Објавио је следеће књиге (избор): *Вера Павладољска, Метак луталица, Тако је говорио Матија, О међузремену, Че – трагедија која траје* (са Душаном Радовићем), *Рече ми један чоек, Међа Вука Манитога, Леле и куку, Поеме, Служба Светом Сави, Кажа, Чији си ти мали, Надкокот, Ово и оно, Ђераћемо се још, Покајница, Хлеба и језика, Послушања, Саслушања, Кукавица, Кад будем млађи, Кад дођеш у било који град, Кад будем још млађи, Праху оца поезије, Кад се поново родим, Људмилине песме, Најнајнија.*

За своје песничтво добио је многе награде, неке од њих су: Милан Ракић, Октобарска награда града Београда, Седмојулска, Дисово пролеће, Змајева, Бигзова, Просветина, Нолитова, Златни крст кнеза Лазара, Равногорска, Стефан Митров Љубиша, Јован Дучић, Лаза Костић, Раде Драинац, Десанка Максимовић, Његошева, Вукова, Велика награда „Иво Андрић”...

Почасни је грађанин Сенте, Суботице и Приједора.

За своју прву песму „Мој крај у револуцији” добили сте једну значајну награду и купили први карирано сако, по њему сте и данас препознатљиви. Како гледате на своје почетке и како се сећате првих подстицаја на писање? Јесу ли они долазили из друштва и околине или су били пре свега одраз Вашег унутрашњег бића?

Поезија се пише и данас као и пре хиљаду година, потребно је само да имате парче папира и оловку, не

треба вам ничија дозвола, никаква диплома. Можда је то разлог због кога се толико сиротиње маша поезије, а и обично се каже у нашем народу: „Био би он велики песник да је имао на чему да пише”. Ја сам, као што сте споменули, као ђак ваљевске гимназије добио прву награду за најбољи писмени задатак у Републици Србији. Већ сам то неколико пута причао. За то време је везано и моје прво појављивање на Радио Београду и можда је ово прилика да то споменем. Ишао сам бос у летњи

дан, по Ваљеву, кад ме пресрела једна екипа Радио Београда. „Добар дан”, „Добар дан”. „Ми смо ти и ти, ово је један наградни конкурс, поставићемо једно питање”, а питање је гласило: „Чији су стихови: *Откуда моје очи на лицу твојем, анђеле брате*”? Рекао сам да су то стихови Васка Попе. Они су ме питали из које песме, ја сам казао из песме „Каленић”, из књиге „Непочин-поље”. Рекли су да ћу добити награду три хиљаде динара и да ће се мој одговор емитовати у среду, прва која дође, после вести

дана, у три сата поподне. Већ из самог тог податка можете да замислите како се разликује ово и оно време. Да је Радио Београд имао такву акцију, да су сви знали такве стихове, мање-више, није то било ништа намештено, а зашто су они налетели баш на мене, небо зна. Углавном, ја сам једва чекао среду и три сата поподне и први пут чуо свој глас преко радија, а нисам то слушао само ја јер, пошто сам становао код тетке, а пријавио све ово што сам Вам испричао, онда смо се сви били окупили око радија, у улици Вука Караџића, бр. 54, а радио је био на једном шифоњеру мало изнад свих нас.

Запамтићемо да сте се први пут чули на нашим таласима, као једну од највећих похвала нашем радију, а сетила сам се оних Ваших познатих речи: „Где није био нико, песници су били, све што није било, то су запамтили“. Кроз ове стихове показујете један врло специфичан однос према поезији и статусу песничког у друштву. Да ли са оваквим песничким искуством и даље сматрате песнике неким „вишим бићима“, људима који имају повлашћено, више знање о свету?

Ја сам њих тако замишљао, а први који је тако изгледао био је Бранко Радичевић, са оном фотографијом која је заправо била цртеж Мине Караџић, а ту је писало испод: Бранко Радичевић, Мина Караџић, по сећању. Ту

сам мало и суза пролио јер ми се чинило како је она њега призивала из ничега, из ваздуха, како је то била једна велика борба са ништавилком да се његов лик спаси и он је тако био са том фризуром, тако висок, бесполан, као анђео, а тако је и сликан на оним крпама и фотографијама које сам виђао по посластичарницама. Има и једна која се зове „Виле крунишу Бранка“. Све те које сам виђао у читанкама замишљао сам као ванземаљце. После сам се са неким од њих упознао и седео, чак поред Бранка Ћопића, у Српској академији наука. Нисам се никад ослободио те слике и тог чуда. Да ли је могуће да ја седим поред тог човека чије сам песме знао напамет, пуне читанке су биле његових стихова, а тада је био обавезан део школског програма да се учи напамет.

У приступној беседи Српској академији наука и уметности рекли сте, између

осталог, да сте ту дошли правдом и добротом матерњег језика. Шта вас у основи веже за матерњи језик, да ли је то слично оној Настасијевићевој матерњој мелодији? Како уопште гледате на способност ствараоца да досегне највеће дубине матерњег језика?

Хердер је рекао да се чак и у језицима најпримитивнијих народа крију тајне о којима филозофија и не сања, а што се тиче Настасијевића, ја волим ту његову реченицу коју сам више пута поновио, баш из есеја „Матерња мелодија“: „на чију мелодију уздрхти, те је мајке син“. Томас Ман је рекао: „иза мене дише цео мој народ“. Сваки песник би могао рећи: иза мене дише језик. Сваки песник пише на свом матерњем језику, они су синови језика и језик преко њих говори оно што он хоће, иако могу бити полиглоте и знати ко зна колико језика. На тим језицима могу знати ко зна које форме и врсте, могу филозофирати, бавити се науком, држати говоре, али поезију не могу писати.

У вези са тим је и теме односа усменог и писаног. Јесмо ли ми данас више усмени или писмени народ и да ли се доласком до писмености та усменост превазишла или је управо потреба за њом све већа?

И то је речено, да језик једне цивилизације не може да изрази памћење друге цивилизације. Приморани смо да пишемо своје песме, мада

Писци њаворе

се данас не може знати чије су то песме, пошто се техника толико унифицирана и уједначила да само што не постоје аутомати који би писали песме. Али оно што је аутентично и крв језика, то је у поезији, зато се и сматра да је поезија посебан облик постојања језика. Никад се песници нису ослободили те мисли да је то суштина свега и многи су размишљали како свет може остати исти када настане једна права песма. Сећам се свог друга, трагично преминулог Бранка Миљковића, који, када напише једну песму, не може да верује да после ње све на свету остане исто. Скоро да је ишао по граду после неке песме да гледа да ли се то спроводи у дело и да ли се нешто чини када је та реч пала или све остаје исто.

Реч је Миљковићу била важнија и од самога живота и то је велика и важна тема. Како га се још сећате? О чему сте све са њим разговарали?

Могоа бих о томе дуго да причам јер сам постао са њим близак баш последњих година његовог живота. Постоји та бедна представа да има само једно место и ако неко дође на врх, онда за друге нема места. Тако да је и он својим песмама и метеорском својом појавом, изазвао разне зависти, тако да су почеле разне интриге. Ја му нисам био никаква конкуренција јер сам тек почео да пишем. Једном ми је рекао, на једној изложби у УЛУС-у, отприлике: „Про-

читао сам оне твоје песме, ти ниси ништа слагао”. А ја сам све слагао, ја ништа не мислим оно што сам написао, све мислим обрнуто. Он је водио велику борбу са самим собом, док је био жив то су били неки леви парадокси, комбинације и метафоре, а он је желео да то буду истине и био је спреман да плати највећу цену за своју поезију и платио је. Његова поезије је најбоље зазвучала после његове смрти. То више нису биле слике и метафоре, већ праве истине. Грешна ми душа, али да зна шта је својом смрћу за своју поезију урадио, он би то поновио.

Чини ми се да нигде лепше у савременој српској поезији није остварен спој архаичног, продубљеног песничког памћења и модерног, савременог израза као код вас. Постоји ли граница која дели архаично од модерног или се све то прожима и бива целином?

У претходном питању сте споменули усмено и писано. Сан је писмености да посегне усменост јер је она старија од ње. Поезија се почела писати кад људи више нису могли да памте. Усменост је у ствари била оно што су сада верзије књижевног дела, она су некад усменошћу довођена до коначне форме и облика. Ја волим те анегдоте. Кад је рецимо, Стефан Митров Љубиша читао својим Паштровићима своје приповетке, онда је неки сељак рекао: „Није ти та ту” и онда сам мислио како би то могао да буде наслов нек естетике, неке расправе о поетици. Срби су имали слуха за праву реч. Када је било почело да се пише, тешко је било достићи савршену, коначну форму.

Негде се рекли да колико год да се Његош проучава, тајна његовог писања и односа према свету постаје све дубља и већа. Да

ли је том смислу у поезији вредно пре свега оно што је неисказиво, мрачно, оно место најдубљег бездана језика? Као да се наисказивошћу саопштавају највеће тајне човека и његовог постојања.

Највеће религије су настале у пустињи, а Његош је пустињак цетињски. Тешко је замислити да у таквим срединама, где је била само једна кућа, неко купи свеску, рецимо, један аустријски шпијун је, кажу, дојавио да је владика купио „лијепе хартије“ у Котору. Значи, намерао је нешто да напише. Ја сам писао један предговор за избор његових стихова. Над његовим рукописом видите како се рађао неки стих и тај рукопис је велика утеха за нас смртнике, да нема тих грешака да видимо како је то настајало, онда бисмо мислили да је та књига пала са неба и да ју је Бог написао. Али овде је човек постао Бог и написао нешто као Бог. Папир је светиња, а он је могао да жртвује целу једну свеску да би нашао праву реч и до

дана данашњег учинио да један народ има себе у своме језику, отуда толико рвање са њим и толика актуелност онога што је он казао. Толико је он испразнио уставу језика и сва мудрост која се вековима таложила, она је сва исцурела на његово перо.

Црњански је рекао да када би нестало Срба, а да остане само „Горски вијенац“ било би довољно. Шта је то довољно што „Горски вијенац“ говори о српској историји, нашем удесу и трагедији. Какво књижевно дело може да превазиђе свом важности историју, а да у исто време говори о њој?

Слободан Јовановић је казао је да је он једини горостас међу српским писцима. Ту постељицу језика је он избацио и тако је то једном заувек речено. Тај народ учи ту књигу напамет, да му је не би узели. Крвоток језика, постао је крвоток једног народа који је побегао у гору да би био оно што јесте, а је дочекао у нашем времену да буде оно што није.

Негде сте рекли да је једина кривица коју бисте прихватили или једина почаст је кривица и почаст народа коме припадате. Да је судбина појединца увек подељена са судбином народа, а посебно судбина песника као што сте Ви? Шта Вас као појединца одређује из српске историје?

То је све заслуга језика. Српски језик је сматран од највећих ауторитета не само најважнијим, већ једним од најлепших језика на свету, то су говорили Гете, Хердер и други. Тај је језик способан да створи један народ и поезија је та која може да учини да један народ буде духовно уједињен. Спомињали смо сада Његоша. Цела Црна Гора је дело поезије, тако да ови који се црногорче тамо нису ништа написали, а написао је Лаза Костић, написао је Змај, Десанка Максимовић, Црњански, Иво Андрић. Актуелна је прича о Његошевој капели на Ловћену. Када је седамдесетих година она рушена, направљен је једна број часописа „Уметност“ где нема ни једног интелектуалца који није био против тога да се сруши то највеће ремек-дело на тој планини, али нема ни једног песника који није написао песму у одбрану капеле.

Брзо реагујете на актуелности у друштву, али трудите се да у томе пронађете неко дубље значење, нешто што није ствар само овог тренутка. Сматрате ли то својом обавезом као песника и интелектуалца који је у најприснијој ду-

Писци џоворе

ховној вези са народом и друштвом?

Чим вас питају, значи да некога ваше мишљење интересује, а опет ако сте песник онда зна да вас не интересује ни из каквих приватних, личних, ситних рачуна, него у име поезије и у име истине, која би требала да се сачува како би се сачувао један народ и његове памћење, како би се са многих тих авантура куда је кретао, опет враћао себи јер, како се показало, велики покрети светски у којима су страдали многи животи, завршили су се трагично без икакве наде да би се тако нешто могло одржати. Нас је све то коштало толико да ми жртве не можемо да заборавимо, нити да се опет пресаберемо и вратимо себи, својим истинама и да нови нараштаји који израстају на тим безданима коначно буду здрави, непоцепани и неподељени. Један исти народ постаје вавилонски неки случај, као што је данас у Црној Гори, тај „народић“, како га Његош зове. Они не могу да се дозову себе, загрле и кажу како то не води ничему и никоме. Тако је то једна бесмислена прича око које су се многи мозгови упалили. Људи су свесно давали животе за многе ствари и

не можемо сада те жртве да увредио, повредимо и заборавимо, него да направимо на том месту нешто здраво

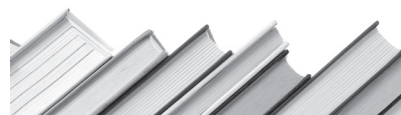
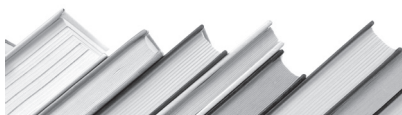
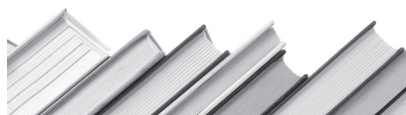

и ново. Мени се чини да су млади људи способни за то, као што се видело на литијама у Црној Гори.

Одакле је дошла потреба младог човека за тим? Често се говори о младима који се затварају у себе, размишљајући о својим личним проблемима. Где мислите да је млад човек нашао порив и подстицај да изрази то колективно из себе?

Да цитирамо Његоша и овога пута, да не пропустимо прилику: „Удар нађе искру у камену, без њега би у кам очајала“. Дирнула је та искра у неко данце душе тог народа, мада је он као из земље трава, кад се мисли да га нема, да га не интересује, да му је свеједно. Као што су људи расејани по свету, увек највише заинтересовани за свој идентитет, тако је исто и овде. Када је нешто профано и свакодневно, онда то и пуштају, али сада су осетили да се ради бити или не бити, значи, постојати или не постојати. Да ли ћемо опстати или нестати. То је и озбиљно филозофско питање.

(Разговор је емитован у емисији „Клуб 2“ Радио Београда 2, 06. 01. 2022. године)

ДИСТРИБУЦИЈА ПРЕДЛОГА ОД И ИЗ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Викторија Капријелова

Сажетак: У овом чланку бавимо се проблемом дистрибуције српских предлога *од* и *из*, који представља проблем за руске говорнике који уче српски језик. У чланку се утврђује списак денотативних улога именица које уводе ови предлози. На крају чланка налазе се предлози инструкција којима је описан начин на који бирамо предлог приликом састављања реченице. Ове инструкције могу бити корисне за студенте који уче српски језик.

Кључни речи: предлози, функционална синтакса, денотативне улоге, семантика, настава српског језика.

Кад говоримо о конфронтационој анализи лексике неколико језика, пре свега анализирамо независне врсте речи и често истражујемо концептуалну лексику. Главни разлог томе лежи у чињеници да је за истраживача важно да пронађе културолошки маркиране језичке јединице (такве речи који означавају појаве који су важне за одређену културу). Ове јединице су обично независне врсте речи. Проучавање културолошки маркираних језичких јединица битно је јер оне показују како језик испољава нарочитост народног карактера (на пример, које су ствари у животу важне за говорника, какву слику света имају говорници итд.).

За нас су корисни применљивији циљеви – проучавање или предавање сродног језика. У методолошке сврхе важно је пронаћи зону интерференције тј. „узајамне повезаности језичких система, утицаја матерњег јези-

ка на језик који се изучава у процесу усвајања истог језика” [Азимов, Шукин: 87]. Другим речима, ако се једна језичка појава нађе у зони интерференције, студент преноси своју представу о томе како ова појава функционише из матерњег језика на појаву у страном језику, који он учи. На пример, он преноси значење једне речи у матерњем језику на хомоним у страном језику. Циљ предавача је да предупреди вероватну грешку и спречи комуникативни неуспех у реалној ситуацији (тј. када студент користи језик у животу, а не само у учионици).

Дакле, у зону интерференције спадају не само лексеме који спадају у самосталне врсте речи, него и несамосталне речи. Посебно наша пракса приказује да скоро хомонимски предлози *од* и *из* и руски предлози *от* и *из*, који се често слично користе, имају одређену разлику у својим значењима. Упркос

томе, обично се на предавањима српског/руског језика не објашњавају правила њиховог коришћења, вероватно због тога што још увек нису формулисана. Дакле, када се ови предлози нађу у *опасној* зони интерференције, они могу провозирати грешке: српски и руски студенти могу сматрати да ови предлози функционишу по истим правилима, као у матерњем језику, што није тачно.

Сврха нашег истраживања је била да пронађемо правила дистрибуције српских предлога *од* и *из* и да формулишемо инструкције које се могу давати студентима на предавањима страног језика.

Потребно је рећи да су се различити српски истраживачи бавили описивањем српских предлога, укључујући опис предлога *од* и *из*. У „Нормативној граматици српског језика” набрајају се ови предлози заједно с другим предлозима који се употребљавају с забележеним падежом (у овој прилици са генитивом). Када аутор Граматике Предраг Пипер процењује значења српских предлога, он показује, да многи предлози (посебно стари предлози) развијају више од једног значења; прво значење је конкретно, а следећа су метафорична. На пример, прво значење предлога *на* – значење простора,

а даље се развија семантика времена, особине, количине, поређења и циља. Као основна категоријална значења П. Пипер издваја месно значење, значење правца, временско значење, узрочно значење, циљно значење, поредбено значење (ту се предлог *од* користи као пример), значење друштва или заједнице (комитатив) и допусно значење.

Срето Танасић је испитивао временске предлошко-падежне конструкције у раду „Прилози синтакси српског језика“. У поглављу „Нагомилавање падежних конструкција с временским значењем“ аутор ове књиге је истраживао специфичности семантике временских конструкција у таквим контекстима, кад су једну радњу описивале две временске конструкције и више њих. Нажалост, он није испитивао коришћење предлога *од* и *из*, али даје занимљиву поделу временских значења, која су се, чини се, већ избистрила у српској лингвистици, позивајући се на претходна истраживања. Временска значења се деле на локациона (у случајима када именица означава конкретни временски одсек – годину, месец, дан) и оријентациона (у контекстима где се користи именица која означава неку ситуацију, на пример, *зора*) [Танасић 2021: 151-152].

Поред њих, предлоге *од* и *из* истраживала је Душанка Звекић Душановић. Она је испитивала семантичке и синтаксичке особитости конструкција са узрочним значењем у српском и мађарском језику.

У својој расправи Душанка Звекић Душановић се пре свега осврће на претходне студије укључујући студије М. Ивић, која је приказала да предлози *од* и *из* уводе именице које означавају активног радника – непосредног узрока ситуације. Док предлог *због* уводи именицу која означава појаву, а која има индиректан утицај на ситуацију [Звекић-Душановић 2020:154].

М. Ивић објашњава и разлике у семантици предлога *од* и *из*: предлог *од* се користи пред именицом која означава самостални процес, а који спонтано утиче на ситуацију; док предлог *из* уводи именицу која означава радњу која је начињена намерно, промишљено. Ово тумачење разлике датих предлога потврђују и други српски истраживачи. Морамо приметити, да су сличне разлике у семантици карактерне и за руске предлоге *от* и *из* у узрочном значењу.

Интересантно је такође друго запажање П. Пипера о

томе да је узрочна семантика повезана са месним значењем ових предлога: они означавају полазну тачку развоја ситуације. Ово запажање је тачно и за мађарски језик, где семантика узрока може бити исказана помоћу аблатива [Звекић-Душановић 2020:155].

М. Стевановић у раду „Савремени српскохрватски језик 2“ сматра аблативно значење као основно значење конструкција с предлогом *од*. Ове конструкције имају семантику „потцања, одвајања и удаљавања од појма с именом у генитиву, и то <...> с било које стране тога појма“ [Стевановић 1989: 213]. Аблативна семантика може да се изражава у месном значењу (на пример, одвајање и кретање од неког места), временском значењу („почетак времена <...>, од којег се узима какав временски размак“ [Стевановић 1989: 215]), узрочном значењу или у функцији одредбе (као атрибут). Дакле, предлог *из* такође користи у аблативном зна-

чењу „потичања, покретања, полагања или долажења“ [Стевановић 1989: 233], означава целину, којој припада део; материјал, и, као и предлог *од*, употребљава се у месним, узрочним и придевским контекстима.

Наше истраживање показује да предлози *од* и *из* имају много више значења него што су само временско, месно и узрочно. У процесу анализе семантике ми не покушавамо формулисати значење предлога на традиционални начин. Сматрамо да је најуспешнији начин приказивање дистрибуције ових предлога, тј. испитивање какве денотативне улоге имају именице које уводе ови предлози. Прецизирамо да је за нас „денотативна улога“ исто што и „семантичка актант“ (значење члана реченице; учесник ситуације, коју описивује реченица): „Значења речи која су повезана [с једном речју] *Л* и која означавају обавезане учеснике ситуације (коју описује реч *Л*), зове се семантички актант ове речи“ [Кобозева 2000: 140]. Другим речима, „денотативна улога учесника ситуације формира се од стране типа односа између састојака [типске ситуације], укључујући у састојке и показатељ овог односа – предикат“ [Всеволодова 2016: 196].

Као грађу за своје истраживање користили смо корпус српског језика. Из тог разлога можемо бити сигурни да се језички подаци актуелни.

Дакле, у процесу нашег испитивања дефинисали смо

следећи денотативне улоге које има именица, а које уводи предлог *од*.

Према нашим запажањима, једно од најчешћих коришћења предлога *од* јесте употреба пред именицима које означавају **материјал** из којег је направљен неки предмет.

- (1) Pita **од** bundeve s piletinom.
- (2) Priveske pravimo **од** belog, žutog zlata ili njihovim kombinovanjem.
- (3) Zastor **од** štampanog betona debljine 10 cm.

Скрећемо пажњу на то да се у руском језику у овим контекстима користи предлог *из*.

Друго значење које поседује именица, а које уводи предлог *од*, јесте значење **пацијент** т.ј. субјекат који трпи неки утицај:

- (4) Ljubav je i od Pinokija napravila čoveka.
- (5) Kućno bilje je idealan i jeftin način da oplemenite svoj stan i napravite od njega zelenu oazu mira za najintimnije trenutke odmora.

Још једно значење за именицу коју уводи предлог *од* јесте група предмета или субјеката, од којих се бира један. У руском језику у таквим контекстима никад се

не користи предлог *от*, већ само предлог *из*:

- (6) Shvatio sam da **од** svih sportova najviše volim atletiku.
- (7) Deo svakodnevnog života svakog **од** nas.
- (8) Izbor prave toplotne pumpe zavisi od mnogih faktora **од** kojih su najbitniji geološki uslovi gde se objekat nalazi.

Коришћење предлога *од* у контекстима с семантиком избора из групе повезано је с употребом овог предлога у компаративној конструкцији и у конструкцији са значењем суперлатива – *један од*. У овим конструкцијама предлог *од* такође уводи именицу која означава групу из које се одабира један објекат.

Често се предлог *од* користи у позицији пред именицом која означава узрок остварења радње (ово су значење више пута описивали српски истраживачи). Скрећемо пажњу на то да у руском постоји цео низ предлога који се употребљавају у овој позицији:

- (9) Ja sam umro **од** smeha kad je Zlata pricala... lol. – *Ја умерла от смеха, когда Злата рассказывала... лол.*
- (10) Oni su svetonici sveta koji pokazuju put savremenom čoveku umornom **од** ispraznosti svakodnevice. – *Они маяки в мире, которые показывают дорогу современному человеку, уставшему от суеты повседневности.*
- (11) Biljke koje su se iskrivile pod naletima vetra ili **од** težine snega treba ispraviti i privezati. – *Растения, которые искривились под порывами ве-*

тра или *под тяжестью* снега, нужно *исправить и привязать*.

(12) Kada prođe opasnost **od** mrazeva, ali pre početka vegetacije možete posaditi sadnice drveća i žbunja koje niste posadili u jesen. – *Когда пройдет опасность морозов, но перед началом вегетации можете посадить заженцы деревьев и кустарников, которые не посадили осенью.*

Друга улога именица које уводи предлог *od* јесте **доња граница** временског или месног размака. Ово уопштено значење садржи две денотативне улоге: **моменат почетка радње** и **тачка почетка кретања** (полазна тачка).

Навешћемо примере коришћења предлога *od* пред именицом са значењем моментата почетка радње.

(13) @PetarOnline **Od** ranog jutra sam u fazonu.

(14) Obaveštavamo Vas da će **od** 01. jula 2013 godine, stupiti na snagu letnji red vožnje.

У руском преводу ових контекста не користи се предлог *od* = *от*, него *с* (*с раннего утра...*).

Почетак радње може се изражавати метонимијски (вероватно би ове контексте српски лингвисти назвали „оријентационо временско значење“):

(15) **Od** ideje do realizacije.

(16) Počev **od** Svetog Save, koji je postavio temelj srpske pravoslavne duhovnosti, <...> ovde se tkala neprekinuta nit srpske književne reči.

Сада ћемо проучити примере употребе предлога *od* пред именицом са значењем полазне тачке. Овде су такође

уобичајени контексти са метонимијским значењем (18):

(17) Gradjani na 5 minuta **od** centra grada gutaju prasinu od makadama.

(18) I koliko putujem **od** Vuka.

Још једна улога именица коју уводи предлог *od* јесте **адресант**. При томе мислимо на адресанта у широком смислу: не само адресант поруке (као што у примеру 19), него и адресант неке радње (примери 20-21).

(19) E, evo poruke **od** tvog rođaka.

(20) Š[r]tiklirajte ukoliko želite da dobijete potvrdu o transakciji i **od** banke na Vašu e-mail adresu.

У овом случају банка је адресант радње „потврда трансакције“.

(21) Žombolj je posle ovog uspešnog projekta dobio **od** rumunskog Ministarstva zaštite životne sredine sredstva za pošumljavanje još 47 hektar.

У наведеном контексту „румунско Министарство заштите животне средине“ је адресант радње „добити средста“.

Последња улога коју можемо издвојити за именице, а која уводи предлог *od*, јесте својство предмета који означава неку меру (тежину

– пример 22, обим – пример 23, дужину – пример 24) или вредност (пример 25):

(22) Probudim se, a na stolu Milka **od** 300 grama. Ako tako nastavim, bicu Ivan **od** 300 kg.

(23) Akvarijum **od** 37.8 litara.

(24) Visina **od** 130 cm.

(25) Kako је ranije najavljeno, karte za taj spektakl, po ceni **od** 200 dinara.

Ово ограничење врсте својства је важно, због тога што се (како ћемо даље показати) предлог *iz* такође користи пред именицом са значењем својства.

Дакле предлог *od* уводи именице које имају 8 основних улога, а то су: (1) материјал, (2) пацијент, (3) група из које се бира један предмет, (4) узрок, (5) моменат почетка радње, (6) полазна тачка, (7) адресант, (8) својство предмета (мера или вредност).

Осим семантички условљеног коришћења предлога *od*, постоји такође и граматички условљено коришћење – у конструкцијама компаратива и суперлатива и у глаголској рекцији.

Предлог *od* користи се у конструкцијама компаратива и суперлатива пред именицом која означава објекат или групу објеката са којима се нешто упоређује. Вероватно је ово коришћење условљено не само граматички, него и семантички, но по нашем мишљењу, лакше и ефикасније је објашњавати такве контексте граматички.

(26) Nova saksija treba da bude 2–3 cm veća **od** prethodne.

(27) Nikola Tesla, jedan **od** najvećih umova u svetskoj istoriji.

(28) Naši privesci su jedni **od** najprodavanijih.

Понекад на сличан начин можемо објашњавати и глаголску рекцију. Као и у руском језику, понекад се предлог јавља након глаголске творенице са префиксом насталим управо од тог предлога (на пример, **od**voje **od** sebe), али у већини случајева рекцију случајева глаголска рекција непрозрачна за говорнике којима српски језик није матерњи.

(29) Brzina rada e-Karton 4 DEMO aplikacije direktno **zavisi od** brzine internet veze.

Постоји такође низ конструкција са предлогом *od*: *od прилике*, *od стране* + именица у генетиву, *od значаја*.

Потом прелазимо на предлог *из*. Као што смо више навели, предлог *из* такође уводи именицу која означава својство, али овде је својство локализација у једном месту (30–31) или у неком времену (32–33):

СВЕТ РЕЧИ
12

(30) Zemun je bio домаћин делегацији младих **из** Републике Српске.

(31) Ђаци **из** Kikinde били су на семинару у Žombolju, и обротно.

(32) Dokument који datira још **из** времена оснивања Зоолошког врта.

(33) Isti tim је такође открио резултате посматрања **из** 2006, током наредне марсовске године.

Као и предлог *od*, предлог *из* може уводити именицу са значењем полазне тачке. Раз-

лика је у томе што ако предлог *od* означава доњу границу радње (одакле је почела радња), предлог *из* означава извор (из којег места, односно од којег момената је почело кретање). У случају употребе предлога *из*, сматрамо да се јача пресупозиција 'субјекат се налазио у месту X', и сада се из ове тачке X остварује радња.

(34) Ne morate izlaziti **из** куће, што може бити изузетно значајно ukoliko немате пошту или банку у непосредној близини.

(35) Plastična kesa у којој **из** prodavnice donosimo hleb i mleko, odavno је postala simbol vremena.

(36) Bila је dominantna teniserka 1991. и 1992. godine, али се morala povući **из** tenisa 1993.

Значење извора је уопште базично за предлог *из*. То може бити извор информацији (37) или извор другој радње (38, 39).

(37) Izvode **из** dela arhimandrita Emilijana.

(38) Nakon preuzimanja **из** vazduha или zemlje, dobijena toplotna energija dovoljna је за snabdevanje najvećeg dela zahtevane energije у Vašem домаћinstvu.

(39) Pomoću deferizatora uklanjamo višak gvožđa **из** vode.

У периферним случајевима предлог *из* може означавати саставни део нечега (40) или узрок остварења радње (41).

(40) Kompletan sistem се integriše у postojeći informacioni sistem elektronskog kartona pacijenata и састоји **из** nekoliko celina.

(41) Predstavnici našeg Udruženja су, **из** opravdanih razloga, zakasnili на početak otvaranja.

Предлог *из* такође има конструкције са глаголском рекцијом (на пример, *изводити из*; још једном предлог понавља префикс). Такође постоји конструкција *из године у годину* у којој се користи овај предлог.

Дакле, именице које уводи предлог *из* углавном имају улогу **извора**, а такође имају и специфичније улоге, као што су (1) својство предмета по месту, (2) својство предмета по времену, (3) полазна тачка, (4) саставни део, (5) узрок.

Као резултат нашег истраживања можемо формулисати следеће инструкције за студенте који уче српски језик као страни.

1) Ако желите изразити значење:

- материјал/субјекат који трпи неки утицај
- група из које се бира један објекат
- доња граница нечега (од којег момента/у каквом месту почиње радња)
- узрок
- својство предмета (његова *дужина/висина/*

ширина/обим/тежина или вредност), користите предлог *од*.

2) Ако желите изразити значење:

- својство предмета (место или време);
- извор (месни или информациони), користите предлог *из*.

Скрећемо пажњу на то да смо у инструкције укључили само случајеве семантички мотивисаног коришћења предлога *од* и *из*. О граматички мотивисаној употреби сматрамо да предавач мора говорити засебно.

Надамо се да смо успели представити исцрпан списак главних денотативних улога именица које уводе предлози *од* и *из*, у одговарајућој форми за студенте, и да наше методолошке препоруке могу бити корисне предавачима српског језика руским студентима.

Литература

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. *Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам)*. М., 2009.
2. Всеволодова М. В. *Теория функционально-коммуникативного синтаксиса: Фрагмент фундаментальной прикладной (педагогической) модели языка*. М., 2017.
3. Кобозева И. М. *Лингвистическая семантика*. М., 2015.
4. Толстой И. И. *Сербохорватско-русский словарь*. М., 2000.
5. Душанка Звеквић-Душановић. О неким синтаксичко-семантичким типовима узрочних конструкција у српском и мађарском језику // *Зборник Матице Српске за филологију и лингвистику*. LXIII/2. Нови Сад, 2020. С. 153-164.
6. Предраг Пипер, Иван Клајн. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад, 2013.
7. Срето Танасић. *Прилози синтакси српског језика*. Источно Ново Сарајево, 2021.
8. Михајло Стевановић. *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма) II. Синтакса*. Београд, 1989.

АРХЕТИП КРАЉА У ГОСПОДАРУ ПРСТЕНОВА

Џ. Р. Р. ТОЛКИНА

Милица Миланков

Откако је Џон Роналд Руел Толкин (1892–1973)¹ написао прве странице о свом скоро непрегледно великом и сложенем фикцијском свету, мотиви, ликови, теме и историја тога света изнова су тумачени, а нова тумачења пишу се и читају и данас. Проучаваоци упоришне тачке својих интерпретација проналазе у најразличитијим аспектима приповедног, али и песничког света овог енглеског писца. Тако се порекло фантастичних бића, генеза ликова, симболички потенцијал описа природе, симболика магијских предмета, мотиви из класичне литературе, повезаност са фолклором европских народа и други проблеми налазе у средишту многих проучавања његовог опуса. Компаративна митологија, фолклористика, историја, историја религије, филологија, филозофија, психологија, екологија – само су неке од дисциплина које деценијама пружају подлогу разноликим анализама *Хобита* (1937), *Господара прстенова* (*Дружина прстена* и *Две куле*, 1954; *Повратак краља*, 1955), *Силмарилiona* (1977), *Незавршених прича* (1980), *Књиге изгубљених прича* (1983, 1984) и других Толкинових дела.

Џон Роналд Руел Толкин

Бројност, комплексност и испреплетеност судбина људи, *Хобита*, *Виловњака*, *Патуљака* и осталих бића Толкинове прозе и поезије условили су стварање разгранатих интерпретативних мрежа, чији је сваки сегмент подједнако важан при образовању свеобухватне слике света који та бића настајују. Епицентар света изникло из пера овог универзитетског професора англосаксонске књижевности свакако представља монументални тротомни роман-епопеја *Господар прстенова*. Како би се његова својства могла сагледати на прави начин и из што ширег угла, неопходно је у обзир узети и садржаје *Хобита*, *Силмарилiona*, *Књиге изгубљених прича* и, делом, *Незавршених прича*. Ипак, неминовни исход сваког таквог покушаја добио би форму

дуге и сложене анализе чија би успешна рецепција подразумевала дубоко познавање поменутих дела. Стога би оне студије које не претендују да тумаче већи број дела биле сврсисходне уколико погледају у дубину појединачног дела и проникну у унутрашње законитости његове композиције, тематско-мотивског склопа, идејног слоја и односа међу ликовима. Један могући начин читања укључује препознавање и контекстуализацију одабраних архетипова² у мору ликова и образаца њихових мишљења, осећања и понашања.

Термин „архетип“ употребио је 1919. швајцарски психијатар Карл Густав Јунг (1875–1961), преузевши га из филозофско-геолошке текстуалне традиције из првих година хришћанства. Садржаје колективно несвесног, присутне у сваком појединцу, означио је најпре као „примордијалне слике“, потом као „неличне доминанте

² О термину „архетип“ и његовој генези видети: K. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno* (prev. Bosiljka Milakara i prof. dr Dušica Lečić-Toševska), Atos, Beograd, 2003: 13–50; Helmut Hark, *Leksikon osnovnih jungovskih pojmova*, Dereta, Beograd, 1998: 20–22; Владета Јеротић, *Архетипови*, у: *Глас CDXXVII Српске академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности*, књ. 30 – 2017 (ур. Слободан Грубачић), Српска академија наука и уметности, Београд, 2017: 17–21. Даље излагање о пореклу и значењу термина биће засновано на наведеној литератури.

¹ О животу и делу Џ. Р. Р. Толкина видети: Hamfri Carpenter, *Dž. R. R. Tolkien: biografija* (prev. Tatjana Bižić), Albion Books, Beograd, 2012.

у психи", да би на крају одабрао термин „архетип“. Ови отисци општељудског искуства стицаног у току хиљада година у типичним, увек понављаним ситуацијама, јављају се у свести појединца када се таква праситуација догоди у његовом личном животу. Један од кључних услова за разумевање природе архетипова јесте усвајање разлике између архетипа по себи и архетипске слике реализоване од стране појединца.³ Како је архетип чинилац несвесног, он се у току процеса освешћивања мења, и то у зависности од индивидуалне свести, у којој се испољава. Праискуство човечанства је универзално, а искуство сваког појединца понаособ, колико год он у себи садржао „општу душевну основу надличне природе“⁴, индивидуално је. Потенцијални архетипови похрањени су у колективно несвесном и разликују се од манифестних архетипова, оних који доспевају у свест и испољавају се у облику митова, легенди, бајки или снова.⁵ Према Јунгу, сви архетипови имају и позитиван и негативни аспект. У свом капиталном делу, *Архетипови и колективно несвесно*, наводи их неколико – Персона, Сенка, Мудри Старац, Анимус/Анима, Сопство, Трикстер, архетип Мајке, архетип Детеа и др. Један од основних и можда најуниверзалнијих архетипова јесте Сенка, која

је садржана у свим људима и представља својеврсно слике Персоне (маске). Персона скрива истински лик Сопства, који свако открива спознајући своју Сенку.⁶

Донекле се ослањајући на швајцарског психијатра, јунговски аналитичари Роберт Мор и Даглас Жилет објавили су 1990. студију *Краљ. Ратник. Чаробњак. Љубавник: поновно откривање архетипова зреле мушке природе*.⁷ Рашчлањујући мушку природу и тумачећи развојне стадијуме преко којих се достиже тачка испољавања „зреле мушкости“, аутори уочавају четири темељна архетипа препознатљива у сваком мушкарцу – Краљ, Ратник, Чаробњак и Љубавник.

За потребе читања *Господара прстенова* из архетипске перспективе, ослонићемо се на исходе истраживања двојице аутора о архетипу Краља. Међутим, из више разлога заузимамо извесну дистанцу према поменутој студији. Аутори су књигу писали вођени примењенопсихолошким идејама тзв. „митопоетичког мушког покрета“⁸, актуелног у Сједињеним америчким државама током осамдесетих и деведесетих година XX

века. На обликовање идеја овог покрета умногоме је утицао управо К. Г. Јунг, али су оне пре свега ангажоване природе. Потреба за тенденциозном селекцијом научних чињеница резултирала је поједностављеним, а неретко и погрешним читањима Јунга. Стога ћемо се ми ослонити искључиво на оне оригиналне закључке студије *Краљ. Ратник. Чаробњак. Љубавник*, који нису ангажовани, валидни су изван контекста примењене психологије и донети на основу истраживања К. Г. Јунга, Арнолда ван Генепа, Мирче Елијаде, Џејмса Џорџа Фрејзера и других еминентних проучавалаца из области психологије, етнологије, антропологије, историје релије и фолклористике.

Према Мору и Жилету, архетип Краља има своју двоструку Сенку – Тиранина (*The Tyrant*) и Слабића (*The Weakling*). У сваком појединцу би требало да се увек сустичу ова три аспекта једног архетипа (и архетип у свом пуном облику и Сенке), а од степена заступљености сваког од њих зависи структура личности коју чине. Лик *Господара прстенова* чији би слојевитост и унутрашње устројство

⁶ К. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno*: 27–28.

⁷ Наслов оригинала: Robert Moore & Douglas Gillette, *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*, HarperSan Francisco, ?, 1990. Наслов на српском језику и сви наводи из књиге дати су у нашем преводу.

⁸ О пореклу термина видети: Shepherd Bliss, *A report on the growing men's movement*, у: *In Context: A Quarterly Of Humane Sustainable Culture*, n. 16. *Gender: Fresh Visions & Ancient Roots*, Context Institute, ?, 1987: 21. и даље.

³ К. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno*: 15.

⁴ К. G. Jung, *Arhetipovi i kolektivno nesvesno*: 13.

⁵ Владета Јеротић, *Архетипови*, 19.

били додатно осветљени промишљеном применом теорије о архетипу Краља јесте лик Арагорна – Шумара, Страјдера, Изилдуоровог наследника, краља Гондора. Посебност Арагорновог лика приосходи из његове способности да превазиђе Сенке у себи и дозволи архетипу Краља да се развије у пуном облику, што га поставља у позицију истинског престолонаследника гондорског трона.

„Биће опет краљ
онај без круне.“⁹

СВЕТ
РЕЧИ

16

Према Морју и Жилету, Краљ има две главне дужности: уређивање и обезбеђивање плодности и благостања.¹⁰ Када је о Арагорну реч, оне долазе до пуног изражаја тек по његовом крунисању, које наступа на

⁹ Dž. R. R. Tolkien, *Gospodar prstenova, knjiga 1: Družina prstena* (prev. Zoran Stanojević), Književna umetnička zadruga „Stilos“, Beograd, б. г.: 283. Сви наводи у раду биће дати према овом издању. Иако је издање штампано латиничним писмом, цитати ће бити наведени ћирилицом.

¹⁰ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 52. и даље.

једном од завршетака наратива, по уништењу Прстена. Тада се изнова успоставља равнотежа међу ликовима и у свету који настајују, и манифестација архетипа Краља у пуном облику у Арагорновом лику коначно се довршава. Међутим, и у стању неравнотеже (које наступа и траје услед упорне, али привидне надмоћи Зла), пре самог чина крунисања, у одређеним тренуцима и на одређен начин у Арагорну се манифестује архетип Краља у пуном облику. Тиме се сугерише исконска снага краљевског духа¹¹ који Изилдуоров наследник носи у себи много пре него што ће се круна положити на његову главу.

Арагорн, син Араторнов – од Шумара до Краља. Прва појава Арагорна у *Дружини прстена* посредна је. У поглављу „Магла на висоравнима Могила“, Том Бомбадил дарује Фрода, Сема, Пипина и Веселог старим ножевима које су, како сâм каже, исковали

¹¹ Оно што ми називамо „краљевским духом“ Мор и Жилет одредили су као „краљевску енергију“ (the King energy).

„Људи од Западних Страна“, „непријатељи Мрачног Господара“, о којима даље приповеда: „Мало ко се сада сећа њих [...], а ипак неки још лутају, синови заборављених краљева што ходају у осами, штитећи од зла свет који га је несвестан.“ У том часу ни јунаци-наратори ни читаоци нису свесни да ће управо један од таквих Људи са Запада задобити кључну улогу у преиначавању слике света обузетог Злом.¹² Већ у следећем поглављу, „Код знака Пони који се пропиње“, и ликови и читаоци се непосредно сусрећу са Арагорном, којег ипак не упознају под тим именом. Његова прозопографија дата је из Фродове перспективе:

Изненада Фродо уочи да један човек чудног изгледа, лица ишибана ве-

¹² Бољем разумевању важности Арагорновог лика у склопу Толкиновог наративног тикива допринеће и подсећање на чињеницу да композицију *Господара прстенова* чине паралелни токови који се на крају романа сустичу у једној тачки – један је усредсређен на уништење Прстена и последице извршења тог задатка, а други на крунисање краља Гондора.

тровима, који је седео у сенкама крај зида, такође пажљиво слуша тај хобитски разговор. [...] Ноге испружене напред откривале су високе чизме од меке коже које су му добро пристајале, али виделе су много ношења, а сада биле прљаве од скореног блата. Био се чврсто умотао у огртач од тешког тамнозеленог сукна, а упркос топлоти одаје, носио је и кукуљицу која му је сенчила лице; али светлуцање његових очију могло се опазити док је посматрао Хобите.

Привучен изгледом необичног странца, Фродо пита г. Маслочвора, крчмара, за његово име. Маслочворови невербални комуникативни знаци одају његов став према странцу, посредно карактеришући и самог крчмара и странца:

Он? – рече крчмар шепатом, скићећи оком, али не окрећући главу. – Не знам, право да кажем. Он је један од оног лутајућег света; ми их зовемо Шумари. Он ретко говори. [...] Како му је право име, никад нисам чуо, али познат је у овој околини као Страјдер. Креће се наоколо великом брзином на својим дугим корацима, премда никоме не казује какав то разлог има да жури.

Из Фродове фокализаторске позиције и Маслочворовог субјективно обојеног одговора наслућује се амбива-

лентан портрет Страјдера¹³. Онима којима је непознат делује несвакидашње и непознатљиво, те се због тога успоставља дистанца према њему. Стога овај странац остаје недовољно дефинисан у очима четворице Хобита, што, док се не открије његово право име, омогућава туђа уписивања различитих значења у његову појаву. На тај начин се више карактеризују они који га посматрају него он сам.

Следећи назив који ће се приписати овом Шумару биће, заправо, онај с којим су Хобити већ упознати, али нису знали да се везује за њиховог новог познаника. У поглављу „Многи сусрети“, у Ривенделу, Хобити се поново сусрећу са старим Билбом, који Страјдера ословљава са „Дунедане“. Том приликом се открива да је Страјдер познат под многим именима. Билбо открива Фроду етимологију имена Дунедан, а тиме делом осветљава и Страјдерово порекло – он је „Човек од Запада, Нуменореанац“. На крају Господара прстенова Толкин је оставио неколико додатака са објашњењима појединих елемената његове прозе који треба читаоцу да пруже путоказ за читање и успешно разумевање дела. У шестом Додатку налази се белешка „О Људима“, где писац ближе одређује Нуменореанце. То су људи „велики и моћни, лепа лица

¹³ Страјдер (енг. Strider) је симптоматично властито име које сугерише особу дугих ногу (од енг. гл. *stride*, корачати широким кораком). Зато се касније у тексту романа некада назива и Кракатило.

и високи, а распон њихових живота трипут већи но у Људи Средњег света. То су [...] Краљеви Људи, које су Вилонџаци звали Дунедан (вил. *Dúnedain*).“

Називи Шумар, Страјдер, Дунедан указују се само као маске испод којих се крије личност чија ће се маскама контрастирана величина постепено откривати кроз цео роман. Већ по приспећу у Ривендел, чаробњак Гандалф открива Фроду да је Страјдер заправо Арагорн, син Араторнов, и да је један од ретких своје врсте у Средњем свету. Овај стари мудрац каже како су му Људи са Запада „помагали и раније“, и да ће му бити „потребна њихова помоћ у данима што долазе“. Гандалф тиме наговештава кључне Арагорнове особине: изузетност и моћ. Чињеница да је једном мудром чаробњаку, који често преузима улогу помагача, потребан неко ко ће њему бити од помоћи говори много о ономе од кога ће се помоћ тражити.

По откривању Арагорновог правога идентитета почињу да се откривају и црте његове латентне краљевске природе, односно архетипа који се постепено манифестује. Како краљевство као макросвет не постоји у правом смислу до крунисања, архетип Краља се манифестује кроз Арагорново дело усмерено ка побољшању микросвета, света на који може да утиче и који јесте у стању да учини бољим. Поред тога што уређује и подстиче плодност, прави Краљ је мудар, несебичан, обезбеђује стабилност и

мир и успоставља и одржава равнотежу.¹⁴ Син Араторнов то непрестано чини испољавајући низ симболичких особина и обављајући низ симболичких радњи, од којих су фундаменталне следеће: испољавање видљивог краљевског достојанства, способност и одговорност при доношењу одлука, моћ исцељења слабих, симболичка смрт и поновно рођење и обнова краљевске снаге крунисањем, што се директно одражава на препород целог краљевства.

Краљевско достојанство. Од велике је важности што су Арагорнова краљевска својства очигледна свима око њега, јер тако живи уздање у ауторитет и уређеност за коју је тај ауторитет надлежан. Билбо експлицира његово видно краљевско достојанство у облику песме чији последњи стих гласи: „Биће опет краљ онај без круне.“ Ова нит, коју стари Хобит почиње први да испреда, простреће се до самог чина крунисања краља на крају трећег дела романа. Када се касније Дружина нађе на Великој реци, међу Аргонатима, Стубовима краљева, Фродо доживљава Страјдера као Арагорна:

„Не плаши се!“, рече један чудан глас иза њега. Фродо се осврте и виде Страјдера, а опет не Страјдера, јер временом ишибани Шумар није више био ту. На крми се седео Арагорн, син Араторнов, поносит и усправан, во-

дећи чамац увежбаник завеслајима; његова капуљача била је забачена, а тамна коса лепршала је на ветру, нека светлост била му је у очима: један краљ се враћао из изгнанства у сопствену земљу.

Такође, када наступи час у којем Рохану пред Хелмовим понором прете Саруманове трупе из Изенгарда, Арагорн без двоумљења, с осећањем одговорности и обавезе, говори роханском краљу Теодену: „Ја ћу јахати с тобом“¹⁵. У вртлогу преговора с Орцима, у Арагорновој појави одједном бљесне величина коју носи у себи и која се овом приликом оспољава:

Тако силна моћ и краљевско достојанство откривали су се у Арагорну док је стајао ту, сам изнад разрушених капија пред

војском својих непријатеља, да многи од Дивљих Људи застадоше [...]

У одсудним тренуцима директног суочења са непријатељем, у поглављу „Црна капија се отвара“, Гандалф налаже да се војска бодри повременим дувањем у трубе и бојним усклицима: „Лордови од Гондора дођоше! Нека сви напусте ову земљу или се предају!“¹⁶ Али, осећајући важност симболиком бременитог услика, Имрахил казује: „Не казујте *Лордови од Гондора*. Кажите *краљ Елесар*. Јер то је истина, иако он још није сео на престо.“ Хетероимаж о Арагорну прераста своје првобитне оквире и израста у *симбол* који бодри, храбри и једини савезничку војску.

Слика коју о Арагорну сви имају не утиче на његову слику о себи самом. Све вре-

¹⁴ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 49, 62.

¹⁵ Dž. R. R. Tolkien, *Gospodar prstenova, knjiga 2: Dve kule* (prev. Zoran Stanojević), Književna umetnička zadruka „Stilos“, Beograd, б. г.: 156. Сви наводи у раду биће дати према овом издању. Иако је издање штампано латиничним писмом, цитати ће бити наведени ћирилицом.

¹⁶ Dž. R. R. Tolkien, *Gospodar prstenova, knjiga 3: Povratak kralja* (prev. Zoran Stanojević), Književna umetnička zadruka „Stilos“, Beograd, б. г.: 172. Сви наводи у раду биће дати према овом издању. Иако је издање штампано латиничним писмом, цитати ће бити наведени ћирилицом.

ме у њему успешно опстаје равнотежа између свести о сопственом краљевском пореклу и одговорности коју то порекло подразумева. Одговорност се читава у свему што он мисли, говори, чини и јесте. Арагорн не ствара аутоимаж о тријумфалном сопству, већ снижава себе пред величанственим, горостасним појавама својих претходника. Већ после Билбова песме у Ривенделу он каже: „Мало ја наликујем обличјима Елендила и Изилдура, како стоје исклесани у својој величанствености у дворанама Денеторовим. Ја сам само наследник Изилдуров, нисам Изилдур лично.” Овакав аутоимаж и топос самоунижења до крунисања ће се развити у сасвим супротни хетероимаж. Процес тог преображаја одвија се посредством дела и речи које Арагорна чине истинским наследником гондорског трона и наводе друге да га тако виде.

Способност и одговорност при доношењу одлука. У вези са репрезентативном функцијом краљевског достојанства јесте и умеће доношења исправних одлука које утичу на људе око још некрунисаног краља. Мада није званично овлашћен да уређује свет око себе доношењем одлука које се тичу свих, овај краљ без круне, али с истинским краљевским духом, преузима иницијативу у тренуцима који би без фигуре адекватног вође водили на странпутицу. Приликом сазивања Последње расправе уочи изласка пред Црну капију, Арагорн је тај који има последњу реч и чија се одлу-

ка доживљава као коначна. Прави нуменореански краљ је монарх у правом смислу те речи, владар који има непобитно право да одлучује приликом саборâ, расправâ или преговорâ.¹⁷ Мада истиче како „ још не захтева[м] да заповеда[м] иједним Човеком”, сви признају да су управо његове одлуке исправне и једногласно одлучују да пођу за њим као за својим господаром. Имрахил чак каже: „Његова жеља је за мене заповест.” На овај начин, и пре него што се архетип Краља у њему у потпуности манифестује, Арагорн испољава умеће и моћ да доноси правилне одлуке и уређује своје „микробраљство” сачињено од појединаца који му верују и одређују ток судбоносних догађаја.¹⁸

Моћ исцељења слабих. Још један вид Краљевог доприноса очувању стабилног поретка и утицања на благостање међу поданицима остварује се кроз моћ исцељења болесних и слабих. Чин исцељења немоћних мотив је дубоко уткан у средњовековну представу краља, али и у митове о великим владарима.¹⁹ Реч је о феномену који одликује политичку мисао од средњег века до укидања апсолутистичке монархије. Како се веровало да је краљ *Dei gratia*

¹⁷ Humphrey Carpenter (ed.), *The Letters of J. R. R. Tolkien*, HarperCollinsPublishers, London, 2006: 324.

¹⁸ О Арагорној улози у Последњој расправи видети: David Harvey, *The Song of Middle-Earth: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths*, HarperCollinsPublishers, London, 2016: 138.

¹⁹ David Harvey, *The Song of Middle-Earth: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths*: 138.

rex, сматрало се да кроз његов гест полагања руку на болесног Бог избавља од пошести и смрти.²⁰ Арагорн биљком *Athelas*, „краљолистом”, исцељује Фрода, Фарамира, Јовајну и Мерјадока. Видевши изнемоглог Фарамира и прижељкујући да га излечи краљ којег Гондор више нема, старица Јорета изриче пророчанство: „Руке краља су руке исцелитеља.” Изненађена сазнањем о лековитим својствима краљолиста, износи своје виђење Арагорнове природе: „Ја видим да си један зналац учења, не само ратни заповедник.” Иза њених речи наслућује се топос пера и мача, који одликује сваког правог владара. Излечивши троје јунака, Арагорн не само да показује своје способности, већ испуњава и пророчанство о краљу Гондора²¹, чиме се симболички још више успиње до трона.

Симболичка смрт и поновно рођење. Преломни тренутак на Арагорновом путу ка статусу крунисаног краља

²⁰ Видети: Frank Barlow, *The King's Evil*, y: *The English Historical Review*, Vol 95, No. 374 (Jan., 1980), Oxford University Press, pp. 3–27.

Краља који исцељује уз благодат Божју помиње у Шекспир у *Макбету*: „... i ja sam,

Otkad se bavim tu u Engleskoj,
Dobroga kralja često gledao
Kako to krajnje čudno delo vrši.
Kako od neba izmoli tu milost,
Jedino on će znati; ali on
Okruženičke ove čudnovati,
Sve naduvene i u ranama,
Da ih je prosto žalost gledati,
Isceľjuje i tamo gde od njih vidari dižu
ruke.” (Viljem Šekspir, *Макбет*, IV:3, y: *Celokupna dela Viljema Šekspira*, knjiga 5 (ur. Zorica Milosavljević), Kultura, Beograd, 1966: 320)

²¹ David Harvey, *The Song of Middle-Earth: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths*: 138.

јесте катабаза. Како би прикупио војну снагу уз помоћ које би заштитио Минас Тирит, Арагорн с Леголасом и Гимлијем пролази кроз Мрачна врата испод планине Двиморберг, која воде на камену Ерех. Тамо пребивају несмирене душе мртвих Људи који су у прошлости прекршили завет дат Изилдуру. Једини којем би одговорили истовремено је и онај који би могао да им пружи могућност испуњења заклетве – Изилдуров наследник. Зато се „баш пред поноћ“, у лиминално доба, кроз пределе који се описују као „сиви“, „црни“, „ужасни“, „тамни“, „влажни“, „мртви“, „претећи“, тројица јунака приближавају Мртвима, ступајући у предео који Гимли експлицитно одређује као „подземље“. Армија Заветоломаца пружа помоћ будућем краљу, који одржава своје обећање и предаје их спокоју. Арагорнов силазак у свет сени касније се препричава и задобија обрису симболичке радње. Теоден препричава давни догађај везан за прилазак свету Мртвих – на Мрачним вратима се чуо глас старца који је седео на прагу: „Пут је затворен. Он би начињен од оних што су Мртви, и Мртви га чувају, док време не дође. Пут је затворен.“ „То време“²²,

симболички маркирано време које ће донети промене фундаменталне за судбину Средњег света, Арагорново је време. Теоден истиче и како се никад нико није одважио да пође путем ко води до Ереха. Толкин не само што контрастира застрашујући изглед предела и Арагорнову решеност да њиме ходи, већ наглашава утицај његове храбрости на друге. Гимлију је тешко да схвати изостанак страха у сину Араторновом и признаје да га је од сопственог страха спасла само „воља Арагорнова“. Леголас додаје: „И љубав за њега“, подсећајући да је истински Краљ вољен од стране својих поданика. Изузетност будућег краља Гондора потцртана је речима Теодона и Јомера, који за њега кажу да је „краљевски Човек узвишене судбине“ и „Човек великог срца“, чијој су вољи покорне „чак и сени Људи“. Очигледна је вишеструка потврда Арагорнове вредности, која се у свом зениту приказује управо у часу када наследник гондорског трона силази међу мртве, симболички умирући, и, у сред подземља, успева да учини оно што нико пре њега није, симболички се изнова рађајући.²³ Ова митска сцена иницијације подсећа на нужну испреплетаност мотива смрти и мотива препорађања²⁴ у часу преласка

из стадијума нижег на стадијум вишег искуства, и чак је потенцијални далеки одјек митске представе бога који умире и васкрсава²⁵. Овај циклус омеђен смрћу и препородом у потпуности се довршава по крунисању Арагорна за краља Гондора.

Крунисање и препород краљевства. Након симболичке смрти и поновног рођења по изласку из света сени, а пре крунисања, Арагорн је у једном кратком, али симболички прегнантном тренутку суочен с могућношћу манифестације архетипа Краља-Сенке. Реч је о часу када се Црна капија отвара и кроз њу иступа Сауронон изасланик ради преговарања. Његове речи упућене наследнику гондорског трона служе као крајња провера Арагорнове већ много пута испушене краљевске природе:

Више је потребно да се начини краљ од комада виловњачког стакла или гејака какви су они. Шта? Па сваки разбојник брегова може да се покаже с исто тако добрим следбеницима.

Описани тренутак показује Арагорнову решеност да не дозволи остварење потенцијала архетипа Сенке у себи. Једни одговори које даје Саурононом изасланику

²⁵ О богу који умире и васкрсава видети: Džejms Džordž Frejzer, *Zlatna grana: proučavanje magije i religije* (prev. Zivojin V. Simić), BIGZ, Beograd, 1977; Henri Frankfort, *Kingship and the Gods: A study of Ancient Near Eastern Religion as the Integration of Society & Nature*, The University of Chicago Press, Chicago & London, 1978: 181–212.

²² У оригиналу стоји „the time“, где одређени члан сугерише симболичку маркираност тренутка у којем ће доћи до фундаменталног преокрета у односима Добра и Зла у свету. (Навод из: J. R. R. Tolkien, *The Return of the King*, being the third part of *The Lord of the Rings* (ed. Christopher Tolkien), HarperCollinsPublishers, London, 2017, 1044)

²³ David Harvey, *The Song of Middle-earth: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths*: 136–138.

²⁴ Мирча Елијаде, *Свето и профано* (prev. Зоран Стојановић), Издавачка књижевница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2003: 199–200.

Тумачења

јесу мудро ћутање и невербални окршај погледима.

Након коначно довршеног низа тријумфалних догађаја који су приближавали Арагорна гондорском трону, наступа чин крунисања, који употпуњава његову краљевску природу и образује краљевску личност. Слика крунисаног краља саткана је од кључних одлика његове личности и контрастирана је Арагорновом аутоимажу с почетка романа²⁶, када је изнад себе поставио величину старих краљева:

А када се Арагорн диже, сви који га видеше гледали су у тишини, јер чинило им се да им се сада открио први пут. Висок као краљеви мора од старине, стајао је над свима који су били близу; дрван по данима се чинио, а ипак у цвету мужевности; и мудрост је почивала на његовом челу, и снага и исцељење су били у његовим шакама, и нека светлост била је око њега.

Тек по крунисању се довршава манифестација архетипа Краља у пуном облику и Арагорн је у стању да испуни своје две главне дужности – да уређује и обезбеђује плодност и благостање у краљевству. Уређује се, с једне стране, доношењем закона²⁷, а с друге, по прин-

ципу аналогном космичким законитостима уређености²⁸. Арагорн у данима после крунисања изриче пресуде, што се може тумачити као вид законодавне делатности, али и влада под окриљем древних закона, којима се и сâм повинује²⁹, јер су закони изнад правог Краља³⁰. Сâм Толкин у једном писму помиње како се Арагорн после крунисања труди да *уреди* (енг. *to bring some order*) живот у Гондору.³¹ Други аспект уређивања везан је и за другу дужност коју краљ врши. До успоставе благостања долази се кроз функционалан однос владара и народа, давањем благослова и подстицањем добродетељи. Посредством пријема, показивања правичности, указивања почастиврлим појединцима и на-

грађивања изузетних, Краљ обезбеђује опстанак Добра у краљевству.³² Арагорну после крунисања

посланства дођоше од многих земаља и народа, од Истока и Југа, и од граница Мрке шуме, и од Данленда на Западу. И краљ подари опроштај Источњацима који су се предали, и одала их слободне, и склопи мир с народима Харада; и робове Мордора он ослободи и даде им све земље око језера Нурнен да буду њихове. А беху доведени пред њега многи да приме похвалу и награду за своју срчаност.

Можда је у светлу ове чињенице најупечатљивија сцена полагања круне на главу, када Арагорн недвосмислено именује Фрода као стварног јунака и Гандалфа као Мудрог Старца без којег се на пут избављења од Зла не би ни пошло:

Трудом и храброшћу многих дошао сам ја до свог наслеђа. У знак тога хоћу да Носилац Прстена донесе круну мени, а нека ми је Митрандир положи на моју главу, ако хоће; јер он је био покретач свега што је постигнуто, и ово је његова победа.

Изглед краљевства у дослуху је са краљевим опхођењем према народу и одражава принцип уређености

²⁶ Wayne G. Hammond and Christina Scull, *The Lord of the Rings: A Reader's Companion*, HarperCollinsPublishers, London, 2014: 235.

²⁷ Robert Moore & Douglas Gillette, *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 54.

²⁸ Мирча Елијаде, *Свето и профано*, 81–109.

²⁹ Humphrey Carpenter (ed.), *The Letters of J. R. R. Tolkien*: 324.

³⁰ Robert Moore & Douglas Gillette, *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 56.

³¹ Humphrey Carpenter (ed.), *The Letters of J. R. R. Tolkien*: 104.

³² Robert Moore & Douglas Gillette, *King, Warrior, Magician, Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 61.

космоса, у којем влада хармонија:

За његовог времена Град је учињен лепшим но што је икада био, чак и за дана његове прве славе; и био је пун дрвећа и водоскока, и капије су му биле сковане од митрила и челика, а улице поплочане белим мрамором; [...] и све је било исцељено и учињено ваљаним, и куће су биле пуне људи и жена и дечјег смеха, и ниједан прозор није био слеп, нити и једно двориште празно.

Савладавање хаоса, односно Зла, услов је за успоставу реда, а ред је један од предуслова за остварење плодности краљевства.³³ Краљевство стање се одражава на стање краљевства³⁴, па и његову плодност, а смрт старог и рођење новог владара узрокују обнову целог краљевства³⁵. Арагорнов симболички препород (започет преговорима с Мртвима, довршен крунисањем) обезбеђује препород целе земље, у којој витализам и омнифертилитет постају доминанте. Оне се читавају на знаковитом примеру проналаска младице Најстаријег од Дрвећа и засађивања новог дрвета у

Дворишту водоскока уместо свелог и јаловог, чиме се круг обнове затвара³⁶:

Онда Арагорн нежно положи шаку на младицу [...] и извади је без озледе и однесе назад до Цитаделе. Онда је свенуло дрво извађено из корена, али с поштовањем; и нису га спалили, него су га положили да почива у тишини Рат Динена. И Арагорн засади ново дрво у Дворишту крај водоскока, и хитро и радосно поче оно да расте; и када је наступио месец јун, било је покривено цветовима.

Иако заузима средишње место у успостави равнотеже, Арагорн је, попут истинског Краља, свестан своје смртности³⁷ и ефемерности и цикличности владавине Људи:

„Али ја ћу умрети“, рече Арагорн, „јер ја сам смртан, и премда ћу, будући да сам што јесам, и од чистог соја од Запада, имати живот много дужи него други Људи, ипак је то тек кратко време.“

Час Арагорновог крунисања уследио је само као потврда онога што он све време јесте. До чина полагања круне од сребра и драгог камења на краљеву главу, он је безброј пута подсетио да на

својој глави већ носи круну краљевског достојанства, исправних одлука, моћи исцељења и потенцијала обнове краљевског духа. Арагорн као да је носилац стилизоване „невидљиве круне“ (*corona invisibilis*), која је у политичкој мисли средњег века представљала круну сачињену од показатеља наследног континуитета и владарских права и привилегија³⁸. Та круна не идентификује се са самим владаром, јер почива на трајним вредностима које смртни краљеви само преносе из генерације у генерацију, посредујући у манифестацији владарског духа.

Господар прстенова Џ. Р. Р. Толкина, мада отворен за темељну интерпретацију тек у заједништву са другим делима овог енглеског писца, нуди могућности појединачних тумачења заснованих на конкретним литерарним проблемима. Једно од могућих полазишта таквих тумачења може бити контекстуализација одабраних архетипских структура у јунацима романа.

Према Карлу Густаву Јунгу, архетип представља одјек општељудског искуства таложеног у току свеукупне историје човечанства у типичним, увек понављаним ситуацијама, који се у свести појединца јави када му се таква праситуација догоди у на плану личног искуства. Архетипови, који припадају домену колективно несвесног, манифестују се у сваком

³⁸ Ernst Kantorovic, *Dva kraljeva tela: Studija o srednjovekovnoj političkoj teologiji* (prev. Ljiljana Nikolić), Fedon, Beograd, 2012: 429.

³³ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 58–59.

³⁴ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 59.

³⁵ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 50;

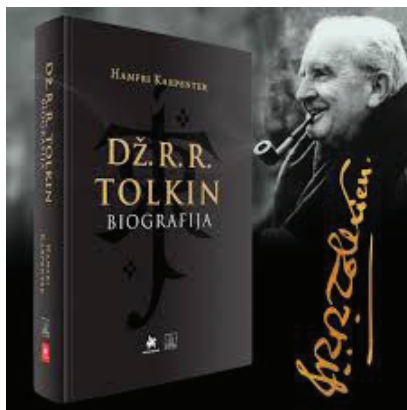
³⁶ David Harvey, *The Song of Middle-Earth: J. R. R. Tolkien's Themes, Symbols and Myths*: 139.

³⁷ Robert Moore & Douglas Gillette, *King. Warrior. Magician. Lover: Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine*: 70–71.

појединцу на начин који одређује природа свести у којој се јављају. Јунг посебно истиче архетип Сенке, који је садржан у сваком појединцу и представља наличје Персоне, чија је улога скривање стварног лика Сопства. Сопство се открива тек спознајом Сенке.

Подстакнути учењем швајцарског психијатра, јунговски аналитичари Роберт Мор и Даглас Жилет објавили су студију *Краљ. Ратник. Чаробњак. Љубавник: поновно откривање архетипова зреле мушке природе*, у којој износе своје виђење стадијума развоја личности до тачке достизања „зреле мушкости“ и уочавају четири архетипа универзална за сваког мушкарца. Када се за потребе компаративне, литерарно-психолошке анализе од стране тенденциозни слојеви поменуте студије, могуће је ексцерпирати закључке формиране уз консултовање истраживачких достигнућа самог Јунга, Елијаде, Фрејзера и других признатих научника. Анализом теорије о архетипу Краља и њеном применом при интерпретацији романа *Господар прстенова* стичу се драгоцени увиди у конститутивне особине Арагорновог лика.

Према Мор и Жилету, архетип Краља има трочлану структуру и чини га архетип Краља у пуном облику са својим двома Сенкама – Тиранином, активним полом, и Слабићем, пасивним полом. Степен реализације црта архетипа Краља у пуном облику и Сенке у Арагорновом лику одређује

структуру и квалитет владарске личности.

Јунговски аналитичари скрећу пажњу на две основне краљевске дужности – уређивање и обезбеђивање плодности и благостања. Арагорн ће бити у стању да их у потпуности изврши тек када званично постане краљ Гондора. Пре тог тренутка кроз његове поступке манифестују се тек поједине особине архетипа Краља у пуном облику које сутеришу снагу аутентичног краљевског духа. Најпре предочен као неодређени Човек са Запада, потом Шумар, Страјдер, па Дунедан, Арагорнов лик градивно се открива испод маски које падају у часу када га у Ривенделу Дружина упозна као Изилдуоровог наследника. Од тада постају видљиве и његове изузетност и моћ, исказане кроз мудре и несебичне гестове којима тежи да успостави стабилност, мир и равнотежу у микросвету унутар свог делокруга. Символичке одлике и радње које му то омогућавају су: испољавање краљевског достојанства, способност и одговорност при доношењу одлука, моћ исцељења не-

моћних, симболичка смрт и поновно рођење, и обнова краљевске снаге крунисањем, уз одјек на плану препорода целокупног краљевства.

Краљевско држање увиђају сви у Арагорновом окружењу, што омогућава опстанак вере у ауторитет и уређеност система који се на тај ауторитет ослања. Билбо испевава песму која предвиђа Арагорново крунисање, Фродо освешћује припадност сина Арагорновог горостасним краљевима од старине, па чак и непријатељ не може да порекне краљевску величину овог наизглед само Шумара. Цела савезничка војска пред последњи војни окршај бодри се клицањем његовог краљевског имена. Овакав хетероимаж Арагорн је завредео и умећем доношења одговорних одлука које утичу на судбине многих. После пада Гандалфа у Морији и на Последњој расправи Изилдуоров наследник преузима иницијативу управљања онама према којима осећа одговорност. Мада без физичке круне на глави, користи право и испуњава обавезу да одлучује како би они који се у њега уздају имали на кога да се угледају.

Арагорнова вештина исцељења слабих и болесних има велику улогу у формирању архетипске слике његовог краљевског лика. Мотив излечења (*the Touching for the King's Evil*) саставни је део многих митова и политичких представа о краљевима од средњег века до укидања апсолутистичких монархија, када се веровало да је владар

Божји помазаник, а помиње га и Шекспир у трагедији *Макбет*. Биљком *Athelas* Арагорн вида Фрода, Фарамира, Јовајну и Мерјадока. Лечећи рањене у Кућама исцељења, он истовремено испуњава и пророчанство о исцелитељским моћима краља Гондора.

Арагорнов изразито симптоматичан поступак који открива још један слој архетипске слике Краља јесте катабаза. Сусрет са армијом Мртвих, Заветоломаца, у поноћ, у подземном свету, и повратак у свет живих невиђен је догађај који се препричава и карактеризује будућег краља као Човека великог срца и ретке врлине. Символички умирући и изнова се рађајући, у колоплету мотива смрти и мотива препорађања, Арагорн подсећа на древне краљеве/богове који умиру и васкрсавају зарад успоставе равнотеже и под-

стицања плодности на овом свету. Путем ка успостави равнотеже Арагорн све време иде, а оба циља у потпуности се постижу по његовом крунисању.

Крунисање Арагорна за краља Гондора тренутак је којим се бележи почетак препорода целог краљевства, јер је владар у могућности да изврши своје дужности уређивања и обезбеђивања плодности и благостања. Краљ уређује доношењем закона и спонтано имитирајући образац космичке уређености. Арагорн изриче пресуде под окриљем древних закона којима је и сам дужан да се повинује. Како би се створили услови космичког реда, Краљ успоставља функционалан однос са својим народом, демонстрира правичност, даје благослове и наградом подстиче доброту и врлину. Новокрунисани гондорски краљ

одржава пријеме, дарује опроштаје, склапа мир, ослобађа заточене и награђује храброст. Као истински Краљ, исказује поштовање према истакнутим јунацима који су допринели победи Добра, чак и себе смештајући у позицију њихових подређених. Захваљујући краљевом искреном и поверљивом односу са народом, краљевство одражава космички ред, одликован хармонијом. Витализам и омнифертилитет назначени су сликом младице Најстаријег од Дрвећа, која заузима место старог и осушеног Дрвета у Дворишту водоскока у Минас Тириту. Наспрам слике обновљене плодности Гондора – или у дослуху с њом – стоји Арагорнова свест о сопственој смртности и цикличности владавине Људи, чиме се довршава манифестација архетипа Краља у пуном облику.

ТУМАЧЕЊЕ ПРИПОВЕТКЕ ЂОРЂЕ ЂОРЂЕВИЋ ИВЕ АНДРИЋА

Маши Петровић

Приповетка „Ђорђе Ђорђевић” објављена је 1960. године у склопу Андрићеве збирке приповедака *Лица*, за коју су нама савремени¹ критичари сагласни да, уз постхумно објављену збирку *Кућа на осами*, чини врхунац позне фазе пишчевог стваралаштва. Како се у поговорној напомени истиче, у збирку је сабрана двадесет једна приповетка кратког формата штампана у дневним листовима или објављивана у другим Андрићевим збиркама са намером успостављања циклуса приповедака, чији је кохезивни чинилац наговештен насловом збирке и уводном приповетком „Лица”. Збирка представља, што у осврту на њен положај и значај у књижевној критици и пишчевом опусу примећује Слађана Јаћимовић, „извесни поетички заокрет”² у Андрићевом стваралаштву, заокрет ка краћој форми, фрагментарности, лирском сензибилитету и литераризацији егзистенције људског бића. Појединачна припо-

Иво Андрић

ведна остварења већма су фокусирана на портрет једног човека и његову причу, у чему се могу препознати поетичка тежња послератног модернизма ка приказивању индивидуе и експлицитна поетичка намера аутора, изнета у поменутој приповеци „Лица”, да се проговори о особеностима сваког „цвета на тој биљци која се зове човек”³ тј. сваког лица које искричаво бљесне пред писцем и нестане потиснуто другим лицима. Тако, основну нит наратива сваке приповетке ове збирке чини напор да се искаже сустицање препознатљивости искуствено већ проживљеног и свежине новог приликом сусрета са новим лицем, да се опшрта помало парадоксалан спој оног

што је „виђено а незнано, познато а ново”⁴, да се из епског регистра, добро познатог из пишчевих претходних дела, пређе на суптилни, лирски. Осим „нових, за Андрића мање типичних мотива и садржаја”⁵ репрезентованих у тематској усмерености писца на човеков карактер и лице, у збирци је иновативност очитована на плану наративног идентитета. Наиме, наратолошком анализом појединачних кратких прича уочава се ауторско интересовање за категорију лица у наратолошком смислу и настојања да се у писању проблематизује и разреши, каткада веома сложени, однос између ликова и лица из којег се приповеда о њима.

Скициране поетичке особености збирке препознатљиве су и у приповеци „Ђорђе Ђорђевић”, на коју су по објављивању збирке краћи критички осврт начинили Мира Боглић и Милисав Мирковић, окарактерисавши је као једну од бољих приповедака у збирци о којој тадашњи критичари нису имали позитиван став⁶. Именована приповетка привук-

⁴ Исто.

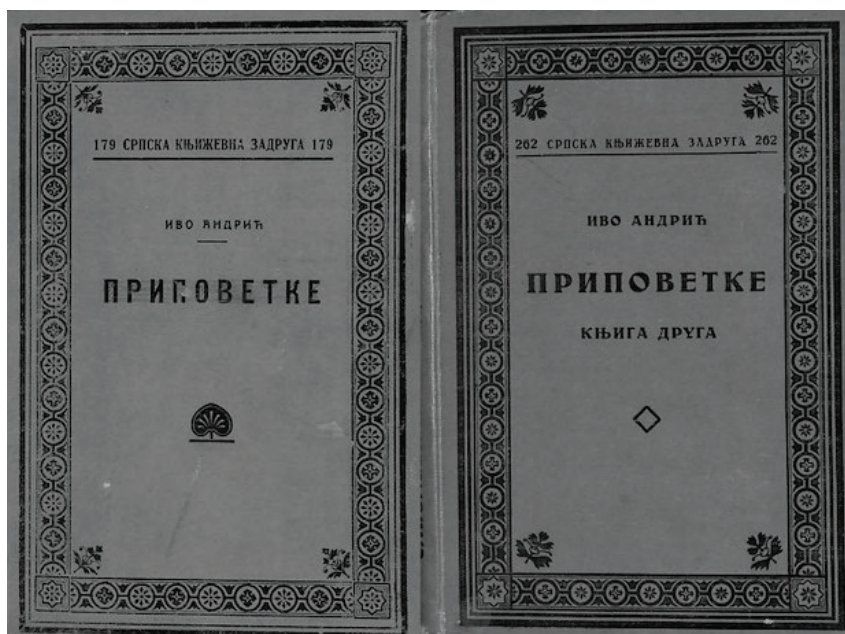
⁵ Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања у: Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 129.

⁶ Изведено према: Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања у: Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 136.

¹ У њих убрајамо Жанету Ђукић Перишић (види: Жанета Ђукић Перишић. Писац и прича, Академска књига, Нови Сад, 2012, стр. 488–490), Слађану Јаћимовић (Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања у: Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 129–139) и др.

² Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања у: Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 130.

³ Иво Андрић. *Стазе, лица, предели*, Просвета, Београд, 1963, стр. 91.

ла је нашу интерпретативну пажњу необичношћу главног јунака и његове животне судбине, те хронотопичном везаношћу за послератни Београд. Заснована на биографском композиционом начелу, из перспективе трећег лица она осветљава живот главног јунака од рођења до смрти⁷. У почетним сегментима приповедачка истанца блиска је визури свезнајућег приповедача, док у потоњем протоку фабуле приповедач преузима улогу коментатора, како самог наратива, тако и разноликих могућности и ограничења приповедања *per se*. Уобичајено за Андрићеву приповедну прозу, насловом је сутерисан главни јунак приповетке, Ђорђе Ђорђевић, човек карактеристичног имена и презимена, за које бисмо у духу руског формализма приметили да су изграђени поступком звучног утиска. Значењски потенцијал ју-

наковог имена и презимена почива на учесталом понављању изабраних предњонепчаних африката, звучних парњака, *ђ* и *ћ*, и великом броју вокала, те одабиру изразито звучних сонанта, што оставља простор за стварање својеврсне звучне семантике⁸. Удвајањем назива и имена без икаквог „смисла“ ствара се комичан утисак, читаоцу се сутерише да очекује некакве изузетне или другачије облике поступања од тако именованог јунака, који се асоцијативно може повезати са Гогољевим Акакијем Акакијевићем, односно Албахаријевим Рубеном Рубеновићем.

Првом реченицом приповетке суминарана је читава биографија јунака: „Овде се родио; овде свршио основну школу, гимназију и правни факултет, све са просечно добрим успехом и све на

време; био уредан чиновник, нежења и самац, и у шездесетој години отишао у пензију”⁹, биографија у којој не проналазимо ништа што је другачије, што одступа од уобичајеног и почињемо да се питамо да није он прототип било ког обичног човека и да ли се „могао звати и Петар Петровић или Јован Јовановић”¹⁰. Ипак, даље и детаљније ретроспективно приповедање открива да је Ђоре Ђорђевић мономан, човек патолошки опседнут идејом опреза, којој је посветио читав живот и чија је необичност и неупадљивост у сагласју с његовим именом. Јунакова опрезност биолошки је предестинирана и мотивисана наследним фактором: од деде, који се такође звао Ђорђе Ђорђевић, уз стас, ход и боју очију наследио је и „једну велику и до савршенства развијену врлину - опрезност”¹¹. Успостављањем физичке и карактерне сличности јункака и његовог деде у карактеризацију се уткива „велика прича”¹², архетипска тема предака и потомака, полемише се о оном предачком, исконском што утиче на формирање идентитета потомака, о томе како нови нараштај

⁹ Иво Андрић. *Сабране приповетке*, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 538.

¹⁰ Жанета Ђукић Перишић. *Писац и прича*, Академска књига, Нови Сад, 2012, стр. 489

¹¹ Исто.

¹² Х. П. Абот под овим термином подразумева „основне приче које се стално понављају, које се јављају и у друштвеном и у појединачном животу и које имају снажну улогу у дефинисању идентитета, вредности и схватања живота”. Више о томе у: Х. Портер Абот. *Увод у теорију прозе*, Службени гласник, Београд, 2009.

⁷ Жанета Ђукић Перишић. *Писац и прича*, Академска књига, Нови Сад, 2012, стр. 392.

⁸ Борис Ејхембаум. *Како је направљен Гогољев „Шињел”* у: Београдски књижевни часопис, бр. 27, Београд, 2012, стр. 100.

мења породични идентитет или понавља одређене образце понашања. Даљим приповедањем о првим животним корацима, школским данима, младићким и љубавним збивањима, те пословном напретку истиче се да опрезност, која је деди доносила част и поштовање и у минулим временима живот сачувала, у новим временским и друштвеним околностима Ђорђу само штету чини.

Приповедач посебну пажњу посвећује свакој од именованих етапа у одрастању и сфера живота, те у кратким епизодним деоницама илуструје како се унуку „дедовска врлина показала као сметња и кочница“¹³. У школским данима Ђорђе је био марљивији од осталих, али га је опрез спречавао да постигне изузетан успех, будући да није изражавао и развијао своју мисао до краја. Период интензивних дружења и првих младићких излазака обележило је неповерење према околини и опрезност у успостављању социјалне интеракције, која је често доводила Ђорђа у незавидан положај и приморавала га да одевен за излазак читаво вече проведе већајући да ли треба изаћи. Индикативним местом у наративу сматра се издвајање једног догађаја, који приликом читања одаје утисак успутне анегдоте, једне у низу епизода, а који се на самом завршетку приповетке открива као важно место, јер ће се поновити кроз последњу мисао пред смрт.

¹³ Исто.

Наиме, Ђорђе је једном приликом просуђујући разлоге за излазак и против њега заспао, па је у кафанску башту стигао кад су његови другови већ били отишли и када га је сачекао следећи приказ: „пирамиде столица насланих са ногама увис, и келнер који је гасио последње сијалице“¹⁴. Ваља приметити да приповедач описујући Ђорђевићево суочење са последицом сопствене неодлучности и опрезности коментарише да, иако је то била опомена, јунак није могао или није умео да промени своје понашање.

Тако се отвара могућност перципирања Ђорђа Ђорђевића као својеврсне жртве наслеђене опрезности, особе немоћне да се супротстави и одупре прошлим, дедовским начелима која управљају његовим животом и не дозвољавају му прогрес: „Крене напред са друговима, а иза леђа га повуче хладна и невидљива дедова рука: „Ђоко, пази!..“¹⁵. У њему препознајемо одјек свих пређашњих Андрићевих јунака мономана, патника и страдалника, доследних и принципијелних следбеника једне кобне максиме и идеје, почев од Мустафе Маџара и његове девизе „Свијет је пун гада“¹⁶ до везира Јусуфа и његовог поштовања начела „У ћутању је сигурност“¹⁷. Интересантно је да је ова могућност читања и перципирања Ђорђевића наследни-

¹⁴ Иво Андрић. *Сабране приповетке*, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 538.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Исто, стр. 45.

¹⁷ Исто, стр. 75.

ком или даљим потомком јунака какви су, примерице, Мустафа Маџар и везир Јусуф остала изван оптике Зорана Гавриловића, Петра Џацића и Предрага Палавестре, који су инсистирали да се у збирци *Лица* пишчева поетика, изузев у стилски дотераној реченици и дубини опсервације, не може препознати¹⁸. Сматрамо да би успостављање типолошке повезаности Ђорђевића и већ поменутих ликова, који су обележили раније пишчево стваралаштво, оснажило вредносну перцепцију саме приповетке и читаве збирке, јер би се у оном што је другачије и за Андрића поетички ново и непрепознатљиво увидела блискост, а не само различитост у односу на прошла остварења.

Треба приметити да Ђорђе не преузима пуко дедино језгровито, императивом исказано правило „Ђоко, пази“, већ га проширује трудећи се не само да буде опрезан, него и да избегне циркус под којим подразумева „све могуће непредвидљиве замке и тешкоће“¹⁹. То приповедач посебно наглашава у приповедању о пословној сфери деловања, будући да јунак не користи добре услове и прилике за напредовање, одбија више положаје и до пензије остаје писар у Министарству правде. У осветљавању помнутих Ђорђевићевих пословних подухвата приповедач није у потпуности дистанциран од

¹⁸ Изведено према: Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања у: Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 130.

¹⁹ Исто, стр. 538.

свог јунака, већ посредством краћих есејистичких пасажа експлицитно коментарише: „Са тим снагама и напорима могао је два богато испуњена живота проживети, и то лепо и достојно, а он није проживео ни један једини. И што је више пазио шта ће урадити, све се теже решавао да уопште нешто уради, и све је мање радио. Тако му се живот неосетно а стално претварао у сиву непомичну пустињу опреза”²⁰. На примеру цитираног фрагмента приметно је како писац обликујући јунака, припадника баналне свакодневице који је далеко од епског, херојског света историјских раздобља, задржава, свом изразу особену, потребу за филозофским изјашњавањем о његовој егзистенцији.

Померањем кроз наратив указује се да су Ђорђа силама опрезности и потреба да се избегну нежељене и непредвиђене околности кошталe и ометале у успостављању односа са женама, како у школској љубави према комшиници, тако и у потоњим љубавним искуствима после којих је избраницама слао писма извињења и објашњења сопственог поступања. Приповедач се, ипак, не задржава само на општем приказу јунаковог односа према женама, но издваја две велике љубави, како би конкретним примером показао сложеност јунаковог унутрашњег света. Чини се да се управо у овај сегмент интерпретације јунаковог од-

носа према другом могу призивати у помоћ речи Мидхата Бегича, будући да он примећује да збирку *Лица* и њена појединачна остварења не краси „realizam opisa i spoljašnjih podataka već svijest o suštinama međuljudskih odnosa i poremećaja”²¹. Приповедачево конкретизовање јунакових међуљудских односа и њиховог одступања од уобичајеног открива да Ђорђева доследност идеји опреза није линеарна, већ у њему постоји дилема да ли увек треба да се држи свог принципа, да ли је боље не упуштати се ни у шта ново и другачије и водити једноличан живот у сигурној зони или је понекад дозвољено искорачити изван ње и препустити се новим искуствима. С обзиром на невелики обим приповетке, веома детаљно се приповеда о оклевању при просидби вољене жене, односно раскидању веридбе са плавокосом лепотицом, како би се истакла слојевитост интимног света јунака. У појединим деловима приче посвећеним унутрашњем свету, приповедач чак напушта своју објективну перспективу и приближава се перспективи јунака, који постаје субјект приповедања²²: „Тада је почињала у њему игра сумње и опреза. Испитивао је сваку реч коју је рекао и покрет који је учинио. Изгледало му је да се затрчао, да је отишао предалеко, да би његово држање могло код жене изазвати наде које он не може задовољити.

Хватала га је паника од сопствене непромишљености. Го-рео је од неодрживе потребе да све то поправи, да стави ствари на своје место”²³.

У пензионерским данима, обремененим послератном обновом и измењеним околностима живота у Београду и читавом свету, Ђорђе наставља да живи за своју опрезност, која, последично историјским збивањима и повећаној количини слободног времена, поприма квалитет екстензивног, надилази сферу интимног и преплављује читаво друштво, надјачавајући категорије временског и просторног ограничења. Слика послератног живота у Београду је у ову причу уведена посредством коментара приповедача о променама које је Други светски рат оставио на становнике престонице, али и на читав свет. Како примећује Жанета Ђукић Перишић, у овој причи „Београд је дат само као фон или оквир за развијање радње, али препознајемо дух и карактер града, елементе његове свакодневице, атмосферу и начин живота, као и природу његових становника”²⁴. Природно се намеће да ће писац који је попут хроничара пратио дешавања на београдским улицама током рата пожелети да кроз свог приповедача проговори о променама које су обележиле живот у овом граду по окончању светског сукоба. Не само да је Други светски рат променио изглед града

²⁰ Иво Андрић. *Сабране приповетке*, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 539.

²¹ Midhat Begić. Ivo Andrić: *Lica, Izraz*, br.9, septembar 1960, str. 216.

²² Мике Бал. *Наратологија*, Народна књига, Београд, 2000, стр. 124.

²³ Иво Андрић. *Сабране приповетке*, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 539.

²⁴ Жанета Ђукић Перишић. *Писац и прича*, Академска књига, Нови Сад, 2012, стр. 392.

и начин живота, већ је, што је истакнуто у приповеци, утицао на перцепцију појединца и допринео развијању идеје глобализма, те међусобне повезаности свих места и људи на планети: „Други светски рат открио му [Ђорђу Ђорђевићу – М.П.] је повезаност човекове личне судбине са свиме што се дешава у свету. Заштићених места и изолованих тачака више, такорећи, и нема. Сви међународни обрти и сукоби, све епидемије, кризе, ратови и изуми, опити са нуклеарним оружјем, радијација која трује ваздух, воду, земљу и њене плодове, све то погађа или може да погоди сваког, па и безименог и повученог појединца”²⁵. Атмосфера града и новонасталих промена очитује се и приликом приповедања о степеницама, које спајају Ђорђевићево сокаче с главним градским улицама, а које су за његову животну причу од судбоносног значаја: „Њихов нагиб и висина појединог басемака као да нису одређивани према кораку и ходу просечног грађанина или домаћице која се са пуном торбом враћа са пијацице, него према потребама снажног, пунокрвног и нескрупозног предузимача коме се жури и који грамзи за даљим брзим и великим зарадама”²⁶. У цитираном опису нескладне и кораку неприлагођене форме степеника препознаје се песимистична слика Београда, који се након рата великом бр-

²⁵ Иво Андрић. *Сабране приповетке*, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 540.

²⁶ Исто, стр. 541.

зином обнавља изградњом објеката, што доприноси материјалном профиту одабраних појединаца, а не и функционалности живота или лепоти града.

Приповедач потом, настојећи да истакне све промене које послератно време оставља на Ђорђа, проговора о позицији читаоца и тумача књижевног дела и шире узев сваког текста, те осветљава свог јунака као фигуру тумача, који свакодневно купује новине, помно чита вести и на ползу читавог човечанства покушава да пронађе кључ којим се отварају права значења тих вести и дешифрирују сва она скривена и језичким изражајним могућностима вешто потиснута у други план. Актуализовањем Ђорђа Ђорђевића кроз фигуру читаоца и тумача текста, Андрић не само да настоји да човека једног времена уздигне изнад равни свакодневног и баналног и обременени га вишим циљем, огледаним у „покушају метафизичког узлета”²⁷ и служби читавом човечанству, већ и готово најављује нови тип књижевног јунака читаоца и интерпретатора прочитаног, који ће обележити романескна и приповедна остварења Меше Селимовића, Данила Киша, Милорада Павића, Давида Албахарија и др. У овом стадијуму изградње Ђорђевићевог лика писац показује извесну модерност и иновативност у односу на сопствену поетику из времена пре

²⁷ Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања* у: *Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 135.

Другог светског рата, што је за оновремене књижевне критичаре било негативно изневеравање хоризонта очекивања, доказ замора и пада, а за наше савременике потврда уметничке слободе, поетичких промена и пишчевог мајсторства²⁸. Необичношћу и модерношћу одише и сам завршетак приче када у једном тренутку посвећености филозофској дужности према човечанству и потреби предвиђања будућности на основу новинских текстова и записа Ђорђе начини један неопрезан корак, оклизне се приликом силажења низ степенице и оконча свој живот. Пажљиво одабрана ситуација, у којој ће такав јунак окончати живот, потврђује пишчеву умешност у позиционирању обрта на сам крај приче, што је знаковита особеност жанра кратке приче, који је Андрићу, како сам сведочи у интервјуу датом за *Вечерње новости*, задавао извесних тешкоћа током дугогодишњег стваралачког процеса²⁹, а који је, чини се, у збирци *Лица* доведен до експресивне рафинираности. Ефектан и необичан завршетак (не)обичне животне приче (не)обичног човека, који је читавог живота настојао да предвиди опасне ситуације и очува сопствену хармонију живљења темељи се на вештом поигравању речима

²⁸ Види: Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања* у: *Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 129–139.

²⁹ Изведено према: Слађана Јаћимовић. *Пишчева модерност и критичарски хоризонт очекивања* у: *Дело Иве Андрића*, САНУ, Београд, 2018, стр. 134.

сличног гласовног склопа (у блиску везу доведени су глаголи сличног гласовног склопа, *предвидети* и *превидети*) и њиховом семантичком разликом.

Претходно хронолошко приповедање о најзначајнијим догађајима Ђорђевићеве биографије у том тренутку окончања живота бива прекинуто, јер је приповедач наишао на потешкоћу у приповедању о смрти јунака, што доводи интегритет свезнајућег приповедача у питање. Немоћ приповедања о смрти у тексту је аналошки упоређена са немогућношћу описивања највећих поморских олуја које нико није преживео и мотивисана је ограничењима људског сазнања: не може се приповедати о догађају који нема сведока тј. о ономе што се није лично и непосредно искусило. Важно је истаћи да наведена препрека са којом се суочава Андрићев приповедач представља још једну разлику у односу на пишчев приповедни поступак из времена

СВЕТ
РЕЧИ

30

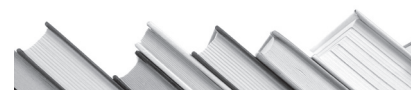
пре Другог светског рата, у којем је свезнајући приповедач без изузетка поседовао и демонстрирао своје свезнање и са лакоћом приповедао. Упркос препреци, приповедач не дозвољава да се прича прекине, али будући да није могуће у потпуности проговорити о томе како је смртносан пад изгледао у очима Ђорђа Ђорђевића, он ток наратива усмерава ка јунаковим последњим мислима, тренуцима пред смрт у којима се јунаку у виду флешбекова смењују слике из живота. Као што су се дервишу Алидеди,

јунаку Андрићеве приповетке „Смрт у Синановој текији“ у том кратком времену муњевито вратила два проживљена сусрета са женом, која су обележила његово поступање и мисао о њој, тако се Ђорђу као последња слика јавља сећање на фајронт у кафани, који је пратила болна спознаја о пропуштеном и непроживљеном. Наратор обликује ово сећање на догађај из младости понављајући истоветне речи којима се служио приликом описивања самог догађаја: „Доцкан је. Нема више никог. И последња сијалица угасну. Учини му се да види читаве пирамиде од столица окренутих ногама увис. Али и тога одмах нестане. Ништа. Цео човек се испуни глумим, безименим и вековечним мраком потпуне несвести“³⁰.

Андрић је, представљајући читаоцима Ђорђа Ђорђевића, опрезног јунака који неопрезно гине, остварио биографски композициони модел и поетички заокрет ка краћој форми и фрагментарности израза. Постављајући у фокус наратива индивидуу, обичног свакодневног човека далеког од епских јунака и историјских личности својих предратних остварења и смештајући је у контекст послератног времена које баштини идеју глобализма и Београда који се силовито обнавља и развија, најавио је нове карактере, теме и мотиве књижевности послератног модернизма. Перципирањем овог сумњичавог и неодлучног јунака као јунака моно-

³⁰ Иво Андрић. *Сабране приповетке*, Завод за уџбенике, Београд, 2012, стр. 541.

мана, оптерећеног биолошко предестинираном идејом опреза, који се на прво читање чини далек у односу на друге пишчеве јунаке, откривамо корелацију са ранијим стваралаштвом и јунацима мономанима какви су Мустафа Маџар и везир Јусуф. Писац је настојао да нам, служећи се иновативним приповедним поступцима какви су ангажованост свезнајућег приповедача у коментаришању јунакових поступака, актуализација јунака као субјекта приповедања и наглашавање потешкоћа у приповедању, те ограничености приповедачевог свезнања, прикаже рељефност унутрашњег света јунака. Управо је питање постојања дилеме у јунаку, односно доследности спровођења идеје опреза једно од централних у овој приповеци, која је обележена и великом причом, архетипском темом односа предака и потомака. У поетички новом и за писца непрепознатљивом одјек старог уочљив је и у тежњи додељивања јунаку каквог метафизичког узлета, филозофског циља, који се огледа у Ђорђевићевој потреби предвиђања не само сопственог живота, већ и светских дешавања на корист читавог човечанства. Тако Ђорђе Ђорђевић, како смо раније истакли, постаје читалац и тумач текста, претеча новог типа јунака тумача који ће премрежити приповетке и романе Меше Селимовића, Данила Киша, Милорада Павића и Давида Албахарија.

АКЦЕНАТСКИ СИСТЕМ ГОВОРА СЕЛА БРВЕНИЦА

Невена Милосављевић

Село Брвеница налази се у општини Рашка у Рашком округу, у овом месту протиче река Брвеница која је лева притока Ибра. Према попису из 2011. године ово насеље је имало свега 249 становника (Републички завод за статистику).

Административно, Брвеница је једно од шездесет и једног насељеног места у општини Рашка, која се простира у средишњем делу долине Ибра и захвата западне падине Копаоника и источне падине планине Голије. Док

географски посматрано она је део Старовлашко-рашке регије. Ова регија чини југозападни део Србије, који се може одвојити на две целине – Стари Влах, чије је регионално средиште Прибој и Рашка, чије је средиште у Новом Пазару (Марковић, Павловић 1995: 129).

• *Историја и порекло становништва*

Ова област је била насељена још у праисторији у периоду неолита, о чему

сведоче археолошка истраживања. Била је насељена и за време Римљана, те је на месту римског града Арса, настао српски средњовековни град Рас. Рас, чији се остаци данас налазе код Новог Пазара, био је престоница српске средњовековне државе Рашке, која је настала у 12. веку на простору између река Ибра и Дрине, Западне Мораве и Таре. Ова држава се назива Рашком и касније, када се проширила на остале српске и суседне земље за време краља Милутина и

Положај села Брвеница на Ивићевој дијалектолошкој карти штокавског наречја

цара Душана, у 14. веку, док су се Срби називали и Рашанима (Селимовић 2012: 13).

У области Старе Рашке налази се неколико српских средњовековних манастира: Сопоћани, Ђурђеви ступови, Студеница, Милешева, а у самој општини Рашка ту су и манастири Нова Павлица, Градац, Кончул и други.

Српско становништво је вековима насељавало област Старе Рашке, а доласком Турака на Балканско полуострво, демографска слика ове области се умногоме мења. Рашка област пада под турску власт 1455. године када Турци заузимају утврђење Брвеник. За време турске владавине овај крај постаје метанастазичка област – област у којој је измешано становништво и има мало староседелаца (Џвијић 1922: 13). На овакво демографско стање утицала је Велика сеоба Срба, проузрокована масовним убијањем становништва након Бечког рата, глађу и зимом. Највећи део старијег становништва одлази те 1690.

СВЕТ
РЕЧИ

32

године из ових крајева, а на њихово место долазе Срби православци и Срби муслимани и албански католички Малисори, тако да ће доћи до промене демографије ове области. По доласку Малисора у Рашку почела је и њихова исламизација (данас у општини Нови Пазар 82,3% становништва чине муслимани. У општини Рашка то није случај, јер 97,8% становништва представља српско становништво), која делимично захвата и преостало српско православно становни-

штво, али и Србе који су се досељавали током 18. века из Куча, Мораче, Роваца, Бјелопавлића, Никшића, Дробњака, Пипера и Васојевића (Селимовић 2012: 72).

Према Џвијићу Динарска миграциона струја почињала је из средњовековне Рашке и Зете, односно из Херцеговине, Црне Горе, Сјенице и Пештера. Из ових предела се динарско становништво кретало кроз превоје и метанастазичке вратнице: Мокру Гору, Кокин Брод, Јавор, Рашку, затим уз долину Дрине и населило је подрински, ваљевски крај и Шумадију (Џвијић 1922: 5).

У 18. и 19. веку подручје Рашке области постаје етапно миграционо подручје, неке породице остају у овим крајевима, а друге иду према северу. Тако да је велики удео становништва заправо херцеговачког порекла.¹

Ове миграције су оставиле последице на дијалекатску слику, претпоставља се да је овај крај био екавски, те је доласком динарског становништва постао ијекавско-екавски, због чега је тешко одредити границе екавице и ијекавице, односно границе између косовско-ресавског и зетско-сјеничког дијалекта на простору Рашке области.

• Ранија испитивања ове области

Село Брвеница се не обрађује ни у једној монографији, те смо се за потребе овог рада користили моно-

¹ Претпостављамо да информатор такође спада у овај слој становништва.

графијама суседних области: *Говори у сливу Студенице* Гордане Драгин, *Говори Средњег Ибра* Маринка Божовића и *Моравички и горњостуденички говори* Видана Николића.

Како наводи Гордана Драгин (Драгин 2015: 27), Павле Ивић и Асим Пецо су границу између зетско-рашког и косовско-ресавског дијалекта видели у области реке Студенице. Анализирајући ову област, Г. Драгин издваја разлике између говора горње и доње Студенице те закључује да горњи ток Студенице на основу доследније ијекавске замене јата, тенденције ка преношењу акцента, доследнијег чувања послеакцентских дужина и других особина, спада у зетско-рашки говорни тип. Док говори доњег тока Студенице спадају у нетипичне косовско-ресавске говоре екавско-ијекавског типа због екавског рефлекса кратког јата у већини положаја, чувања старог места акцента у многим положајима, недоследног чувања послеакцентског квалитета и других особина (Драгин 2015: 208).

Маринко Божовић у својој монографији *Говори Средњег Ибра* (где се под појмом средњи Ибар подразумева област од Рашке до Косовске Митровице) закључује да зетско-рашки говори прелазе реку Ибар и да се на десној страни Ибра налазе и зетско-рашки и косовско-ресавски говори.

Говор информатора који се анализира у овом раду има одлике косовско-ресавског дијалекта, са екавском заме-

ном јата (што се не односи на примере са икавском заменом јата који се налазе и у говорима који су ушли у основицу књижевног језика, на пример одрични облици глагола јесам: *нисам*, *ниси*, *није*; компаратив придева: *старији*, међутим, у овим речима говорник одступа од екавске замене јата: *насмивије* се, *сије*, *прије*, *овије*).

У даљем раду бавићемо се акцентима говора села Брвеница, преакцентским и постакцентским дужинама и преношењем акцента на проклитику.

1. Акцентуација

1. Инвентар

У говору села Брвенице постоји троакцентски систем који чине краткосилазни, дугосилазни и дугоузлазни акценат. Преакцентске дужине су добро сачуване, док су постакцентске дужине скраћене, што је типично за косовско-ресавски дијалекат. У неколико речи код овог испитаника јавља се и краткоузлазни акценат, као последица преношења силазног акцента на слог испред. Међутим, краткоузлазни акценат нема фонолошку вредност, већ се краткоузлазна прозодема јавља као фонолошка варијанта краткосилазне, после преношења старих силазних акцената на претходну краткоћу (Драгин 2015: 34). Даље у раду представљамо сваки акценат понаособ.

2. Краткосилазни

Краткосилазни акценат може се наћи на свакој позицији у речи:

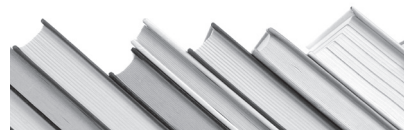
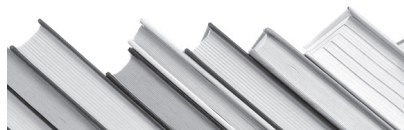
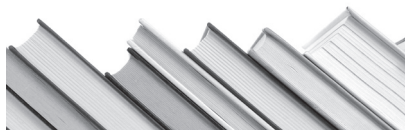
- Финална позиција:
 - Отворена ултима: *победили*, *порасти*, *телефони*,
 - Затворена ултима: *парадајз*,
- Медијална позиција

Акценат остаје на старом месту и када се испред њега налази дуг слог и када се налази кратак слог:

- Иза дугог слога: *зејтину*, *јајима*, *Краљеву*, *овцама*, *питиће*, *теглама*, *посебно*, *виђала*, *владали*, *вратио*, *живео*, *забрањено*, *излечио се*, *научили*, *полагаче*, *прасиле*, *пријавио*, *прскају*, *радила*, *развијале*, *ручају*, *спремиле*, *скупљали*, *шарају*, *дванаестог*.
- Иза кратког слога: *бадњачица*, *бачију*, *Божиха*, *босиљак*, *Васкрса*, *веридба*, *Властимир*, *говџа*, *гостију*, *директор*, *домаћин*, *јастуче*, *канџу*, *караула*, *кафана*, *кокошкама*, *кокошке*, *коприве*, *кошљу*, *крмаче*, *кутије*, *лисице*, *макаше*, *недељу*, *Николом*, *опекотине*, *Остраћана*, *наприку*, *положајник*, *прекајник*, *пришту*, *пшеница*, *ракију*, *свекла*, *сиротиња*, *стругари*, *трњине*, *унуче*, *чаране*, *шећера*, *његдџи*, *овамо*, *овдџа*, *ондџа*, *глогдџа*, *дебелом*, *зовине*, *Јошаничке*, *лековито*, *Острџишкога*, *отворено*, *папирне*, *последња*, *светдџа*, *црвеније*, *добило*, *долџа*, *донџе*, *донџу*, *доручкују*, *достигне*, *женио*, *залио*, *затекли*, *имала*, *имале*, *имали*, *имало*, *имао*, *изведо*, *изгинуло*, *исџакам*, *испрџим*, *испрџи*, *купџе*, *мирише*, *налазила*, *напада*, *напуни*, *носили*, *одселила*, *оженио*, *омекшају*, *однеју*, *осџемо*, *остаџи*, *остаџила*, *остаџим*, *остаџе*, *остаџне*, *отџило*, *повџим*, *полаџе*, *погинуо*, *погџим*, *погџили*, *познаџе*, *покуџе*, *покријемо*, *полаџе*, *положиће*, *полази*, *помџгла*, *премџе*, *пошаџем*, *престаџо*, *претџкне*, *прокуџам*, *растуџе*, *регџструје*, *узима*, *уносили*, *уознају*, *устаџи*, *учила*, *учили*, *учио*, *цветају*, *далџко*, *оваџко*, *одаџде*, *увџе*, *осамнаесте*, *петнаџес*, *педџсет*, *четвџрта*, *четџри*, *измеџу*, *удџи*, *овије*, *углаџвно*, *углаџвном*, *удџште*.

Акценат остаје на старом месту чешће иза кратког него иза дугог слога. Када се јави иза дугог слога, краткосилазни акценат у неким случајевима прелази у дугоузлазни, о чему ће бити више речи у одељку о дугоузлазном акценту. Дакле, већи је број примера са непренесеним кратким акцентом на претходну краткоћу.

- Иницијална позиција : *бадњак*, *Бајевцу*, *баџе*, *бџицама*, *ваџтри*, *веџе*, *вуџне*, *гџсте*, *Грџка*, *деџвер*, *диџвљач*, *диџнара*, *дрџво*, *џмену*, *јаџбука*, *каџмен*, *коџлима*, *коџру*, *коџшница*, *краџве*, *куџу*,

кућићи, љуска, љуску, меда, маја, Миллица, Младенце, плетива, посуду, пријатељи, Рашке, сито, славе, спомен, стоке, стоку, стотина, тајта, чајше, џемпер, шљиве, Бадње, велики, већу, врело, горе, жењен, добар, кашаст, миља, нормалне, пуњена, рање, слатке, цео, шкџлски, био, буде, грица, звао, здање, знао, једемо, кољемо, кувају, кувам, ладнем, носе, одбрана, певамо, прави, правимо, прели, пуќне, ратовала, сѣтим, сипа, скрџамо, скућимо, славе, славимо, слушаала, сѣхам, стајим, стајимо, стићну, (х)теља, трѣбало, узме, ућну, чеќамо, дѣвесто, дѣсет, друго, досамсто, седам, бѣље, дѣста, јаће, лѣтос, много, никад, одма, онда, рањо, тајмо, мада, мѣжда, сугурно, увек; и једносложне речи врх, луќ, рајт.

- Померање краткосилазног акцента

Померање краткосилазног акцента на претходни слог може бити метатаксичко, када се краткосилазни акценат премешта на један слог испред без измене интонације, на пример у речима: *Вѣјводину, гѣдиште, дѣца, жѣтверица, зѣмља, козе, лѣза, музика, пластику, шећер.*

Померање краткосилазног акцента може бити и метатонијско, када краткосилазни акценат прелази на један слог испред и мења вредност, те постаје узлазни акценат. Уколико је слог испред био дуг, јавиће се дугоузлазни акценат, као на пример у речима: *пѣтак, живео, завршио.* Примери да је краткосилазни акценат прешао на претходни кратак слог и да је тиме настао краткоузлазни акценат су ретки, као у речи *кућују.*

3. Дугосилазни

Дугосилазни акценат се јавља у свим позицијама у речима:

- Иза дугог слога јавља се у овим примерима: *главѣ, ѣвдѣ, травѣ.*
- Иза кратког слога:
 - Отворена ултима: *водѣ, зорѣ, овѣ, овѣ, онѣ, онѣ, ваља се, држѣ, ложѣ, печѣ, прода, прочита, роди, сагорѣ, цветѣ, такѣ.*
 - Затворена ултима: *колѣч, пасуљ, чувѣр, овѣм, онај, онѣг, држѣм.*
 - Медијална позиција: *Албѣније, Васѣлија, малѣрија, ракијѣм, записано, машинске, окрѣгао, помѣшано, преврнутим, старѣји, дарѣва, дарѣвамо, заврши, запѣли, ишѣрам, роћѣва, осушим, побѣди, подѣле, посадим, проваѣли, растурај, умѣсим, умѣсимо, успѣва, десѣтог.*
- Речи са дугосилазним акцентом на првом слогу одговарају ситуацији у књижевном језику:
 - Једносложне речи: *вѣз, дѣм, мѣс(т) прѣт, рѣс, рѣг, стрѣц, цвѣт, шѣр, штѣп, ја, ми, вѣс, мој, нѣс, тај, зна, знам, знаш, два, пѣт, трѣ.*

- Вишесложне речи: *грѣбље, грѣжѣ, крава (генитив множине), мајка, Мајком, ѣвце, прѣзник, Турици, црква, шѣтор, грѣдне, мѣшен, млад, баѣци, дѣђе, кућимо, мѣсимо, куће, садим, чува, чувамо, фарбамо, шѣрамо, пѣтом.*

- Метатакса подразумева преношење и дугосилазног акцента на претходни слог без промене интонације, нпр. у речи *тамјан* дугосилазни акценат прелази на слог испред и добија се *тамјан.*

Примери метатаксе код говорника: *Вѣскрс, венчаѣницу, Вѣјводину, дѣмаћин, зѣмља, кукуруз, кућус, Мађарску, музика, прѣзимену, тамјан, шећер, ѣна, дѣбро, Јошѣничке, ѣбично, баѣјају, гласали, изнѣсем, копају, порѣдила, сѣзнало, свѣдело, уграћује, части, јѣдну.* Метатаксичко преношење је својствено свим говорима који нису развили акутску интонацију у предаксенатским слоговима (Пецо 1991: 54), тачније, датира из времена пре развијања акутске интонације, односно јављања узлазних акцената.

4. Дугоузлазни

Дугоузлазни акценат настаје метатонијским преношењем силазног акцента на претходни дуг слог. Дугоузлазни акценат може стајати у свим слоговима, осим на ултими, а најчешће се јавља на пенултими (Исто: 142). Он се јавља у говору у следећим примерима: *Бајшти,*

Свет акцентна

веселе, вино, газу, глога, дана, дете, ћаци, зејтин, зова, зову, јаја, јаје, колача, колаче, крило, кромпире, лекара, Лепша, листу, мезгру, оделење, першун, петак, печењаке, прелаз, салату, свећу, Саву, Солуна, сребренац, стране, трава, фијоци, цвету, штапа, мале, младо, сами, празан, трудна, црно, била, било, бојимо, даје, дамо, живео, заваршио, крстимо, ложимо, написали, нисам, нисмо, нису, печемо, порасту, радили, учимо, овде, ретко, чиме.

Уочавамо да се у неким примерима јавља вук-даничићевска акцентуација, што није одлика косовско-ресавског дијалекта, и то у примерима: бојимо, крстимо, ложи-мо, печемо, учимо.

5. Краткоузлазни

Краткоузлазни акценат се чује у свега неколико речи: купују, позовемо, дочекани. Видимо да је у примеру дочекани акценат од краткосилазног постао краткоузлазни када је на мотивну реч додат

Примери:

Краткосилазни:

- о до- : достигне
- о из- : изгинуло, исџкам, испржим, испрџи
- о о- : остaje, остajне
- о по- : повaдим, погинуо, подигли, познаје, покупе, пошaљем
- о пре- : престaло
- о про- : прокувам

Дугосилазни:

- о из- : ишaрам
- о по- : поделе, поделимо, поквaри, помешано, посaдим
- о у- : умесим, умесимо
 - Неоакут
 - Неоакут се не јавља у говору информатора.

Неке речи изговарају се двојачко – некада се чува старо место акцента, а некада се ак-

ценат метатонијски преноси на претходни слог:

Староштокавска акцентуација	Новоштокавска акцентуација
живѐо	живео
зејтѝн	зејтин
рађи́ла	радили
Купу́ју	купује
о́вде	овде
јајѝма	јаја, јаје

Из овога се види да је процес метатоније и даље у току, јер говорник користи оба облика речи, некада и у истој реченици нпр. „свeкар и свeкрвa њи купују њу (...) венча̀ницу, не купу́је њна, него, од мѡмкови ѡтац и мајка купе венча̀ницу”.

У примеру кајмак уочава се кановачко дуљење, јер је краткосилазни акценат са последњег слога прешао на први слог и уместо краткоузлазног постао дугоузлазни.

6. Предакценатске и постакценатске дужине

Предакценатске дужине се чувају у речима: зејти́ну, јајѝма, Краљѐву, ѡвца̀ма, пѝтaње, тѐглама, телефѡна̀, по̀сѡбно, хрѝстѡв, виђа̀ла, вла̀дaли, врaти́о, жи́вѡ, забрaни́о, излѝчио се, нау́чили, побѡди́ли, полaга́ће, порaстѝ, прaси́ле, пријaви́о, прѝска́ју, рађи́ла, раз-вијaле, рѝча́ју, спрѝми́ла, скѝпљaли, ша̀ра́ју, двaнaесто́г испред кратког акцента, и у само три речи иза дугог акцента гла̀вѝ, ѡвдѝ, тра̀вѝ.

У говору се чује више примера са дужином испред краткосилазног, него испред дугосилазног акцента.

Постакценатске дужине су у говору скраћене, што је једна од особина косовско-ресавског дијалекта. Информатор не изговара ниједну постакценатску дужину.

7. Преношење акцента на проклитику

Преношење акцента на проклитику није уобичајено, јавља се у неколико примера и представља старо (метатак-сичко) преношење: *не зна, не знам, не стављам*, при чему се не чува постаценатска дужина приликом преношења дугосилазног акцента на слог испред.

Случајеви где се акценат не преноси на проклитику не су чешћи: *не гледамо, не дође, не иде, не једемо, не могу, не може, не мрзне, не пућне*. Силазни акценат се не преноси ни у примерима где се у књижевном језику јавља узлазни акценат, а у овом говору силазни: *не бацају, не копају*.

Нема преношења ни у осталим случајевима када се проклитика нађе испред акцентогене речи: *из цркве, код вас, код нас, код мене, за њом, за мене, за овце, за пчеле, за чај, на ватри, на воз, на рог, са вбском, у дбм, у другу, у лџк, у кућу, у ситу, у цркву, у шкдли*.

2. Закључак

Говор места Брвеница у Рашком округу није типичан косовско-ресавски говор. Ако посматрамо само акценатску ситуацију у говору овог места видимо да овај говор има неке типичне особине косовско-ресавског дијалекта, а то су три акцента /^ˈˈˈ/ и пре акценатске дужине, док су постаценатске дужине редуковане.

У говору се јавља још и краткоузлазни акценат /^ˈ/, али факултативно, као варијанта краткосилазног акцента. Ово се може видети на примеру: *кућју – кућје*.

Иако је заступљена староштокавска акцентуација, одређен број речи изговара се са узлазним акценатом, што може бити под утицајем радија и телевизије којом је информатор окружен. Такође, акценат у речима попут *бојимо, крстимо, ложимо* представљају вук-даничићевску акцентуацију, нетипичну за овај говорни простор.

Поред свих тих нових слојева, у говору информатора се могу чути и окамењени облици ијекавског говора: *насмјаше се, сије, прије, овје*, као показатељ информаторовог херцеговачког порекла.² Иако је динарска миграциона струја кроз ове крајеве прошла још негде у 18. веку, остаци црногорско-херцеговачког говора се и данас чују.

3. Литература

1. Божовић, Маринко. *Говори средњег Ибра*. Приштина: Универзитет у Приштини, 1993.
2. Драгин, Гордана: *Говори у сливу Студенице*. Нови Сад: Тиски цвет, 2015.
3. Марковић, Павловић 1995: Марковић, Јован, Павловић, Мила. *Географске регије Југославије : (Србија и Црна Гора)*. Београд: Савремена администрација: 1995.
4. Николић. Видан. *Моравички и горњостуденички говори*. Београд: Научно друштво

² Информаторово име је Бисерка Миленковић (80 година).

за неговање и проучавање српског језика, 2001.

5. Пецо 1991: Пецо, Асим. *Основи акцентологије српскохрватског језика*. Београд: Научна књига, 1991.
6. Селимовић 2012: Селимовић, Салих. *Прилози пореклу, исламизацији, миграционим и демографским процесима у Рашкој области*. Београд: Институт за политичке студије, 2012.
7. Цвијић 1922: Цвијић, Јован. *Насеља и порекло становништва. Књ. 12, Метанастазичка кретања: њихови узроци и последице*. Београд: Српска краљевска академија, 1922.

Извори:

1. Елезовић, Глигорије Глиша. *Речник косовско-метохиског дијалекта. 1. Приштина*: Институт за српску културу: Културна манифестација „Глигорије Глиша Елезовић“ : Народна и универзитетска библиотека, 1998.
2. Елезовић, Глигорије Глиша. *Речник косовско-метохиског дијалекта. 2. Приштина*: Институт за српску културу: Културна манифестација „Глигорије Глиша Елезовић“ : Народна и универзитетска библиотека, 1998.

ПОЕМА

Страхиња Полић

У појмовном систему науке о књижевности, поема је један од оних књижевних појмова који прати низ недоумица. Њена појмовна „неухватљивост“ несумњиво има велики допринос у очувању „невидљивости“ унутар жанровског система, па се у књижевнонаучним освртима најчешће могу срести закључци који испитано дело именују истовремено и поемом и неким другим жанровским одређењем. Сходно томе, у светлу нормативних поетика, које претендују на таксономију такозваних „чистих жанрова“, поема се доживљава као својеврстан жанровски преступ. Мимо тога, поему континуирано прати низ нејасноћа – од терминолошког одређења, преко генолошких веза са другим текстовима, до различитих приступа у објашњавању њене жанровске динамике.

Питања која се намећу поводом поеме у обрнутој су сразмери са бројем одговора које је, кроз своје целокупно трајање, теорија жанрова о њој успела да изнедри. Реч је о генолошком концепту који је својом флуидношћу измицао свим жанровским класификацијама и типологијама, а једнака неодређеност приметна је и у домену дијахроничких проучавања са настојањем да утврде њену генезу. Готово је немогуће представити историју проучавања жанра поеме. Мисао

о поеми у оквиру целокупне европске теорије жанра далеко је од унитарне, па се следствено томе може закључити да стоји у неодвојивој вези са двама питањима – особеностима метајезичких пракси у пољу књижевне науке и генеричким својствима поеме унутар одређене културе.

У тренутку када се овај појам конституише, у српској књижевности постоји низ одредница са сродним или синонимно узетим значењем. Доспевши у нашу културу из руског метајезичког система,¹ поемом се настоји објаснити и описати новонастала књижевна ситуација у којој настају дела услед знатно слободнијег односа према књижевним жанровима. У српској, као и у целокупној европској књижевности тежи се ослобађању од стечених обликотворних норми, а тадашња књижевнонаучна свест покушава да их опише у светлу традиционалног жанровског система, чиме долази до неизбежног сукоба књижевне продукције и метајезичке праксе. Отуд се, уз поему, нова дела описују кроз бројне дескриптивне синтагме као што је „песничка прича, поетска приповет-

¹ Ауторка најопсежније студије о српској романтичарској поеми, Тања Поповић, даје врло прегледан и исцрпан пресек најфреквентнијих термина којима се описују нарације у стиху с краја XVIII и током XIX века („Дефиниције поеме у српском наслеђу“ у: Поповић 1999: 49–66).

ка, поетска прича, приповетка у стиху, новела у стиху, мањи или ситнији спев, већа песма, епска песма, епски спев, уметнички спев, вештачки еп, јуначка песма, или једноставно спев” (Поповић 1999: 49). Оваква појмовна колебања показују нужну потребу књижевне науке да „испрати” нове текстове, односно да их именује преко означитеља који упућују на сродне обликотворне модалитете који су јој познати и већ постоје у оквиру метајезичког система. Те сродности се најпре односе на јасан удео наративности, организоване у лирском обликотворном модусу те да, у зависности од дужине нарације, аутори бирају пригодније одреднице (приповетка, новела, прича у стиху, поетска прича итд.). Препознавање епског начела међутим у пратњи је и друге тенденције; синтагме „већа песма”, „епска песма”, „епски спев”, „вештачки еп” и сл. упућују на генезу ових текстова, обезбеђују значењску везу са традицијом епског песништва.² Сходно

² Ова важна чињеница показује да се термин поема, будући наслеђен из руске традиције, у нашој књижевности афирмише не само као генолошки термин који именује нови књижевни жанр, већ и као синоним за еп или спев. Разлог таквој употреби није тешко објаснити – реч је о простом преузимању руске метајезичке праксе у којој поема фигурира као појам којим се именују начелно сва дела епске књижевности. Поема се, према томе, у српској књижевној науци

томе, могло би се закључити да појам поеме има за циљ да затечени колоплет различитих одредница редукује и тиме укине терминолошку хаотичност тадашње мисли о књижевности.

Ипак, даљи расплет настале метајезичке ситуације имаће далекосежне последице по разумевање не само овог појма, већ и великог броја књижевних текстова који су њим именовани.

Наведени примери показују да је потреба књижевне праксе XIX века за означавањем нових текстова у знаку првобитног лутања за појмом. Почетну терминолошку збрку многобројних синтагматских одредница књижевна пракса превазилази увођењем појма „поема“, чија се афирмација коначно остварује у радовима најзначајнијих књижевних теоретичара у XX веку.

За Драгишу Живковића поема представља „обимнију песму, у којој се преплићу елементи лирске поезије са наративним елементима“ (Живковић 2001: 609). Дакле, аутор школске *Теорије књижевности* као детерминишућу карактеристику поеме види преплитање лирских и епских, односно наративних елемената. Друго обележје пак не представља прецизну жанровску квалификацију. Питање обима остаје непрецизно; облик компаратива придева „обиман“ највероватније има дистинктивну улогу у односу на лирску песму и еп, ста-

јавља као нов појам редукованог семантичког опсега, чије је увођење за циљ имало именовање нових жанровских ентитета.

вљајући поему на међашку позицију. Док Живковић поему дефинише као „обимнију песму“, за Тању Поповић она је пре свега „краће епско или епско-лирско дело у стиху, приповетка у стиху“ (Поповић у: РКТ 2007: 538), а Миливој Солар је види као „нешто краћу стиховану врсту“ (Солар 2005: 199), чиме се питање њеног обима додатно проблематизује. За Зденка Лешиха поема се односи на „нарочито веће пјесме какве су на основу усмених балада и романси створили романтички песници који су уз помоћ једне лабаве фабуле развијали дуги поетски текст изразите емоционалности“ (Леших 2008: 341).

Наведени закључци недвосмислено упућују на одсуство усаглашености приликом разматрања обима поема, наводећи на закључак да је недостатан као критеријум жанровске самосвојности, односно нефункционално и неодређено дистинктивно обележје. Са друге стране, око елемента наративности у оквиру лирског обликотворног модуса постоји консензусни став. Но, једно обележје не може бити пресудно за издвајање засебног жанра, нарочито ако се узме у обзир да целокупно епско песништво почива на фабулативности, од епа, преко баладе, романсе итд. Тако посматрани, ови књижевни жанрови би припадали истом генолошком концепту, па самим тим не би могао ни обезбедити поему жанровску аутономију.

Наредни књижевнонаучни консензус у вези са поемом у досадашњој књижев-

ној науци на овим просторима постигнут је приликом утврђивања тренутка у ком поема достиже свој зенит, како у погледу уметничких домета, тако и у броју објављених дела. Поема се „у већини случајева односи [се] на творевине настале у епохи романтизма, у којој су наглашени процеси мешања књижевних врста“ (РКТ 1986: 567). Да се поема превасходно односи на текстове настале у романтизму потврђују и остали горепоменути проучаваоци.

Књижевни теоретичар који је на овим просторима ту ситуацију понајвише препознао је Миливој Солар. Хрватски проучавалац износи неколико кључних ставова по питању овог жанра. У поглављу „Типови и врсте епске поезије“ *Теорије књижевности* Солар наводи различите поджанрове епа. Уз херојски, религиозни, идилични, животињски, дидактички и комички, аутор наводи и пример *романтичног епа* „који је углавном одређен припадношћу епохи романтизма односно романтичарском тенденцијом према мијешању елемената епске и лирске поезије“ (Солар 2005: 196). Разлог због којег Солар користи генолошки термин „еп“ мотивисан је чињеницом да се понекад „и називи епска пјесма и поема схваћају као ознаке одређених књижевних врста, мада они изворно имају широко и неодређено значење“ (Солар 2005: 196). Аутор се овде заправо дотиче кључних питања у вези са поемом. Ниједна од претходно наведених дефи-

Појмовник

ниција не постиже довољан ниво егзактности управо због историјскопоетичких празнина која се ни у једном приступу не отклањају, већ се само пренебрегавају у циљу постизања привидне теоријско-методолошке јасноће.

Генолошки термин „поема“ у том смислу више него јасно илуструје историјску и друштвену условљеност жанровске свести. Појам поеме тако постаје ознака за различите жанрове. Терминологичка проблематика се међутим овде не исцрпљује. Тања Поповић у својој студији посвећеној српској романтичарској поеми истиче да је „управо у енглеском наслеђу у доба романтизма (тј. у Бајроновом стваралаштву) установљена поема као специфичан песнички облик, а да је у руској поезији она прихваћена и даље развијана као један од најзаступљенијих и најпопуларнијих поетских жанрова“ (Поповић 1999: 8). Проблематичан статус жанра произилази из чињенице да у енглеској књижевности – упркос начелном прихватању идеје да је у њеним оквирима „установљена поема“ – не постоји генолошки појам којим се тај установљени жанр именује. То значи да у енглеској књижевности не постоји пракса која би пратила формирање жанра поеме, бар не онако како се то одвија у српској књижевној науци. Парадоксалност овакве ситуације до сада није покренула књижевну науку да потражи узроке за ову врсту „раскорачка“ између метажанровске и

жанровске еволуције поеме. Из ког разлога енглеска књижевна мисао није изнедрила термин којим би се описала ова књижевна појава?

Зачуђујуће је да приступ поеми у нашој књижевној науци своје становиште црпи из два одвојена културна простора. У енглеској науци о књижевности примећује се одсуство заједничког теоријског става поводом текстова које, са становишта руске књижевне теорије, називамо поемом. Магловитост овог поља изучавања добро илуструје коментар Хермана Фишера, који се посебно бавио нарацијама у стиху у енглеском романтизму

За ову грану литературе не постоји обједињујућа терминологија и не постоје жанровске регулативе. Готово је немогуће одредити које дужине, метра, нивоа стила и стилистичких атрибута или тема су укључене у њу, а чак нема ни општеприхваћеног имена за овај жанр (Фишер 1991: 2).

Најзначајнији речници књижевних термина истим текстовима приписују различите генолошке термине. Наведимо, због обима овог рада, само један илустративан пример, који се односи на управо Бајроново стваралаштво, будући да му књижевна наука у погледу поеме приписује статус родоначелника. Најшире, „кровно“ одређење за књижевне текстове у које би спадали и они које називамо поемама (према руској књижевној генологији) у енглеској традицији представља „нарративна поезија“ (narrative poetry).

Наративна поезија за аутора једне оксфордске енциклопедије књижевних термина (*The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*) представља тип поезије у коју спадају баладе, епови и стиховане романсе које „причају приче“.³ Даље, у одредници „Пикарски роман“ Крис Балдик истиче да је шире значење овог термина применљиво на наративе са „лабавијом“ структуром епизода окупљених око средишњег јунака, најчешће укљученог у дугу авантуру“, наводећи романе попут *Дон Кихота* Мигела де Сервантеса и *Тома Цонса* Хенрија Филдинга, да би на крају додао и пример „нарративне песме“ *Дон Жуан* као „ретког примера пикарескне приче у стиху“.⁴ Наведена одредница вишеструко је проблематична са становишта традиционалне књижевне генологије. Балдик за *Дон Жуана* користи три генолошка појма: он је „нарративна песма“, „пикарска прича у стиху“ и може се посматрати као жанровски модалитет у оквиру надређене скупине „пикарског романа“. Однос међу овим појмовима се може схватити инклузивно, кроз поджанровски и жанровски однос, па би према томе *Дон Жуан* био поджанр „нарративне пикарске приче у стиху“ која припада жанру пикарског романа. Занимљиво је да ће Балдик у одредници за илустровање „сатирично-херојских“ дела ово придевско одређење, најчешће примењено на жанр

³ (Балдик 2001: 166).

⁴ (Балдик 2001: 193–194).

сатирично-херојског епа, поново употребити Бајроновог *Дон Жуана*, овај пут означеног као „сатирично-херојску песму“ („mock-heroic poem *Don Juan*“), истакнувши да је поменути текст његов маркантан пример (Балдик 2001: 159). Међу свим наведеним одредницама не препознајемо поему као аутономну књижевну појаву.

Овим се показује како енглеска књижевна традиција, дакле, не познаје поему као засебни литерарни жанр.⁵ Са друге стране, књижевнонаучни погледи који су установљени у руској, а на основу ње и у другим словенским културама, у мањој или већој мери теже ка жанровској диференцијацији поеме и других нарација у стиху.

Наведени приступи, без обзира на теоријско-методолошку или временску удаљеност међу њима, почивају на блиским генолошким терминима. Иако се у српској књижевној науци неретко истиче самодовољност поеме као генолошког концепта, посредно је наслеђени семантички амбивитет из руске традиције. Дела која се називају поемама стога представљају низ блиских и сродних жанрова, како у руској, тако и у српској књижевној науци. Кључна разлика је у томе што је у српској књижевној науци поема дариван статус

моносемичног генолошког појма, док се у руској науци о књижевности готово увек рачуна на његову полисемичност. Тим чином поема је (п) остала магловито књижевногенолошко питање чији је статус неразјашњен до данас. Зарад његовог осветљавања, неопходно је сместити књижевне текстове обухваћене овим појмом у шире жанровско поље и посматрати га у релацији са другим генолошким концептима епског песништва.

Есенцијалистички приступ у теорији жанрова подразумева утврђивање нужних и довољних услова унутар појединачног књижевноуметничког текста у циљу проглашавања његове жанровске припадности. Жанру се најпре одређује есенцијална карактеристика која га смешта у оквиру одређеног рода, а потом његово дистинктивно обележје у односу на жанрове исте надређене групе.⁶ Детектовање њиховог присуства представља жанровску верификацију и прикључивање текстовима истих обележја. Уколико се дела обухваћена традиционалним генолошким појмом „поема“ или „романтичарска поема“ сагледају у широј књижевногенолошкој перспективи,

њихова аутономија бива доведена у питање. Ова тврдња се може јасно аргументовати већ постојећим дефиницијама поеме. Начелни консензус поводом жанровских обележја романтичарске поеме постигнут је по питању њеног епско-лирског карактера, те да, сходно томе, може бити сматрана једним од „облика епске поезије, заправо, једном њеном подврстом“ (Поповић 1999: 16). Најисцрпнију дефиницију романтичарске поеме у српској науци дала је Тања Поповић:

Поема је, дакле, наративна песма, прича, приповетка, или роман у стиху, који у себи обједињује с једне стране епске и лирске поступке, а са друге формалне особености поезије и прозе. Порекло јој је повезано са традиционалним епским жанровима, мада је је на њен даљи развој пресудан утицај имала појединачна усмена традиција датих народа. Преломну етапу у еволуцији жанра представља епоха романтизма, мада поему свесрдно прихвата и даље преиначава реализам, уносећи у њу неке нове теме. (Поповић 1999: 64)

Већ у првој реченици наведеног цитата опажа се експлицитни генолошки проблем. Поема је представљена путем низа генолошких концепата којима се именују други књижевни жанрови; саставни напоредни однос међу терминима „прича“, „приповетка“ и „роман у стиху“ имплицира да поема потенцијално може бити сваки од наведених жанровских модела. С обзиром на то да је

⁵ Добра илустрација жанровске несамосталности потврђује онајбоље сама одредница „поема“ у Премингеровом речнику – експликација овог појма остварена је једино кроз упућивање на други појам, без иједне додатне реченице која би јој подарила жанровску аутономију – еп. („Поета“. see Epic.)

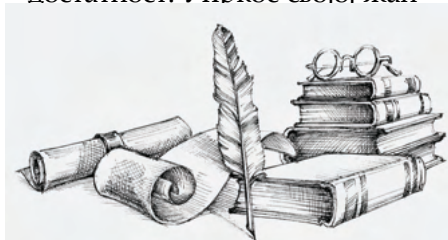
⁶ Примера ради, есенцијална родовска карактеристика би била опозиција фикционалност–нефикционалност, захваљујући којем се успоставља разлика између фикционалних и нефикционалних жанрова. Дистинктивно обележје пак успоставља разлику између жанрова у оквиру истог рода, па се тако као дистинктивно обележје сонета узима специфична стиховна организација која је разликује од других жанрова.

Појмовник

једно од дистинктивних обележја ових прозних жанрова *критеријум обима*, овакво објашњење га релативизује, односно дужина поеме може имати, у зависности од појединачне уметничке реализације, дужину приче, приповетке или романа. Такође, проблематичност првог коментара заснована је на чињеници да се за полазиште жанровског одређења једног генолошког концепта узимају други, релативно стабилни концепти. Објаснити жанровски облик преко другог по логичком аутоматизму нарушава аутономију жанра на коју се почетно претендује. Јер, уколико је поема „наративна песма, прича, приповетка или роман у стиху“ зашто би се ишло даље од тако понуђених жанровских дефиниција? Она би једноставно, у зависности од дужине, могла бити прича, приповетка или роман у стиху. Из тог разлога чини се да је неопходно задржати се на заједничком обележју свих наведених врста – наративности – па би у том случају најбоље решење представљао први део дефиниције: *поема је наративна песма или нарација у стиху*. Сасвим је пак јасно да овај жанровски маркер не задовољава све критеријуме есенцијалистичког поимања жанра јер наративна поезија подразумева шире жанровско одређење у које се могу сврстати различити сродни жанрови: еп (усмени и ауторски), балада, романса или епска поезија. Све наведене врсте одликује приповедање у стиху, па у том смислу ова одлика не може играти уло-

гу дистинктивног, већ есенцијалног обележја. Следећа карактеристика на коју се позива дефиниција Тање Поповић односи се на „епске и лирске“ поступке. Иако свака жанровска експликација поеме у нашој књижевној науци инсистира на њеном лирском карактеру, остаје нејасно шта се под тиме подразумева. Са друге стране, и балада је такође одређена према свом лирско-епском обликотворном моделу, те ни ова класификациона категорија не задовољава критеријум дистинктивног обележја. И напослетку, као треће обележје у написима о поеми на српском језику наводи се специфична сижејна организација неретко оформљена асоцијативним путем. У односу на традицију епа или других облика епског песништва, ово се уистину јавља као својеврсна жанровска новина. Она је чини се стабилно обележје поеме у доба романтизма и као таква фигурира у пољу жанровских обележја као њено дистинктивно обележје. Ипак, може ли се оно узети као парадигматичан жанровски елемент довољно великог обима да би поеми подарио жанровску самосталност?

Уколико релацију еп–поема посматрамо у аналогији са другим жанровима, овај критеријум показује своју недостатност. Упркос својој жан-

ровској еластичности (која, према тврдњама руских формалиста, и јесте једини јемац трајања неког жанра), роман представља релативно стабилан генолошки појам. Разnorodна скупина поджанрова романа пак показује да ниједно дистинктивно обележје не надраста и тиме превазилази установљене есенцијалне одлике и задобија статус засебног жанра једнаког класификационог реда. Упркос разликама, детективски, психолошки, историјски, љубавни, антички, пустиловни роман – без обзира на методолошки поступак у класификовању – у начелу задржавају статус поджанра. Књижевногенолошки став да есенцијалну карактеристику за поему представља чињеница да се „неки елементи повезују и асоцијативним путем и непосредним лирским исказима“ јасно оповргава слична жанровска еволутивност романа. Са почетком XX века долази до формирања романа монолошко-асоцијативне свести, у којима је нарација образована по сасвим другачијим принципима у односу на класичне приповедне стратегије. Наративни механизми Прустових романа су у том смислу једнако удаљени од романа колико и асоцијативна сижејна организација поеме од епа. Упркос чињеници да се средином прошлог века у светској књижевности јавио низ романескних остварења на трагу ове наративне технике, књижевна генологија га с правом не препознаје као засебан жанр, већ као супспецију, односно

поджанровску категорију – роман тока свести. Дакле, на основу жанровских спецификација поеме у свим мета-жанровским појашњењима српске књижевне науке може се закључити да међу њима нема довољно генолошких доказа којима би се потврдила њена аутономија. С обзиром на њену неодвојивост од традиције епа, поему треба схватити као природни еволутивни наставак жанровске динамике епског песништва. Из ових разлога се Соларов коментар о нејасном значењском опсегу појма поема испоставља као тачан, па се као функционалније решење намеће синтагматска одредница „романтични еп“.

Надаље, требало би утврдити о каквим променама је реч и, коначно, указати на последице које ове жанровске импликације имају по сродне текстове у књижевности за децу и младе.

Настала из сукоба стилских формација, романтичарска поема се може посматрати као резултат поетичких промена у првим деценијама 19. века. Генеза формирања овог обликотворног модела уједно и одсликава књижевно-еволутивне промене у тадашњој европској књижевности. Класицистичко поимање жанра образовано је кроз ригидне узусе теме, форме и сврхе. Као засебни ентитети, жанрови у класицистичкој визури подразумевају низ чврстих и неупитних правила која аутор приликом писања дела мора испунити. Далекосежне импликације овакве идеје о жанровима резултују фор-

мирањем чврстог жанровског система: број жанрова је коначан и сваки има своју иманентну закономерност (Даф 2009: 31). Придржавајући се „правила жанра“, аутор обезбеђује нужни услов за вредносну процену критике која је своје ставове деривирала понајвише из античких узора, потом ретких појединаца у чијим делима је тај идеал *донекле* досегнут. Кодификација таквог идеалног модела остварена је преко конкретних репрезентаната жанра, па у том смислу сва каснија појединачна остварења се доживљавају на фону античке премисе о подражавалачкој природи уметности: она представља подражавање природе (*imitatio*), а појединачни жанровски ентитети су *imitatio* свог жанровског предлошка. Овакав однос према књижевноуметничком стварању заснован је на општим друштвеним процесима који су га подупирали. Као такав, жанровски систем је у доба класицизма обављао вишеструку друштвену и културну улогу. Дејвид Даф напомиње да је он, између осталог, омогућавао будућим писцима да усвоје и савладају разнородне уметничке форме, док је критичарима обезбеђивао *raison d'être* и *modus operandi*, издавачима, библиотекарима и продавцима књига ефикасан систем означавања, организовања и дистрибуирања књижевних дела (Даф 2009: 39).

Класицистички жанровски систем стога није био само критичко-теоријски модел, већ „механизам култур-

них пракси дубоко укореван у друштво које га је створило“ (Даф 2009: 39). У оваквој концепцији жанровског система, сасвим је јасно зашто се у већини историјско-поетичких студија не препознаје жанр поеме. Тања Поповић у својој студији *Српска романтичарска поема* управо полази од посткласицизма јер се тек тада јављају видљиви покушаји удаљавања од идеалних жанровских модела. Маркирајући поједине жанровске ентитете под именом „класицистички еп“, ауторка заправо открива латентно деловање нових назора о жанру који ће се коначно формирати тек у романтизму. Генолошким ентитетима каква је поема у доба класицизма просто нема места јер су испод регистра жанровског система, па су третиране као недопустиво прекорачење жанровских конвенција.

Иако се идентитет поеме или романтичарског епа још увек није формирао, посткласицизам открива један важан историјско-поетички моменат: њихов настанак у нераскидивој је вези са традицијом епа из које је и проистекао. Укоревана у друштвеном поретку, класицистичка жанровска парадигма урушила се под налетом револуционарних друштвених, политичких, филозофских, па и књижевно-теоријских идеја, па и не зачуђује што је са њиховим налетом дошло до драстичног отклона од ранијих претпоставки о жанру. Разумљиво, овакав однос није резултат искључиво литерарне динамике. Измењени однос према жанру и, шире, целокупном схватању

Појмовник

уметности, у нераскидивој је вези са општим социјалним, културним, политичким и научним променама тог периода. Романтичарско схватање жанра далеко је од једностраног и неретко поједностављено схваћеног опирања и побијања наслеђених жанровских конвенција, петрификованих кроз векове уметничког стваралаштва – тај бунт у бити *није протест против жанра по себи*. Романтичарска уметност не бежи од жанровског материјала, већ само захтева слободу у његовој стваралачкој обради: реч је о другачијој жанровској свести. Такав однос илуструју готово сви најзначајнији експлицитно поетички текстови у европском романтизму, без обзира на то о ком жанру је реч. У књижевнаучним круговима XIX века дошло се до другачијег разумевања романтичарског односа према жанру. Идеје оригиналности, спонтаности и стваралачке самосвести која је у вези са органичким поимањем жанра постале су некомпатибилне са његовим традиционалним концептом; будући да је почивао на принципима конвенције и подражавања, традиционални однос према жанру неизбежно је еродирао. Дејвид Даф, говорећи о статусу жанрова у романтизму примећује да овакав обрт није учествовао само у променама на плану жанровске хијерархије, већ је отворио пут ка формирању нове литерарне самосвести која је признавала мало, или пак нимало, формалних конвенција (Даф 2009: 2). Овај

став се несумњиво потврђује уколико се прате сви водећи представници европског романтизма. У погледу жанра поеме, такву концепцију јасно одсликавају поетички назови Александра Сергејевича Пушкина и Џорџа Гордона Бајрона. У циљу илустровања таквих концепција, навешћемо по један пример из руске, односно енглеске књижевности.

Пишући о транспозицији животних чињеница у књижевне, Јуриј Тињанов се дотиче важног питања у вези са статусом жанра. Његов текст „Књижевна чињеница” на фону је теоријских полазишта Виктора Шкловског о процесу „канонизације млађих жанрова”; трагом руског формализма, Тињанов показује путеве књижевних промена, истичући да није у питању „систематска еволуција, већ скок, не развој, него нарушавање” (Тињанов 1990: 150). Узевши за пример Пушкинове поеме, аутор *Архаиста и новатора* наводи да је „жанр непрепознатљив, па је ипак у њему сачувано нешто што је довољно да и та не-поема буде поема” (150). Пушкин очито ствара поетско дело које се негацијски односи према традиционално успостављеном жанровском модусу. Па ипак, то разобличавање није потпуно, будући да се иза жанровских непознаница препознаје *познато*, и то у довољној мери да и даље „буде поема”. Управо оно што је Пушкину познато, и што задржава у жанровском ткиву свог дела позива да се размотри начин на који је сâм жанр перципи-

ран у очима аутора. Према томе, пут у разумевање жанра нужно води преко увида у жанровску свест појединца и, шире, стилске формације. Додатну илустрацију може пружити Пушкинов експлицитно-поетички запис поводом *Цигана*:

„За *Цигане* је једна дама примјетила да је у читваој поеми само један чести човјек, и то медвјед. Покојни је Риљејев негодовао зашто Алеко води медвједа и још скупља новац од окупљене публике. Вјаземски је поновио исту примједбу. (Риљејев ме је молио да од Алекса направим барем ковача, што не би било нимало племенито). Оно што би се највише могло учинити то је да се од њега направи чиновник 8. категорије или спахија, а не Циганин. Утаквом случају, истина, не би било уопште ни читаве поеме: *ma tanto meglio* (Тињанов 1990: 150)

Наведени цитат открива вишеструко деловање жанровске свести. Коментар именоване читатељке и руског песника и вође декабриста Риљејева (1795–1826) пружају увид у сложене процесе жанровске еволуције. Наиме, оба коментара садрже приговор Пушкиновој песничкој замисли, истичући непримереност у избору ликова. Занимљив је и сâм одабир читалачких гласова. Пушкин као да се (не)свесно опредељује за конзументе који описују целу амплитуду читалачког публикума – једним коментаром који проговара из позиције чистог читаоца и другим који је својеврсни репрезентант књижевне и

критичке заједнице. Одсуство часности/племенитости у поетском свету *Цигана* маркиран је у оба коментара јер представља жанровски новум и у директној је колизији са жанровским очекивањима пониклим на дотадашњој књижевној продукцији. Пушкинова цинична опаска да је Алека могао учинити станодавцем такође представља увид у жанровску свест, у овом случају – песникову. Његова иронична опаска „утолико боље“ (*ma tanto meglio*) упућује на јасну намеру да се жанровска архитектура поеме дестабилизује и то довољно да она не буде, како Тињанов закључује, непрепознатљива, већ довољно видљива да изазове реакцију читаоца. За читаоца навикнутог на жанровски модел, петрификован кроз низ појединачних остварења што следе устаљену обликотворну матрицу, Пушкинова поема представља преступ и *eo ipso* изазива аксиолошку дискредитацију, док је за самог писца она у служби својеврсног ефекта којим се обезбеђује стваралачка аутономија. Надаље, Пушкинова песничка самосвест показује недвосмислено знање о поеми, о њеним дотадашњим манифестацијама и жанровским узусима и као таква она се не може разумети ван историјског процеса у ком настаје.

Наведени цитат стога открива на који начин се песничка свест односи према жанровском наслеђу. Реч је о конструктивном и стваралачком, а не тотализујућем негацијском поимању жанра

поеме. Овим се и потврђује Тињановљева теза да се претходници наслеђују тако што будући песници „нарушавају њихов стил“ (Тињанов 1990: 153). Раскривање старог модела јасно се да уочити у руској периодици прве половине XIX века. Историја овог жанра надаље изискује да се полазница расветљавања помери и ка оној књижевности у којој и сâм Пушкин изналази песника на чија се дела угледао – Бајрону.

Према се може рећи да се, у пољу енглеске књижевности, Бајроново песништво и жанр романтичарске поеме узајамно призивају, обликотворна преиначења класицистичких жанрова не почињу са њим; штавише, могло би се рећи да песник *Чајлда Харолда* (*Childe Harold's Pilgrimage*), уз Китса и Шелија, заузима крајњу тачку гранања нарација у стиху и да својим прогресивним и жанровских стега ослобођеним поетичким назорима стварају поетска дела која илуструју крајњи домет романтичарске поеме.

У једном од писама, Бајрон ће поводом писања *Чајлда Харолда* истаћи да га ствара „према Ариостовом плану, односно без икаквог плана“ (Фишер 1991: 266). Да је Бајронов стваралачки поступак у сталној окренутости претходницима и њиховим жанровским моделима потврђује и поднаслов дела *a Romaunt*, архаизма преузетог из старофранцуског са значењем витешке нарације у стиху. У домену жанровских промена, постоји, уз новог јунака, још неколико кључних иновација која долазе

са Бајроном. Најпре, реч је о драстичној промени хронотопа; место средњовековних тема и амбијената, у Бајроновим поетским нарацијама доминира садашњица, али измештена у егзотичне пределе, попут Истока. Други, једнако важан моменат односи се на начин којим је представљена психологизација јунака. Насупрот традиционалном маниру епа или витешког романа, у којима се јунакове жеље и хтења манифестују кроз њихове поступке, односно (не)делања, у Бајроновим делима поунутрашњује слику људске страсти, дајући њихову *дескрипцију*, а не *резултате* (Фишер 1991: 156). Обновивши виталност жанра и омогућивши јој продужено трајање, ова последња новина уједно је и *клица његовог растакања*.

Тежећи поунутрашњењу поетског садржаја, Бајрон лирско-епску спрегу (која је у романтизму већ напрегнута) доводи до тачке пуцања. Оно што су критичари класицистичке оријентације већ замерали другим ауторима, рецимо, Валтеру Скоту – мањак садржајности коју дело епског замаха изискује – у Бајроновим романтичарским поемама постаје стандардни стваралачки поступак, толико да су поједина његова дела постала инкомпатибилна са самим претходником „из чијег шињела“ је и сам проистекао. Оставши без „састојака који чине чврст наративни заплет“, нарација у стиху остаје „без своје базичне основе“ (Фишер 1991: 157). Радикализовање лирског садржаја доводи до пот-

Појмовник

пуне дестабилизације жанра који као нарација у стиху не може опстати. Пуцање жанровске спреге уједно означава и крај романтичарске поеме, али истовремено *перпетуира* будуће жанрове. У складу са тим, Бајронова дела приближавају се песничкој линији која је морфолошки удаљенија од нарација у стиху, оличеној у песничким подухватима „језерских песника“: Вилијама Вордсворта, Роберта Саудија и Семјуела Тејлора Колриџа. Овај морфолошки искорак у оквиру нарација у стиху уједно и фигурира као *жанровска раскрсница* целокупне енглеске, а с обзиром на општа поетичка померања, и европске књижевности. Бајронове нарације у стиху позициониране су на средишту те раскрснице, од које један пут води ка даљој прогресији лирског израза. Поунутрашњивање поетског садржаја пак не води само ка мањим жанровским модалитетима; напротив, песничка дела појединих романтичара показују снажан потенцијал *екстензије лирског израза*, који се ширином свог замаха донекле обимом и приближава текстовима са наративном основицом, на чијем ће трагу писати и каснији аутори. Отуд и проистиче једна дугорочна заблуда књижевне науке: оно што се у двадесетом веку начелно назива поемама готово у потпуности *припада лирској поезији*. Поеме Милоша Црњанског, Т. С. Елиота, Владимира Мајаковског⁷ и многих

⁷ Ови жанровски ентитети саввим су другачије метајезички маркирани у енглеској, односно руској

других песника нису поеме, бар не уколико се доследно следе њена жанровска преиначења и полази из методолошких премиса класичне генологије. Њихово погрешно именовање резултат је научне инерције и терминолошке недоследности.

Дакле, Бајроново песништво стоји на раскрсници жанровских путева. Еволуција романтичарске поеме са њим доспева у слепу тачку, али се, захваљујући његовом доприносу, отварају бочни путеви. Ако је о једном – који тежи изразито субјективном и интимистички испеваном поетском свету – већ било говорено, о ком другом путу може бити речи?

Потискивање наративног елемента из поетског текста наравно није довело до његовог укидања. Тежња за стварањем књижевног текста „епског замаха“ стога је морала бити преиначена у други жанровски модалитет, онај који би му дозволио довољно простора и у ком размера између лирског и епског модуса иде у прилог потоњем. Парадоксално, даљи истраживачки пут изискује повратак на почетак разговора о романтичарској поеми. Иако ослобођен жанровских стега, Валтер Скот је у својим нарацијама у стиху инсистирао на приповедној матрици. Увидевши да тадашње епско песништво не може досегнути идеал на-

књижевности, у којима се јасно распознаје дистинкција између нарација у стиху (*epic, romantic narrative verse/ романтичарска поема*), и дужих обимнијих лирских песама (*long poem/ лиричка поема*).

метнут класицистичким преференцијама, и да приповедање у стиху нужно намеће ограничења нарацији, Скот ће решење пронаћи у другом жанру – историјском роману. Тиме се романтичарска поема Бајроновог времена позиционира као својеврсна вододелиница на којој један жанр доживљава свој крај, уливајући своје обликотворне механизме у друге жанровске токове.

Коначно, на основу пређашњих закључака, може се рећи да поема представља сложен књижевногенолошки феномен. Наставши као резултат метајезичког транспонованја из једне (руске) традиције у другу (српска, бугарска, пољска, итд.), изгубила је у том процесу своју значењску целовитост. Тако делимично схваћена, поема постаје генолошко оруђе са настојањем да се њом жанровски маркирају књижевноуметнички текстови једног конкретног временског и поетичког раздобља, али се убрзо од ње захтевала и извесна генолошка екстензивност. Ипак, недовољно прецизирана и као таква укључена у жанровски систем књижевности, књижевнонаучна мисао о поеми није могла да објасни њену еволутивност. Њена „окрњена“ поетичко-жанровска прошлост пресудно је утицала на немогућност да се будући књижевноуметнички изрази схвате на широј жанровско-еволутивној путањи. Прећутно прихватање овакве ситуације у данашњој науци о књижевности довело је до тога да се низ дела априори жанровски детерминишу као поеме – без јасне књижевногено-

нолошке експликације на основу којих су њена жанровска обележја изведена, али и без историјскопоетичких увида у процесе њеног настајања. Напоследку, чини се да поеми једнако прате и терминолошке и генолошке недоумице, а да је њихово досадашње превазилажење понајвише обезбеђивало латентно избегавање проблемских места у вези са овим жанром. Међутим, помери ли се фокус на она питања која разоткривају метајезичку трусност поеме, жанровске везе међу многим делима која начелно именујемо поемама постају све мање и нејасније, а њена историјскопоетичка путања све непроходнија, позивајући истовремено на једно коренисто књижевногенолошко преосмишљавање.

Литература

Бајрон: Lord George Gordon Byron, *The Project Gutenberg EBook of The Works of Lord Byron. Letters and Journals, Volume 2.* (доступно на: <https://www.gutenberg.org/files/9921/9921-h/9921-h.htm#L197>). Lord George Gordon Byron, *The Project Gutenberg EBook of The Works of Lord Byron. Letters and Journals, Volume 2.* (доступно на: <https://www.gutenberg.org/files/9921/9921-h/9921-h.htm#L197>).

Балдик 2001: Chris Baldick, *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*, New York: Oxford University Press.

Даф 2009: David Duff, *Romanticism and the Uses of Genre*, New York: Oxford University Press.

Даф 2014: David Duff, *Modern Genre Theory*, New York, London: Routledge.

Живковић 1994: Драгиша Живковић, *Теорија књижевности са теоријом писмености: приручник за наставнике и ученике*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Лешић 2008: Зденко Лешић, *Теорија књижевности*, Београд: Службени гласник.

Премингер 1993: Alex Preminger, T. V. F. Brogan, *The New Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Поповић 1999: Тања Поповић, *Српска романтичарска поема*, Београд: Институт за књижевност и уметност.

Поповић 2010: Тања Поповић, *Поема или модерни еп*, Београд: Службени гласник.

РКТ 2007: Tanja Popović, *Rečnik književnih termina*, Beograd: Logos Art.

РКРВ 2015: *Rečnik književnih rodova i vrsta*, priredili Gžegož Gazda i Slovinja Tinecka Makovska, Beograd: Službeni glasnik.

Солар 1971: Milivoj Solar, *Pitanja poetike*, Zagreb: Školska knjiga.

Солар 2005: Milivoj Solar. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Фишер 1991: Hermann Fischer, *Romantic Verse Narrative: History of a Genre*, Cambridge: Cambridge University Press.

Тињанов 1990: Jurij Tinjanov, *Stihovana semantika – Arhaisti i novatori*, prev. Nazif Kusturica i Branko Tošović, Sarajevo: „Veselin Masleša”.

Шкроб, Стамаћ 1968: Zdenko Škreb, Ante Stamać. *Uvod u književnost*. Zagreb: Globus.

ТРАНСКРИПЦИЈА ИМЕНА НА ПРИМЕРИМА ИЗ ФИЗИКЕ (КАО ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ)

Марија Запутил¹

Маја Јовановић Глигоријевић²

УВОД И МЕТОД РАДА

Професор Милорад Дешић у школском издању *Правопис српског језика* (наводи следеће: „У српском језику, као и у сваком другом, један број речи није домаћег порекла. Неке од њих толико су се прилагодиле нашем језику да их је тешко разликовати од изворних.“ (2015: 139). Колико ученици стране речи прилагођавају, да ли их правилно прилагођавају и да ли знају основна правила – показао је Упитник о транскрибованом писању. Рад *Транскрипција имена на примерима из физике (као пример добре праксе)*³ проистекао је, како у поднаслову стоји, из наставне праксе. Коауторке овог рада занимало је да ли ученици правилно транскрибују властита имена која

се махом појављују у настави физике за средње школе, као и то да ли познају нека од основних правила овог садржаја из правописа. Из ове знатижеље проистекао је Упитник за ученике четвртог разреда средње школе. Разлог за испитивање у четвртог разреда јесте што се овај правописни наставни садржај обрађује и утврђује у трећем разреду средње школе, те је логично да ученици у четвртог разреда познају и примењују ова правила.

Дигитални Упитник⁴ садржи 25 кратких питања из правописне области писање речи, посебно имена из страних језика на терминима и властитим именима из области физике. Свако питање резултира једним тачним одговором, те је укупан број поена двадесет и пет (25). Ученици су имали задатак да означе један (1) тачан одговор од понуђених три, четири или пет (3, 4 или 5).

Упитник су попуњавали, у току октобра 2022. године, ученици четвртог разреда Пожаревачке гимназије друштвено-језичког и природно-математичког смера – укупно 133 ученика⁵, и то 74 ученика друштвено-језичког смера и 59 ученика природно-

-математичког смера. Намера ауторки била је да се на једном раду испитају знања из међупредметне компетенције и да се утврди да ли ученици јасно познају правописна правила када је у питању транскрибовано писање или га користе и пишу по свом личном осећају.

РЕЗУЛТАТИ

Укупан број поена: 25

Укупан број ученика: 133 (74 ученика друштвено-језичког смера и 59 ученика природно-математичког смера)

Најмањи број тачних поена по Упитнику: 7 (на друштвено-језичком смеру укупно 1 ученик); 4 (на природно-математичком смеру укупно 2 ученика)

Највиши број поена по Упитнику: 25 (2 ученика на друштвено-језичком и 2 ученика на природно-математичком смеру)

Просечан број тачних поена: 15,61 (15,47 на друштвено-језичком смеру; 15,75 на природно-математичком смеру)⁶.

⁶ У даљем тексту друштвено-језички смер обележаваће се скраћено ДЈС и природно математички ПМС.

¹ marija.zaputil@gmail.com, професор српског језика и књижевности, ШОСМО „Стеван Мокрањац“, Пожаревац, Пожаревачка гимназија, Пожаревац; самостални педагошки саветник.

² majagligorijevicgimnazija@gmail.com, професор физике, Пожаревачка гимназија, Пожаревац; педагошки саветник.

³ Комплетан пример добре праксе (идеја, сачињавање Упитника, дигитализација Упитника, анализа података, образложење тачних и нетачних одговора ученицима, као и овај рад) дело је ауторки овог рада. У дељењу Упитника помогла је колегиница Ана Трајковић, професорка социологије, којој се и овом прилоком захваљујемо.

⁴ Упитник чини саставни део овог рада и налази се у прилогу.

⁵ Око 75 % ученика комплетног четвртог разреда.

Резултати по питањима:

1. Питање број 1:

Означи тачан исказ.

а) У писању туђих властитих имена у нашем стандардном језику примењује се само изворно писање.

б) У писању туђих властитих имена у нашем стандардном језику примењује се само прилагођено писање.

в) У писању туђих властитих имена у нашем стандардном језику примењују се два поступка: прилагођено и изворно писање.

Тачно је одговорило 56,8 % ученика ДЈС и 49,2 % ПМС.

Тачан одговор је под в).

2. Питање број 2:

Означи тачан исказ. Прилагођено писање дозвољено је:

а) само латиницом

б) само ћирилицом

в) и ћирилицом и латиницом

Тачно је одговорило 73 % ученика ДЈС и 71,2 % ПМС.

Тачан одговор је под в).

3. Питање број 3:

Означи тачан одговор. Којим се словом замењују грчки двогласници *ai* и *oi* у српском језику?

а) а

б) е

в) и

г) о

д) у

Тачно је одговорило 25,7 % ученика ДЈС и 20,3 % ПМС.

Тачан одговор је под б).

4. Питање број 4:

Означи тачан одговор. Којим се словом замењује грчки сугласник *s* између самогласника?

а) с

б) ш

в) з

г) ж

Тачно је одговорило 58,1 % ученика ДЈС и 55,9 % ПМС.

Тачан одговор је под в).

5. Питање број 5:

Означи тачан одговор. При писању руских имена ослањамо се на:

а) изворни изговор

б) писмо

в) језик

г) не изворни изговор, али и на писмо

Тачно је одговорило 40,5 % ученика ДЈС и 57,6 % ПМС.

Тачан одговор је под г).

6. Питање број 6:

Означи тачан одговор. Која су два стандардна варијетета енглеског језика?

- а) британски и амерички
- б) лондонски и ирски
- в) амерички и азијски
- г) британски и шкотски

Тачно је одговорило 91,9 % ученика ДЈС и 89,8 % ПМС.

Тачан одговор је под а).

7. Питање број 7:

Означи тачан одговор. Којим се словом замењује француски двоглас *gn* у српском језику?

- а) љ
- б) њ
- в) џ
- г) ш

Тачно је одговорило 79,7 % ученика ДЈС и 83,1 % ПМС.

Тачан одговор је под б).

8. Питање број 8:

Означи тачан одговор. Којим се словом замењује француски двоглас *ch* у српском језику?

- а) ћ
- б) ч
- в) ђ
- г) ш

Тачно је одговорило 54,1 % ученика ДЈС и 61 % ПМС.

Тачан одговор је под г).

9. Питање број 9:

Означи тачан одговор. Којим се словом замењује немачки двоглас *ie* у српском језику?

- а) а
- б) е
- в) и
- г) о
- д) у

Тачно је одговорило 43,2 % ученика ДЈС и 59,3 % ПМС.

Тачан одговор је под в).

10. Питање број 10:

Означи тачан одговор. Којим се словима замењује немачки двоглас *ei* у српском језику?

- а) ај
- б) еј
- в) иј
- г) ој
- д) уј

Тачно је одговорило 31,1 % ученика ДЈС и 44,1 % ПМС.

Тачан одговор је под г).

11. Питање број 11:

Означи правилно транскрибовану именицу *phýsis*.

- а) физика
 - б) фисика
 - в) правилна су оба претходна примера
- Тачно је одговорило 85,1 % ученика ДЈС и 71,2 % ПМС.
Тачан одговор је под а).

12. Питање број 12:

Означи правилно транскрибовано властито име *Galileo Galilei*.

- а) Галељо Галељ
 - б) Галилео Галилеј
 - в) Гаљео Гаљиљеј
 - г) Галилео Гаљеј
- Тачно је одговорило 100 % ученика ДЈС и 89,8 % ПМС.
Тачан одговор је под б).

13. Питање број 13:

Означи правилно транскрибовано властито име *Wilhelm Conrad Röntgen*.

- а) Вилијам Конрад Рендген
 - б) Вилхелм Конрад Рендген
 - в) Вилхелм Конрад Рентген
 - г) Вилијам Цонрад Рентген
- Тачно је одговорило 51,4 % ученика ДЈС и 57,6 % ПМС.
Тачан одговор је под б).

14. Питање број 14:

Означи правилно транскрибовано властито име *David Brewster*.

- а) Дејвид Брјустер
 - б) Дејвид Брустер
 - в) Давид Брјустер
 - г) Давид Брустер
- Тачно је одговорило 62,2 % ученика ДЈС и 74,6 % ПМС.
Тачан одговор је под б).

15. Питање број 15:

Означи правилно транскрибовано властито име *James Clerk Maxwell*.

- а) Џејмс Кларк Масквел
 - б) Џејмс Клар Максвил
 - в) Џејмс Кларк Максвел
 - г) Џејмс Кларк Максвил
- Тачно је одговорило 63,5 % ученика ДЈС и 57,6 % ПМС.
Тачан одговор је под в).

16. Питање број 16:

Означи правилно транскрибовано властито име *André-Marie Ampère*.

- а) Андре-Марије Ампер
 - б) Андри-Мари Ампер
 - в) Андре-Мари Ампер
 - г) Анди-Мари Ампер
- Тачно је одговорило 58,1 % ученика ДЈС и 64,4 % ПМС.
Тачан одговор је под в).

17. Питање број 17:

Означи правилно транскрибовано властито име *Joseph John Thomson*.

- а) Јосиф Џон Томсон
- б) Џозеф Џон Томсон
- в) Џозеп Џон Томи
- г) Јосип Џон Томсон

Тачно је одговорило 82,4 % ученика ДЈС и 79,7 % ПМС.

Тачан одговор је под б).

18. Питање број 18:

Означи правилно транскрибовано властито име *Joseph-Louis Lagrange*.

- а) Јосиф-Луис Ларанџ
- б) Жозеф-Луј Лагранж
- в) Жозеф-Луј Ларанч
- г) Јосиф-Луј Лагранж

Тачно је одговорило 51,4 % ученика ДЈС и 81,4 % ПМС.

Тачан одговор је под б).

19. Питање број 19:

Означи правилно транскрибовано властито име *Jean Bernard Léon Foucault*.

- а) Жан Бернар Леон Фуко
- б) Жан Бернард Леон Фуико
- в) Јан Бернар Лео Фуко
- г) Јан Бернард Леон Фуико

Тачно је одговорило 51,4 % ученика ДЈС и 54,2 % ПМС.

Тачан одговор је под а).

20. Питање број 20:

Означи правилно транскрибовано властито име *Stephen William Hawking*.

- а) Стефен Вилиам Хокинг
- б) Стефан Вилијам Хоукинг
- в) Стивен Вилиам Хоукинг
- г) Стивен Вилијам Хокинг

Тачно је одговорило 62,2 % ученика ДЈС и 57,6 % ПМС.

Тачан одговор је под г).

21. Питање број 21:

Означи правилно транскрибовано властито име *Christiaan Huygens*.

- а) Кристиан Хигинс
- б) Кристиан Хајгенс
- в) Кристијан Хигинс
- г) Кристијан Хајгенс

Тачно је одговорило 39,2 % ученика ДЈС и 39 % ПМС.

Тачан одговор је под г).

22. Питање број 22:

Означи правилно транскрибовано властито име *Michael Faraday*.

- а) Мајк Фарадеј
- б) Мајкл Фарадеј
- в) Мајкл Фаради
- г) Мајк Фаради

Тачно је одговорило 91,9 % ученика ДЈС и 81,4 % ПМС.

Тачан одговор је под б).

23. Питање број 23:

Означи правилно транскрибовано властито име *Albert Einstein*.

- а) Алберт Ајнштајн
- б) Алберт Ајнаштајн
- в) Албер Ајнштајн
- г) Албер Ајнаштајн

Тачно је одговорило 93,2 % ученика ДЈС и 84,7 % ПМС.

Тачан одговор је под а).

24. Питање број 24:

Означи правилно транскрибовано властито име *James Prescott Joule*.

- а) Џемс Преску Џулије
- б) Џејмс Прескот Џулиј
- в) Џејмс Прескот Џул
- г) Џејмс Прескут Џули

Тачно је одговорило 66,2 % ученика ДЈС и 71,2 % ПМС.

Тачан одговор је под в).

25. Питање број 25:

Означи правилно транскрибовано властито име *Ernest Rutherford*.

- а) Ернест Ратерфорд
- б) Ернест Рутерфорд
- в) Ернест Рудефорд
- г) Ернест Радерфорд

Тачно је одговорило 10,8 % ученика ДЈС и 18,6 % ПМС.

Тачан одговор је под г).

Табеларни приказ свих резултата:

(Бројеви су изражени у процентима, а тачни одговори од понуђених су болдирани.)

Редни број	Понуђени одговори	ДЈС (74 ученика)	ПМС (59 ученика)	УКУПНО (133 ученика)
1.	а)	12,1	18,6	15,35
	б)	31,1	32,2	31,65
	в)	56,8	49,2	53
2.	а)	12,2	3,4	7,8
	б)	14,8	25,4	20,1
	в)	73	71,2	72,1
3.	а)	16,2	27,1	21,65
	б)	25,7	20,3	23
	в)	32,4	40,7	36,55
	г)	13,5	6,8	10,15
	д)	12,2	5,1	8,65
4.	а)	27	32,2	29,6
	б)	14,9	10,2	12,55
	в)	58,1	55,9	57
	г)	0	1,7	0,85
5.	а)	32,5	27,1	29,8
	б)	13,5	6,8	10,15
	в)	13,5	8,5	11
	г)	40,5	57,6	49,05

6.	а) б) в) г)	91,9 2,7 2,7 2,7	89,8 3,4 1,7 5,1	90,85 3,05 2,2 3,9
7.	а) б) в) г)	8,1 79,7 8,1 4,1	3,4 83,1 10,2 3,3	5,75 81,4 9,15 3,7
8.	а) б) в) г)	5,4 37,8 2,7 54,1	11,9 23,7 3,4 61	8,65 30,75 3,05 57,55
9.	а) б) в) г) д)	0 48,6 43,2 5,4 2,8	0 30,5 59,3 6,8 3,4	0 39,55 51,25 6,1 3,1
10.	а) б) в) г) д)	6,8 25,6 5,4 31,1 31,1	5,1 25,4 8,5 44,1 16,9	5,95 25,5 6,95 37,6 24
11.	а) б) в)	85,1 6,8 8,1	71,2 13,5 15,3	78,15 10,15 11,7
12.	а) б) в) г)	0 100 0 0	3,4 89,8 3,4 3,4	1,7 94,9 1,7 1,7
13.	а) б) в) г)	14,9 51,4 33,7 0	16,9 57,6 25,5 0	15,9 54,5 29,6 0
14.	а) б) в) г)	9,4 62,2 9,5 18,9	8,5 74,6 8,5 8,4	8,95 68,4 9 13,65
15.	а) б) в) г)	28,4 5,4 63,5 2,7	37,3 3,4 57,6 1,7	32,85 4,4 60,55 2,2
16.	а) б) в) г)	13,5 25,7 58,1 2,7	11,9 18,6 64,4 5,1	12,7 22,15 61,25 3,9
17.	а) б) в) г)	12,2 82,4 0 5,4	15,3 79,7 1,6 3,4	13,75 81,05 0,8 4,4
	а) б) в) г)	9,5 75,7 4 10,8	6,8 81,4 3,3 8,5	8,15 78,55 3,65 9,65
19.	а) б) в) г)	51,4 37,8 4,1 6,7	54,2 37,3 3,4 5,1	52,8 37,55 3,75 5,9

20.	a) б) в) г)	20,2 10,8 6,8 62,2	27,1 10,2 5,1 57,6	23,65 10,5 5,95 59,9
21.	a) б) в) г)	10,8 18,9 31,1 39,2	13,6 22 25,4 39	12,2 20,45 28,25 39,1
22.	a) б) в) г)	2,6 91,9 4,1 1,4	11,9 81,4 5 1,7	7,25 86,65 4,55 1,55
23.	a) б) в) г)	93,2 4 1,4 1,4	84,7 5,1 10,2 0	88,95 4,55 5,8 0,7
24.	a) б) в) г)	2,7 20,3 66,2 10,8	5,1 16,9 71,2 6,8	3,9 18,6 68,7 8,8
25.	a) б) в) г)	17,6 63,5 8,1 10,8	22 45,8 13,6 18,6	19,8 54,65 10,85 14,7

ЗАКЉУЧАК

Просечна оцена свих резултата 15,61 од укупно 25 одмах говори о томе да познавање правила транскрипције и прилагођено писање није на високом нивоу. Првих 10 питања односила су се на правописна правила, а осталих 15 питања на прилагођено писање властитих имена.

Ученици ДЈС најбоље су одговорили на прилагођено писање властитог имена *Galileo Galilei* – 100 % тачних одговора, док их је највише намучило прилагођено писање властитог имена *Ernest Rutherford* – свега 10,8 % тачних одговора.

На ПМС најбоље резултате дали су б. и 12. задатак – по-

знавање варијатета енглеског језика и прилагођено писање властитог имена *Galileo Galilei*. Оба ова примера резултирала су са 89,8 % тачних одговора. *Ernest Rutherford* је такође пример који је највише намучио ученике ПМС – свега 18,6 % тачних одговора.

Када су у питању првих десет (10) питања, просек тачних одговора је 57,285 %. Ово говори о томе да ученици не познају довољно правила саме транскрипције и транскрибованог писања. Најлакше им је било да замене француски двоглас *gn*, можда и из разлога што већи број ученика као страни језик учи француски језик. Најтеже питање у овој групи питања било је да се замене грчки дифтонзи *ai* и *oi*.

Интересантно је питање број 11 у коме је требало да се означи правилно транскрибована именица *phýsis*, која је уједно и назив школског предмета – само 78,15 % тачних одговора.

Статистички подаци не показују одлично знање ученика. Показано знање је на 60 %. Ако знамо да се најчешће на контролним задацима и тестовима на основу Правилника о оцењивању и интерних школских правилника обично тражи од 40 до 60 % за довољну оцену, онда ово истраживање говори о томе да је неопходно да се више часова посвети овом наставном садржају и да се континуирано на свим предметима и часовима стално инсистира на исправном прилагођеном писању.

ПРИЛОГ

ТРАНСКРИПЦИЈА ИМЕНА НА ПРИМЕРИМА ИЗ ФИЗИКЕ
(КАО ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ)⁷

1. Означи тачан исказ.

У писању туђих властитих имена у нашем стандардном језику примењује се само изворно писање.

У писању туђих властитих имена у нашем стандардном језику примењује се само прилагођено писање.

У писању туђих властитих имена у нашем стандардном језику примењују се два поступка: прилагођено и изворно писање.

2. Означи тачан исказ. Прилагођено писање дозвољено је:

само латиницом

само ћирилицом

и ћирилицом и латиницом

3. Означи тачан одговор. Којим се словом замењују грчки двогласници *ai* и *oi* у српском језику?

а

е

и

о

у

4. Означи тачан одговор. Којим се словом замењује грчки сугласник *s* између самогласника?

с

ш

з

ж

5. Означи тачан одговор. При писању руских имена ослањамо се на:

изворни изговор

писмо

језик

не изворни изговор, али и на писмо

6. Означи тачан одговор. Која су два стандардна варијетета енглеског језика?

британски и амерички

лондонски и ирски

амерички и азијски

британски и шкотски

7. Означи тачан одговор. Којим се словом замењује француски двоглас *gn* у српском језику?

љ

њ

џ

ш

8. Означи тачан одговор. Којим се словом замењује француски двоглас *ch* у српском језику?

ћ

ч

ђ

ш

⁷ Болдирани одговори представљају тачне одговоре.

9. Означи тачан одговор. Којим се словом замењује немачки двоглас *ie* у српском језику?

- а
- е
- и**
- о
- у

10. Означи тачан одговор. Којим се словима замењује немачки двоглас *ei* у српском језику?

- ај
- еј
- иј
- ој**
- уј

11. Означи правилно транскрибовану именицу *phýsis*.

- физика**
- фисика
- правилна су оба претходна примера

12. Означи правилно транскрибовано властито име *Galileo Galilei*.

- Галељо Галељ
- Галилео Галилеј**
- Гаљео Гаљиљеј
- Галилео Гаљеј

13. Означи правилно транскрибовано властито име *Wilhelm Conrad Röntgen*.

- Вилијам Конрад Рендген
- Вилхелм Конрад Рендген**
- Вилхелм Конрад Рентген
- Вилијам Цонрад Рентген

14. Означи правилно транскрибовано властито име *David Brewster*.

- Дејвид Брјустер
- Дејвид Брустер**
- Давид Брјустер
- Давид Брустер

15. Означи правилно транскрибовано властито име *James Clerk Maxwell*.

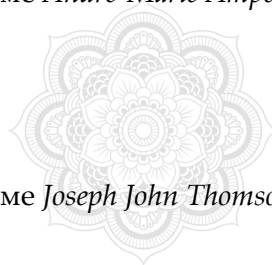
- Џејмс Кларк Масквел
- Џејмс Клар Максвил
- Џејмс Кларк Максвел**
- Џејмс Кларк Максвил

16. Означи правилно транскрибовано властито име *André-Marie Ampère*.

- Андре-Марије Ампер
- Андри-Мари Ампер
- Андре-Мари Ампер**
- Анди-Мари Ампер

17. Означи правилно транскрибовано властито име *Joseph John Thomson*.

- Јосиф Цон Томсон
- Џозеф Цон Томсон**

Дозеп Цон Томи
Јосип Цон Томсон

18. Означи правилно транскрибовано властито име *Joseph-Louis Lagrange*.

Јосиф-Луис Ларанџ
Жозеф-Луј Лагранж
Жозеф-Луј Ларанџ
Јосиф-Луј Лагранж

19. Означи правилно транскрибовано властито име *Jean Bernard Léon Foucault*.

Жан Бернар Леон Фуко
Жан Бернар Леон Фуико
Јан Бернар Лео Фуко
Јан Бернар Леон Фуико

20. Означи правилно транскрибовано властито име *Stephen William Hawking*.

Стефен Вилиам Хокинг
Стефан Вилијам Хоукинг
Стивен Вилиам Хоукинг
Стивен Вилијам Хокинг

21. Означи правилно транскрибовано властито име *Christiaan Huygens*.

Кристиан Хигинс
Кристиан Хајгенс
Кристијан Хигинс
Кристијан Хајгенс

22. Означи правилно транскрибовано властито име *Michael Faraday*.

Мајк Фарадеј
Мајкл Фарадеј
Мајкл Фаради
Мајк Фаради

23. Означи правилно транскрибовано властито име *Albert Einstein*.

Алберт Ајнштајн
Алберт Ајнаштајан
Албер Ајнштајн
Албер Ајнаштајн

24. Означи правилно транскрибовано властито име *James Prescott Joule*.

Џемс Преску Џулије
Џејмс Прескот Џулиј
Џејмс Прескот Џу
Џејмс Прескут Џули

25. Означи правилно транскрибовано властито име *Ernest Rutherford*.

Ернест Ратерфорд
Ернест Рутерфорд
Ернест Рудефорд
Ернест Радерфорд

LEX-ИНФО

Олга Сабо
Институт за српски језик САНУ

ШТА ЈЕ САД ОВО?

СВЕТ
РЕЧИ
58

Драги моји, како сте? Зима куца на врата. Кратки дани, дуге ноћи (ко створене за лутање интернетом), а ви бисте нешто ново да пробате. Имам предлог за вас!

Сигурно сте чули за Википедију а да ли бисте волели да будете википедијанац?

Најпре, знате ли шта значи ЈерТех? То је скраћени назив Друштва за језичке ресурсе и технологије (ЈерТех), чији су циљеви у области промоције, популаризације и унапређивања свих грана језичких технологија на научном, стручном и практичном нивоу.

ЈерТех – Друштво за језичке ресурсе и технологије

Е, то друштво је у оквиру пројекта wikiELTeC – Википодаци о старим српским романима из колекције ELTeC добило **Награду Викимедије за најбољи пројекат у 2022. години**. (Пробудила сам вашу радозналост?)

Још ћу само рећи да се српски корпус **SrpELTeC** у оквиру колекције **ELTeC (European Literary Text Collection)** састоји се од 120 романа, написаних између 1840. и 1920. године.

Спремни за акцију?

Скувајте чај (може и топла чоколада), погледајте сајт *Друштва за језичке ресурсе и технологије (ЈерТех)* или њихову страницу на Фејсбуку, а затим укуцајте **SrpELTeC**.

Једно занимљиво вече је пред вама. ☺

ДА ЛИ ЈЕ ТО ТО?

1. ОКЛЕМБЕСИТИ СЕ

- а) закачити се за клему
- б) одиграти клембесу
- в) покуњити се, сневеселити се, растужити се

2. ОМРАЗА

- а) рани мраз
- б) осећање непријатељства, одбојности (према некоме или нечему), мржња
- в) страх од Деда Мраза

3. ОПАСУЉИТИ СЕ

- а) доћи к себи (од изненађења), освестити се, уразумити се
- б) претворити се у пасуљ
- в) опасати се

(Одговор: 1. в, 2. б, 3. а)

РЕЧИ ИЗ ДАВНИНА

опајдара

горопадна, безобразна, свадљива, зла женска особа, горопадница, злоћа

Две опајдаре су торокале код дворишне чесме.

(РСАНУ 17)

опањкавати

пакњкати, клеветати, оговарати

Знам ја, да ће мене Раде сад опањкавати по селу.

(РСАНУ 17рфА)

СТИХ ЗА УЖИВАЊЕ

ЉУБАВНА ПЕСМА

Био једном један маслачак.

И био на небу бели облачак.

Облачак горе, маслачак доле.

Гледећи се, поче да се воле.

*Дођоше врућине, летње, жежене,
и маслачак поче да вене.*

*Облачак притрчи брзо у помоћ:
Киша је мила све до у поноћ.*

*И кад год је било потребе,
облачак даваше све од себе.*

*Од благородне, топле кише
маслачак растао све више, више,*

*ишао све даље од овог света,
надрастао је сва дрвета,*

*и једног је дана маслачак
нежно дотакао бели облачак.*

Милован Мића Данојлић

ПРЕПОРУЧУЈЕМО – ПОГЛЕДАЈТЕ

℞

1. Петровић, Горан: Папир, Лагуна, Београд 2022.

℞℞

2. Goldsvorti, Vesna: Gvozdена zavesa, Geopoetika, Beograd 2022.

АКТУЕЛНОСТИ

У СУСПРЕТ ДРЖАВНОЈ МАТУРИ

Јадранка Милошевић

Иако је у Републици Србији спровођење државне матуре¹ планирано ранијих година, до њене реализације још није дошло из неколико објективних разлога: епидемиолошка ситуација, пилотирање матурског испита у појединим школама, измене и допуне закона, као и усклађивање појединих законских аката.

Пројекат државне матуре (унапређење квалитета образовања кроз увођење испита на крају средњег образовања) покренуло је Министарство просвете, а реализује се уз финансијску и техничку подршку Европске уније. Са Пројектом се почело у јануару 2019. и требало је, након три године, да се створе услови за реализацију матурског испита у гимназијама и средњим школама на територији Републике Србије.

Пројектом је предвиђено пружање подршке установама система у смислу припреме и увођења стандардизованих завршних и матурских испита на крају средњег образовања.

На тај начин очекивало се:

- да образовни систем Републике Србије буде спреман за спровођење државне матуре и

завршних испита у средњем образовању;

- да високошколске установе буду спремне за нови начин уписа студената;
- да се код јавности подигне ниво свести о значају увођења државне матуре и завршних испита у средње образовање и њихове користи за друштво.

Међутим, Пројекат се није завршио 2021. године, како је планирано, него су све активности померене за две године. О томе је јавност детаљније обавестио министар просвете Бранко Ружић у интервјују који је дао за часопис из области образовања².

„Државна матура је озбиљна промена у образовном систему и потребне су темељне припреме за њено увођење. Сваки крупан реформски корак захтева време и квалитетно планирање, припрему и реализацију, уз активно учешће свих релевантних актера. Отежавајућа околност је свакако постојећа епидемиолошка ситуација. Формирали смо Комисију за праћење активности увођења државне матуре, која ће у континуитету пажљиво пратити припрему сваке од њених фаза. Свакако да државна матура неће бити уведена без разговора и до-

говора са високошколским установама. Осим тога, посебна пажња биће посвећена на подршком информисању ученика и родитеља, наставника и других представника стручне јавности о значају матуре, као и о свим новинама у законској и подзаконској регулативи којом се регулише ова област. Намера је да државна матура у крајњем епилогу има сертификатни карактер, односно да потврди стечени ниво знања ученика у средњим стручним, уметничким школама и гимназијама, али такође и квалификациони у смислу проласка и уписа на високошколску установу.“

Из министровог излагања, као и из самог Пројекта, проистичу три основне функције матуре и то: сертификатна, класификациона и евалуациона.

Сертификациона функција матуре односи се на то да ученик стиче право на диплому о завршеној средњој школи (било да је реч о гимназији, средњој стручној или уметничкој школи) тек када положи матуру која је Законом о средњем образовању предвиђена за ту врсту школе. Положена матура омогућава ученику сертификат за остваривање свих права која му по закону припадају (нпр. упис на факултет). На супрот томе, уколико ученик

¹ Заједнички назив за општу, стручну и уметничку матуру.

² Просветни преглед, 18. фебруар 2021.

не положи матуру, нема права да упише жељене студије.

Класификациона (селекциона) функција матуре односи се на испите које ученик полаже на завршном испиту. Осим обавезних предмета, као што су српски језик³ и књижевност и математика, ученик бира трећи предмет који је релевантан за студијски програм будућег факултета који жели да студира.

Ученици који полажу стручну или уметничку матуру, такође полажу испит из српског језика и математике, а као трећи предмет бирају предмет струке или уметнички предмет који обезбеђује проходност на ранг листу кандидата за студије стручних или уметничких високошколских институција. Ако ученик средње стручне или уметничке школе жели да промени област за студирање у односу на претходно средње образовање, додатно бира један општеобразовни предмет који је релевантан за студијски програм жељеног факултета.

Евалуациона функција матуре односи се на начин вредновања постигнућа ученика. Приликом рангирања за упис на факултете, осим општег успеха постигнутог током четворогодишњег школовања, вреднује се и успех остварен на матурском испиту.

На тај начин, после завршене средње школе а након увођења државне матуре, међу будућим студентима, своје место наћи ће:

- ученици гимназије;

- ученици средње стручне или уметничке школе;
- средњошколци који желе да студирају другу област.

Иако је о матури већ било речи у неком од претходних бројева овога часописа, подсећамо још једном да је полагање матурског испита законска⁴ обавеза не само ученика него и свих других актера средњошколског и високошколског образовања и васпитања.

У Закону о високом образовању, у члану 100. поменутог закона, прописује се упис на студије и начин сачињавања ранг листа.

Члан 100.

Високошколска установа врши упис на студије у складу са законом, уз вредновање опште, стручне и уметничке матуре.

Високошколска установа сачињава ранг листу пријављених кандидата за упис на студије првог степена на основу општег успеха постигнутог у средњем образовању у четворогодишњем трајању

⁴ Закон о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС», бр. 88 од 29. септембра 2017, 27 од 6. априла 2018, др. закони, 10 од 15. фебруара 2019, 6 од 24. јануара 2020; Закон о средњем образовању и васпитању „Службени гласник РС”, бр. 55 од 25. јуна 2013, 101 од 10. новембра 2017, 27 од 6. априла 2018, др. закон, 6 од 24. јануара 2020, 52 од 24. маја 2021; Закон о високом образовању „Службени гласник РС», бр. 88 од 29. септембра 2017, 27 од 6. априла 2018, др. закон, 73 од 29. септембра 2018, 67 од 20. септембра 2019, 6 од 24. јануара 2020, др. закони, 11 од 12. фебруара 2021, аутентично тумачење, 67 од 2. јула 2021, др. закон, 67 од 2. јула 2021.

и успеха на матурским испитима, резултата испита за проверу посебних знања, склоности и способности и по потреби на основу успеха на националним и интернационалним такмичењима, у складу са општим актом високошколске установе.

Члан 61. Закона о средњем васпитању и образовању прописује упис у високошколске установе са положеном општом матуром, а члан 64. са положеном стручном, односно уметничком матуром.

Члан 61.

На основу положене опште матуре, ученик може да се упише у високошколску установу без полагања пријемног испита, осим испита за проверу склоности и способности, у складу са законом којим се уређује високо образовање.

Члан 64.

На основу положене стручне, односно уметничке матуре, ученик може да се упише на студије у научној, стручној или уметничкој области у којој је стекао средње образовање и васпитање, без полагања пријемног испита, осим испита за проверу склоности и способности, у складу са законом којим се уређује високо образовање.

На основу положене стручне, односно уметничке матуре, ученик може да се упише на студије изван области из става 2. овог члана, уз полагање одређених предмета опште матуре, које утврди самостална високошколска установа уместо пријемног испита, у складу

³ Припадници националних мањина полажу испит из матерњег језика.

са законом којим се уређује високо образовање.

У протекле две године одржана су два пилотирања државне матуре. Организоване су следеће активности: обуке за чланове Школског тима, родитеље и ученике; састанци са одељенским старешинама, дежурним наставницима и комисијама за прегледање, оцењивање и дешифровање тестова; информисање ученика о начину полагања пробне матуре.

Пробна матура дала је одређене резултате. О постигнућима ученика на заврш-

ном испиту недавно се дискутовало на стручној конференцији чији су иницијатори били Институт за педагошка истраживања и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Пробна матура биће одржана по правилима полагања државне матуре. Годишњим програмом рада за школску 2022/2023 годину прецизирани су датуми полагања пробне матуре. Предвиђено је да пробна матура буде реализована 31. маја, 1. и 2. јуна 2023. године. Тестове ће радити ученици трећег разреда средње шко-

ле, који први треба да полажу екстерни матурски испит у јуну 2024. године. Прва два дана су резервисана за два предмета обавезна за целу генерацију, а то су српски језик и књижевност и математика. Трећег дана ученици гимназија раде један од општеобразовних предмета, као изборни, а у стручним школама то ће бити стручни испит, у зависности од подручја рада, односно образовног профила који похађају.

Услови за спровођење државне матуре су, изгледа, испуњени у довољној мери.

НАГРАДА НАЈУСПЕШНИЈИМ ТАКМИЧАРИМА: Тршић (3. 10 – 9. 10. 2022)

Мирјана Стакић

СВЕТ
РЕЧИ

62

Ученици који су се посебно истакли на такмичењима из српског језика и из књижевности почетком октобра 2022. године били су позвани у Тршић како би, поред освојених републичких диплома, добили још једну награду. Нашим најбољим такмичарима поклоњена је прилика да се упознају једни са другима, да у Тршићу уче (без треме и такмичарског стреса), те да своја знања употпуњују и међусобно укрштају. Награђени основци и средњошколци из целе Србије (свако у својој седмици), боравили су у Научно-образовном културном центру „Вук Караџић“, где су слушали предавања и учествовали

на радионицама. Много тога су научили, искусили и додатно заволели слушајући предавања из књижевности која су одржали проф. др Славко Петаковић, мср Јана Петровић, мср Ивана Васиљевић и мср Небојша Ђорђевић. Радионице из српског језика су такође биле изазовне и мотивишуће, а за њих су биле задужене сараднице Друштва за српски језик и књижевност Србије – Милена Милетић и Невена Милосављевић. У своје средине су се вратили пресрећни, у своје животе су уградили незаборавна познанства, а за нова такмичења понели несвакидашњу мотивацију. Ученици београдске Фило-

лошке гимназије о свом тршићком искуству писали су за школски часопис *Млади филолог*, неки од њих су добили и позив да на писменим задатку из књижевности напишу путописни приказ ове посебне седмице, а за *Свет речи* нису проследили само своје успомене већ су позвали и друге учеснике да се подсети ове драгоцене награде – седмодневног боравка у Тршићу, освојеног захваљујући победама на републичким такмичењима у Вуковом родном месту и у Сремским Карловцима.

КАТАРИНА ГЊИДИЋ

IV/1, Филолошка гимназија
(ментор: др Мирјана Стакић
Савковић, професорка књи-
жевности)

– Путовање у Тршић би-
ла је награда коју смо до-
били за освојена места на
републичким такмичењима
из књижевности и језика.
Предавања су организована
у виду радионица на који-
ма смо могли да утврђујемо
постојећа и освајамо нова
знања. На часовима књижев-
ности бавили смо се, између
осталог, односом лирског
субјекта и аутора, тумачењем
књижевних дела и методама
проучавања драме. На ра-
дионицама из српског јези-
ка било је речи о језику на
друштвеним мрежама, као
и о англицизмима и њихо-
вом утицају на језик. Између
осталог, имали смо прилику
да заједно обиђемо манастир
Троношу и Вукову кућу. Ово
путовање је највише обеле-
жило дружење, и то с људи-
ма из разних крајева Србије
(Шабац, Ивањица, Врање,
Краљево...). Заиста ништа
не бих мењала и знам да ће
нам овај посебни октобар у
Тршићу остати у најлепшем
сећању до краја живота.

Катарина Гњидић IV/1

ИВА МИХАЈЛОВИЋ

IV/1, Филолошка гимназија
(ментор: Слађана Савовић,
професорка српског језика)

О својим тршићким успо-
менама Ива је писала на пр-
вом писменом задатку из

књижевности који је радила
дан по повратку у школу.
Њено сведочење у писменом
раду је и свеже и топло. Про-
читајте.

**Октобар из Тршића
2022.**

Једног облачног јутра из
црвоточине свакодневице из-
вукла ме је порука на екра-
ну. Понуда која се не одбија.
Одлука је истог часа донесе-
на. Полазим за Вуком.

Пакујем узбуђење у једну,
а у посебну преграду очеки-
вања и једну свеску, да ми се
нађе. Одлазим у познато-не-
познато. Претходног пута
кад сам полазила тамо, био
је потпуно другачији повод.
Тада сам у ранчићу носила
такмичарски дух, а од „Тр-
шића на дан“ добила сам
тек ноту заносног зеленила
која ме је омађијала и оста-
вила јаку жељу да се вратим
и као мало дете протрчим
пространом ливадам. Нисам
чак ни приметила огромну
грађевину звану „Образов-
но-културни центар Вук Ка-
раџић“, која се налазила тик
изнад школе у којој смо се
надметали, а у којој ћу овог
пута провести седам дана.

Већ првог дана обнови-
ла сам градиво и подсетила
се како изгледа кућа човека
који је домаћин овог насеља
и топло поздравља своје број-
не госте. Нас, младе будуће
филологе, жељне знања, који
вапе за одговорима и погле-
дом продиру оне који се усуде
да пробају да им их пруже.
И тако се оформила по-
следња клупа нас „из Фило-
лошке“ који смо верно, али
опет обазриво слушали оне

који су стајали пред нама. Ја-
вио ми се више пута осећај
сличан оном кад се гледаш
у огледало и видиш старију
верзију себе. „Да ли сам ово
ја за десетак година? Да ли
ћу и ја овако говорити и по-
дучавати млађе од себе?“ А
била је то млада екипа пре-
давача, орна за рад. Добро
поткована знањем, мање
искуством, али са неизмер-
ном добронамерношћу у
погледу. Без обзира на то ко-
лико је наша упорност била
огромна, а ставови чврсти,
попут јаких ветрова они су
успевали да преусмере наше
токове размишљања. Пока-
зали су оним тврдоглавим
морнарима прави пут, или
бар да постоји још путева
којим могу да плове. Про-
ширили су нам видике. До-
казали да немамо само један
пар очију којим сагледавамо
ситуације, било то у животу
или у књижевном делу. За
свако запажање морала сам
да тражим одговарајуће пот-
крепљење, па сам научила не
само да трагам, већ и да про-
налазим. Тумачила сам сли-
ке схватајући да заиста „го-
воре више од хиљаду речи“.
Најлепших, изворних речи
које заиста имају неупоре-
диво јачу моћ од англици-
зама којима, нажалост, увек
дајемо лажну предност. А
онда у шали, врањским ути-
цајем, од „аутфита“ није на-
стала „одевна комбинација“
већ „облекло“ и ми више
нисмо одмарали и „блејали“
већ „жмили“. Гласно смо
се смејали ми из задње клу-
пе, али овог пута за столом
„у ћошку“. Када се уједине
Београд, Шабац, Ивањица,
а потом и Врање, Краљево,

Сомбор и Нови Сад, сала се ори, а карте су увек на столу. Увек уз песму, од раног јутра па до касно у ноћ, чак и у шетњи до Троноше, Вукове учионице... Стихови су се рецитовали и допуњавали док сам са најбољим људима посматрала најлепше небо. И све што сам желела је да тај блесак среће никада не прође. Са сузама на растанку и сањарењима о поновном сусрету, схватила сам да је то један од ретких тренутака кад сам рекла „Видимо се!“ из срца се томе понадала.

Кући сам вратила кофер успомена, а у оној једној свешчици, поред силних драгоцених лекција и рукописе будућих великих људи.

Ива Михајловић IV/1

АЛЕКСА АЛЕКСОВ IV/4,
Филолошка гимназија (ментор: Јелена Добрић Арула, професорка српског језика)

– Све похвале иду професорима – за њихов труд и заиста добар рад. Књижевност је била изузетно темељито рађена кроз разне примере, од средњовековних списа, до савремене поезије и драме (додуше, као и увек, пропагиран је, у умесним мерама, неизбежни и општеприсутни Владика). Српски језик, иако знатно мање, ипак је добро рађен и (п)окренута је свест ка нашем свакодневном начину говорења. Атмосфера у учионици је била пријатна, а за то заслугу добијају и сами ученици. Активност никад није опала и комен-

тара никад није било доста – може се рећи да су учесници практиковали размишљање. Поред свега овога, природа, увек на неколико корака, била је освежавајући приказ за београдске очи, а друштво као да је из снова дошло.

Алекса Алексов IV/4

ЛЕНА САВКОВИЋ I/2,
Филолошка гимназија (ментор: Дубравка Матовић, професорка српског језика и књижевности; Лена је Филолошку гимназију уписала као првак Србије и из српског језика и из књижевности. Ове награде је освојила у осмом разреду, као матурант ОШ „Светозар Марковић“).

У Тршићу је била једна од двоје првака из целе Србије, али очигледно није било потешкоћа да се споразуме ни са матурантима ни са предавањима намењеним старијем узрасту. Ево и Лениног осврта.

– Овај боравак у Тршићу искуство је које ће ми увек бити међу најдражим успоменама. Прекрасна природа и амбијент освојили су ме још на дан такмичења и од тада сам прижељкивала да се вратим; и ето – жеља ми се испунила. Ипак, нисам могла ни да претпоставим колика ме лепота чека док се заиста поново нисам сусрела са овим посебним местом. Провести недељу дана у таквој чистоти, ићи козјим стазицама до манастира Троноше и заменити устајали град-

ски ваздух чистим само по себи је огромна срећа, а кад се то укрсти са склапањем нових познанстава са тако квалитетним људима из целе Србије као што су били моји саврузи-такмичари, ствара се један заиста незабораван доживљај. У Тршићу сам се спријатељила са људима које вероватно не бих имала прилике да упознам, а те успомене остаће непролазне. Поред тога, предавања која смо слушали била су више него интересанта и представљала су конструктиван изазов (посебно што смо их ми прваци пратили с матурантима), те сматрам да сам додатно проширила знање из области која ме свакако занима. Семинар у Тршићу пружио ми је прелепе дане и анегдоте којих ћу се радо сећати, а постао је и моја најжустрија мотивација за даља такмичења.

Лена Савковић I/2

ЈЕЛЕНА ШУШИЋ IV/5,
Шабачка гимназија (ментор: Снежана Корнарос, професор српског језика и књижевности)

– Радионице одржане у НОКЦ-у у Тршићу су једно незамањиво искуство. Имали смо прилику да се сусретнемо са новим приступом раду и да савладамо градиво на другачији начин него у школи. Интеракције ученика и предавача су нам пружиле већи увид у саму суштину предавања, а и часови су због тога били занимљивији. Научили смо да на критички

начин приступамо језику и књижевности. Предавачи су креирали пријатну радну атмосферу и подстакли нас да радимо.

Јелена Шушић IV/5

МАРИЈА САВАТИЋ IV/7,
Шабачка гимназија (ментор:
Станка ел Рабади, професор-
ка српског језика)

– Радионице у Тршићу су за мене биле сјајно искуство, као и прилика да научим нешто ново. Сама организација је била добра, а предавања и теме које смо обрађивали занимљиве. Предавачи су такође били одлични, трудили су се да нам на занимљив начин пренесу знање и што више нас укључе у предавања. Свидело ми се и што смо поред организованих активности имали сасвим довољно слободног времена, па сам могла да упознам вршњаке са сличним интересовањима и стекнем нова пријатељства. Све у свему, утисци су позитивни и свакако бих волела да се поново организује нешто слично. Драго ми је што сам имала прилику да учествујем у овом типу радионица и тих седам дана ће ми остати у јако лепом сећању.

Марија Саватић IV/7

ЈУБИЛЕЈИ

СЛИКА САРАЈЕВА И БЕОГРАДА У РОМАНУ ГОСПОЋИЦА ИВЕ АНДРИЋА

Дуња Брусин

Госпођица – роман у којем Андрић одступа од омиљених тема књижевних критичара окренувши се описивању живота госпођице, Рајке Радаковић, жене која се издваја из колектива. Пратећи живот Андрићеве главне јунакиње, различите ситуације, медије, пишчево приповедање, али и делање и причање ликова романа, читаоци сазнају много о слици Сарајева и Београда. Сложићемо се са Бранком Тошовићем, који каже да *Госпођица* „[...] није само роман личности, психолошки роман, роман хроника, него и роман простора” (Тошовић, 2017: 17). Дакле, будући да је град „[...] у подлози свих Андрићевих романа [...] ту на човеков живот најснажније делују токови историје и промене политичких прилика [...]” (Јерков, 1994: 671) о којима ће у даљем тексту бити реч.

Издвојићемо један од кључних цитата којим је аутор на упечатљив начин представио живот у Сарајеву, родном граду Рајке Радаковић:

„Сарајево око 1906. године! Варош у којој се укрштавају утицаји, мешају културне сфере и сукобљавају разни начини живота и опречна схватања. Али све те разли-

чите класе, вере, народности и друштвене групе имају једну заједничку црту: свима треба новца и свима много више од онога што имају. [...] свака жели више и лепше од онога што има. Одувек је Сарајево било варош новца и потребе за новцем, а сада је то више него икад” (Андрић, 1992: 45).

Надовезујући се на горе наведено, сложићемо се са Зимеловим ставом из *Филозофије новца* у којем је наглашено да преоптерећеност новцем постаје једина спона међу људима којима је новац на првом месту. Раскидањем личних веза успостављају се безличне везе чија је сврха остваривање одређених циљева. Поред економских функција које поседује, новац има моћ да обликује савремен грађански дух који ствара разлике међу људима и у први план ставља малочас поменуто безличне везе (Маринковић, 2008: 63). „Усред таквог друштва у коме је хитна и велика потреба за новцем исплела невидљиву мрежу дугова и позајмица у свима могућним висинама и најразноличнијим облицима, почела је Госпођица да ствара свој капитал” (Андрић, 1992: 45).

Сарајевско друштво делило се на оне попут Госпођи-

це „ [...] којима мање треба него што имају” (Андрић, 1992: 46) и који „ [...] су се на прсте дали избројати, оних којима треба новца, јер немају за најпотребније или јер троше више него што могу, било је на хиљаде” (Андрић, 1992: 46). Начин на који појединац поступа према новцу, да ли има за циљ увећавање профита или пак неконтролисано трошење, надвладао је статус верског и културног положаја грађана. Зеленашење зарад повећања капитала крило се „ [...] дубоко испод бучне површине друштва које живи, троши, ужива и расипа” (Андрић, 1992: 47), а Госпођицу је „ [...] пара која се коти” (Андрић, 1992: 46) грејала „ [...] боље од сунца и лепше од пролећа” (Андрић, 1992: 46).

Атентат и Први светски рат, о чијем почетку грађани сазнају из новина, направио је пометњу у сарајевском друштву, чија је јасна подела била на, већ поменуте, групе које неизмерно троше новац и на оне који га, кријући се и газећи преко свега, увећавају. Управо је ратно стање ову другу групу учинило приметном и представљало је прилику да коначно буде искорењено. Међутим, да би се потпуно уништио овај занат, прва група грађана морала би да промени свој поглед на свет и систем вредности ког се слепо држала. Грађани који су били лојални власти у току ратних сукоба, међу којима је била и Андрићева главна јунакиња, чији је једини циљ био сачувати капитал, након што се рат завршио, беспомоћно

пропадају. Тако се створила подељеност међу грађанима, на оне који су завршили као Рајка Радаковић и на оне који су били против система током рата и на крају опстали. Немогућност прихватања и уклапања у ново доба које завршетак рата доноси, Госпођицу наводи на бег из родног места у Београд. Њена застарела схватања која су последица заветовања оцу на самрти, у новом граду доводе је до краха.

Глас колектива од којег је Госпођица издвојена, у роману је приказан кроз новине у којима сазнајемо о атентату и почетку рата, али и о смрти Андрићеве јунакиње. Древну причу која се усмено преносила кроз генерације, аутор у овом делу замењује новинском штампом кроз коју се грађани информичу, наилазе на предлоге, препоруке, сугестије на који начин постати успешан и важан грађанин. Тако је Рајка Радаковић једном приликом прочитала вест која је снови-

ма које је сањала дала смисао и један коначни циљ – зарадити милион. У тој вести је „ [...] неки американски милијардер, који је почео као продавац новина, рекао: „Треба стећи први милион; после све иде лако. А само онај није милионер који то неће да буде. Треба хтети. У томе је све.” Та површина и можда измишљена новинска белешка њу је објасјала и подигла” (Андрић, 1992: 57). Примећујемо да се ово модерно саветовање из новина поклапа са старомодним Рајкиним заветовањем оцу, а будући да се односи на новчана питања, Андрићева Госпођица га „упија” кристалишући своје циљеве. Бирањем искључиво вести о увећавању капитала, економском стању, тржиштима и новцу уопште, и непоказивањем ни најмање заинтересованости за информације које су представљале глас грађана, истакнута је Рајкина издвојеност из колектива. Када одбаци идеју да се путем штампе захвали осигуравајућем друштву на ефикасности и брзини у исплаћивању новца, она потврђује да је није брига за мишљење осталих грађана Сарајева. Будући да је тадашњи колектив своје мишљење формирао на основу новинских текстова, не изненађује што Госпођица својим поступком наилази на осуду.

Почетак рата и политички новински наслови, на најекфктнији начин су представили издвојеност Андрићеве јунакиње од колектива, о којој је малочас било речи, али и о њеној немогућности прихва-

тања вредности новог доба. „Убиство престолонаследника. Несумњиво велики потрес који превазилази далеко круг ове вароши и погађа разне и много веће интересе него што су њени. Она то увиђа јасно, али [...] шта значи уопште за њу то што се зове „општа питања“, „политички догађаји“ и „национални интереси“? Нешто туђе и далеко чега се увек брижљиво клонила“ (Андрић, 1992: 70). Међутим, ратни сукоби на истоку и западу Европе кројили су судбину читавог колектива, а Госпођица се овог пута није могла издвојити клонивши се онога што је сматрала да је се не тиче. Некадашња подела грађана на оне који неизмерно троше и на оне којима је циљ безусловно увећавање профита бива замењена новом поделом – на оне који су за власт и оне који су против. Тако Рајка доживљава да јој новине владајуће партије током рата одавају признања, али након што се рат заврши долази до обрта, и она бива најгоре осуђена у српској штампи.

Ново доба са собом је донело нове начине пословања. Наиме, фирме су „гутале“ појединце постајући безличне фабрике за стварање профита. Како је до тога дошло, Андрић је приказао пратећи пословање Рафе Конфортија, Јеврејина зеленаша. Пре рата, Рафо је био веома успешан. Рекламирао је свој дућан и писменим, и усменим путем.

„Робу би изложио сву на две широке тезге пред дућаном. Излепио би све зидове и пр-

зоре свога дућана црвеним и зеленим плакатима: „Оказион! Обарамо цијене! Оказион! Само још данас!“ „Ликвидирамо са губитком! Искористите данашњи дан!“ А највећу рекламу врши Рафо сам који се, онако пун, црвен у лицу и насмејан, врти као чигра и ствара око себе вртлог од смеха и разговора. При говору стално полаже раширену руку напред груди и понавља: „Част ми и имена! Част ми [...]“ (Андрић, 1992: 53)!

Приметићемо да је пре рата, пословање Рафе Конфортија унело новине у бављење трговином. Знајући да људе привлачи све што је чудно и страно, и схватајући битност рекламе у пословању, овај сарајевски Јеврејин успешно рекламира свој дућан лепећи по зидовима и прозорима плакате са страном речи *Оказион*. Истичући своје име и част, закључићемо да је пре рата пословање фирме било окренуто појединцу – Рафо се практично изједначава са својим дућаном, поисто-

већујући своју част са части пословања дућана чији је власник. Међутим, описујући физички изглед и понашање Конфортија, који док рекламира свој дућан и помиње име и част „[...] врти као чигра око себе вртлог од смеха и разговора“ (Андрић, 1992: 53), Андрић карактеристике овог lika толико преувеличава, да у читаоцима узрокује осећај смеха. Управо то ауторово увођење комичног у лик Рафе Конфортија представља први корак ка одвајању од некадашњих патријархалних вредности у којима су се име и част ценили и држали за озбиљно.

Следећи корак ка раскиду са вредностима некадашњег друштва, примећујемо у Конфортијевом понављању да „Фактура говори [...]“ (Андрић, 1992: 53). Мало-час поменуто име и част појединца, бивају замењени папиром састављеним од бројева, што постепено урушава значај и углед индивидуе која се некада поистовећивала са својом фирмом. Долазак новог доба, које је са собом донело нове начине пословања и нове вредности, свој врхунац у гушењу појединца, доживљава када Рафо своју фирму преименује у *ТКАНИНА А.Д.* Тамо је седео „[...] у тешкој фотељи, заваљене главе и склопљених очију око којих су се ширили модро-жути подочњаџи. [...] А затим је раширио руке и стао да хода по соби говорећи гласно [...]: – Ах, све би се дало уредити, све би било лако. Али треба народ да једе! За одјећу је лако;

можеш окрпити, можеш окренути, али без ручка не можеш. [...] гладан народ, то је најгоре; не може да ратује, не може да мирује. Ту нема посла, нема живота. То је пропаст (Андрић, 1992: 92). Његова емпатија према грађанима узрокована бунилом као последицом новог времена, симболично приказује како су фирме угушиле појединце који су се некада поистовећивали са њима. Такав безлични систем пословања, у којем појединац више није битан, свој врхунац достиже у метрополи, у Београду, где се пресељењем Рајке Радаковић, премешта и место радње романа.

„ [...] Како је град усмеравао и обликовао [...] човека” (Мамфорд, 2006: 6), Андрић је упечатљиво приказао описујући грађане послератног Београда, као и раскид са традицијом и некадашњим вредностима.

„Ново друштво, које се стварало од Београђана и све већег броја придошлица [...] није имало још ни један од основних атрибута правог друштва, ни заједничких традиција, ни једнаких погледа на живот, ни сродних склоности, ни утрвђених форми у општењу. [...] Једноставно и малобројно старо београдско друштво мешало се са том бујицом новог света [...] и није могло да се разабере у овој најезди људи, навика и идеја [...] него је и само почело да се губи и све слабије препознаје” (Андрић, 1992: 119).

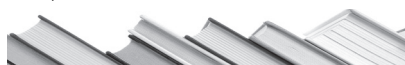
Брисањем разлике између Београђана и дошљака, стварено је ново, модерно друштво, са новим вредностима и правилима. Одбацујући сопствену традицију, становници послератног Београда заједно граде садашњост и будућност, у којој успех више не зависи од имена и части, већ од уклапања у безлични систем пословања фирми или пак срећне случајности. Бежећи из Сарајева због судбине која ју је задесила, међутим неспособна да игра по правилима које диктира метропола у коју се доселила, Андрићева Госпођица, Рајка Радаковић, овде доживљава потпуну пропаст.

Пример успешног грађанина Београда представља Миша „ [...] лепо израстао млад човек од двадесет пет година [...] и сувише одмерен и озбиљан у говору и у покретима. Тај неће, извесно, никад пронаћи нов систем државних финансија, али је исто тако сигурно да неће ни погрешити у примењивању оног који већ постоји. Све је на њему уредно, све сјајно од многих златних предмета које носи на себи” (Андрић, 1992: 116). Уклопивши се у безлични систем пословања, Миши као модерном грађанину, истицање части и имена није битно. Његова окићеност златом, симболички алудира на висок положај, и успех, постигнут без истакнутих способности. Дошљак који добро игра по правилима Београда, утапа се у градску масу, желећи да

безлично буде „прогутан” од стране фирме.

Након што се из Сарајева досели у престоницу, Рајка Радаковић, борави у кући свог рођака, Мишиног оца, Ђорђа Хаџи-Васића. Занимљива ситуација која се десила у овој кући, јесте окупљање Мишиних другара, међу којима се истакао песник Будимировић, читајући своју песму. Млади песник куди богаташе, а сви присутни у просторији који су „ [...] или већ богати или на путу да се женидбом, политиком или радом обогате [...]” (Андрић, 1992: 124) му одушевљено тапшу. Док се градска маса фокусирана на песничку форму диви, Госпођица остаје видно затечена и узнемирена садржајем песме, чиме Андрић истиче разлику између старих и нових вредности. Та разлика додатно је наглашена Рајкином архаичношћу која се огледа у њеној стрепњи да ће неко у Београду сазнати шта су након рата новине писале о њој. Супротно Сарајеву, у којем је глас колектива кудио или хвалио кроз штампу, такву моћ у метрополи поседују везе. У овом случају, то су биле одржаване везе међу буржујским породицама које су младим богаташима, међу којима је окупљено Мишино друштво, омогућавале сигурне, новчано исплативе послове у безличним фирмама, због којих су се осећали успешно.

Када смо говорили о становницима послератног Београда и њиховом јурњавом за успехом, поменули смо случајну срећу. Случајна сре-

Школски животи

ћа, такође се односи на успостављање веза, али не оних очекиваних, као што је случај са везама које успостављају богате породице. Како би нагласио значајност тих веза и случајне среће, аутор наводи да је тада у главном граду „[...] владала је нездрава и варљива, али узбудљива и моћна атмосфера неограничених могућности [...] Тада сте могли да на линији Славија – Калемегдан, у подне или пред вече, сретнете неочекивано неког друга из детињства и благодарећи том случајном сусрету да већ сутра осванете као добро намештен или чак богат човек, а да вас нико подробније не испита ни ко сте, ни шта сте, ни какав сте. Али сте исто тако могли са торбом пуном најбољих сведочанстава и најтврђих уверења (црно на бело!) да недељама узалуд обијате прагове надлештава и да никада не дођете до свога права (Андрић, 1992: 128). Овим потврђујемо тумачење да некадашње патријархалне вредности, по којима је успех зависио од имена и части, бивају замењене новим вредностима успеха, где од социјалне интелигенције, сналажљивости, и понајвише среће, зависи положај у друштву и новчано исплатив посао. Бришући сва правила, способности човека и дипломе, за послератни Београд су безначајне. Описом, малочас, поменуто везе, која се остварује пуком срећом сусрета два другара из детињства, истиче се значај сусрета у односу на однос међу њима који је давно прекинут.

Због тога ћемо се сложити се са Зимелом, који каже да „Духовно држање становника веллеграда једних према другима у формалном ће се погледу моћи назвати резервисаношћу” (Зимел, 2001: 143). Стога, Андрић не говори ни о каквој пријатељској присности међу другарима, стављајући фокус на корист која их ставља у позицију познаника.

Како би на најсликовитији начин представио значај резервисаних веза, аутор уводи у роман лик Ратковића, који је боравио „[...] сваке ноћи са истим друштвом у сепареу код *Касине* [...] То је мешовито и шарено друштво, састављено од пословних и политичких људи, првих пионира корупције, од Београђана и пречана, адвоката, новинара и сензала, и од случајних намерника који тек чекају да буду уврштени у неку од друштвених категорија. Скуп људи које не везује ништа осим пролазног пијаног другарства које сада расте и буја свуда по престоници, као луда трава поред пута” (Андрић, 1992: 149). Да је ново доба донело нове вредности које не цене јединственост, и које „[...] прате и остали пороци, и то суптилније врсте: *неприродност* и *зависност* (Шорске, 2008: 59), доказује чињеница да поменуто друштво незаинтересовано одбацује песникову песму о Београду, а појавом Карменсите остаје очарано. Иако „[...] без гласа и младости [...]” (Андрић, 1992: 150), са наглашеним женским еросом „Она наступа као

violetera, у шпанском костиму, певајући своју песму о љубичицама, коју већ и београдски шегрти звижде по улицама” (Андрић, 1992: 150). Међутим, уколико придамо више пажње Карменситином наступу и узмемо у обзир да своју песму пева „[...] механички наученим српским текстом [...]” (Андрић, 1992: 160), у мантилу од чипке и букетом љубичица на грудима, закључићемо да је наглашен женски ерос уствари изигравање друштва, које је опчињено дарује новцем. Врхунац Шпањолкиног искуства у манипулацији мушкарцима огледа се у вештом покрету извлачења своје руке од Ратковића, који је љубио. Том опсесијом од стране читавог друштва и обожавањем које Карменсита изазива својим изазовним перформансом, Андрић указује на то да у Ратковићевом друштву које не цени јединственост, не постоји пријатељска присност, већ искључиво познанство којим се истичу резервисани односи.

Дакле, анализирајући ликове Мише и Ратковића, закључићемо да је успех у послератном Београду зависио од начина на који се приказујемо другима. Аутор уводи занимљиву сличност која повезује ова два лика, иако истиче да су успели уз помоћ различитих врста веза – Миша породичних, буржујских, а Ратковић резервисаних, у друштву са којим га повезује Карменсита.

„Интерес је пак индивидуална срећа, а срећа испуњење индивидуалне жеље. Моме-

нат такозване слободе у Мегалополису почива управо на овој тобоже остављеној могућности човеку да сам одреди свој концепт среће, чиме се имплицира нека врста слободне индивидуализације људи; међутим, последица ове „слободе“ је заправо униформизација индивидуа које безмало све бирају исти принцип среће, онај, наиме, који проповеда испуњење индивидуалне жеље. Све те жеље, ма како различите биле, на крају крајева су исте, јер говоре исти језик. То је језик новца. Тако у Мегалополису новац није само најстрашнији нивелатор већ постаје и језик комуникације” (Владушић, 2018: 10).

Примећујемо да је у фокусу интереса, претходно поменутих ликова, искључиво новац. Име и част нису битни, па тако Ратковић бива задовољан као управник имања у Славонији, а Миша што је обичан радник у фирми у којој је његова личност безначајна. Њихово приказивање другима огледа се у доминацији у лумповању код једног

и окићености златом код другог, услед чега се као популарни грађани добро сналазе у метрополи, осећајући се успешно.

Будући да се Андрићева главна јунакиња, Рајка Радаковић, изолује у својој кући, не приказујући себе граду, пропаст коју доживљава је неминовна. Њено одржавање у метрополи је немогуће, јер „[...] момент у коме град престаје да буде тек пуки простор у коме се одвијају људски животи, [...] постаје субјект који те животе одређује. То је момент у коме кључна тема испитивања није више слика видљивог града, већ урбана свест, односно склоп вредности који повезује становнике велеграда у њиховој жељи да опстану у урбаном свету” (Владушић, 2008: 56). Неуклапање у ново доба које доноси послератни Београд и живот по старим, патријархалним вредностима, Госпођици затварају врата опстанка. Бежећи из свог родног града за бољим животом, Рајку је метропола ипак „појела”, а „Њену смрт је открио писмоноша [...]” (Андрић,

1992: 7). Некада богата сарајевска зеленашица, не сналазећи се у игри по новим правилима, постаје носилац симбола застарелости, окончавши свој живот као старомодни губитник.

Извор:

Андрић, Иво (1992). *Госпођица*. Београд: Просвета: БИГЗ: Српска књижевна задруга

Литература:

Владушић, Слободан (2018). *Космополитизам и култура мегалополиса*. У: *Летопис Матице српске*. Нови Сад: Матица српска

Владушић, Слободан (2008). *Урбано као изазов*: У: *Поља*. год. 53, бр. 453. Нови Сад: Прогрес

Шорске, Карл (2008). *Идеја о граду у европској мисли – од Волтера до Шпенглера*. У: *Поља*. год. 53, бр. 453. Нови Сад: Прогрес

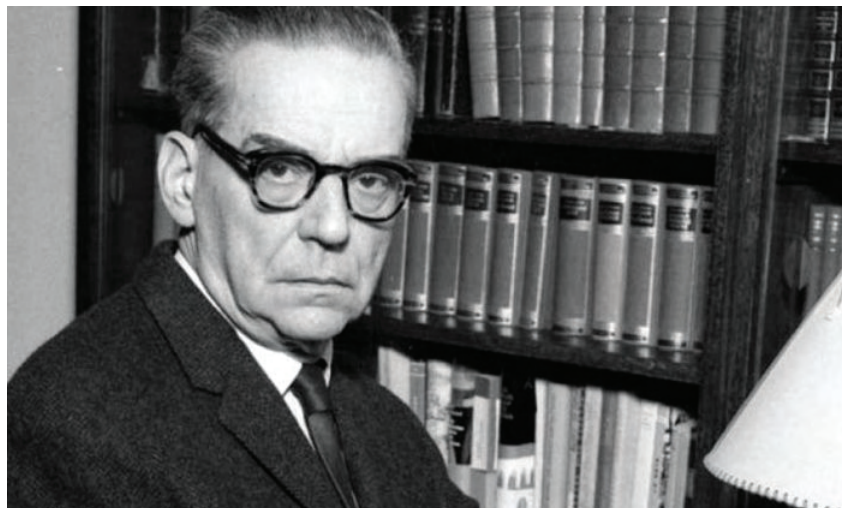
Маринковић, Душан (2008). *Георг Зимел 1858 – 2008*. Нови Сад: Војвођанска и социолошка асоцијација и Mediterran publishing

Зимел, Георг (2001). *Велеградови и духовни живот*. У: *Контрапункти културе*. Загреб: Јесенски и Турк

Јерков, Александар (1994). *Одбрана и последњи дани*. У: *Антологија београдске приче II*. Београд: Време речи

Тошовић, Бранко (2017). *Госпођица као простор простора*. У: *Андрићева Госпођица = Andrićs Fräulein*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität; Бања Лука: Народна универзитетска библиотека Републике Српске; Београд: Свет књиге

Мамфорд, Луис (2006). *Град у историји: његов постанак, његово мењање, његови изгледи*. Нови Београд: Book & Marso

НЕГУЈМО СРПСКИ ЈЕЗИК СРЕДЊОШКОЛЦИ СРБИЈЕ У ПРОЈЕКТУ „#uNjihovimpatikama”

Високи комесаријат Организације Уједињених нација за избеглице (УНХЦР) и Министарство просвете покренули су пројекат „У њиховим патикама” (#uNjihovimpatikama) са жељом да ученици средњих школа широм Србије препознају проблеме са којима се сусрећу избеглице и сви људи који су из неког разлога били приморани да напусте своју земљу. Кроз вишемесечне активности, ђаци су се упознали са различитим аспектима теме избеглиштва и покушавали да се ставе у патике својих вршњака који су живот морали да граде далеко од својих домова.

Гимназија у Крушевцу радо се придружила овом пројекту. Предвођене професорком мр Душицом Добродолац, матуранткиње филолошког смера Ана Арсић и Марина Крстић бавиле су се темом избегли-

штва из језичког и социолошког угла. Убрзо су се многи Крушевљани заинтересовали за ову тему, те се она тако из учионица Гимназије преселила у локалне медије. Круна овог дела пројекта био је литерарни конкурс, организован у сарадњи са Центром за стручно усавршавање Крушевац, кроз који су ученици основних и средњих школа из читавог Расинског округа својим зрелим ставовима и упечатљивим уметничким приступима показали да разумеју проблематику избеглиштва, осврнувши се и на приче из својих породица, па и историје српског народа, коју су обележиле велике сеобе. Најуспешнији радови награђени су на свечаном скупу, који ће остати упамћен и као врло дирљив, с обзиром на то да су тада представљени радови изазвали буру емоција код присутних ученика, професора и чланова породица награђених.

Завршна церемонија пројекта одржана је 11. децембра 2022. у Математичкој гимназији у Београду. На овој свечаности, којој су, поред ученика и професора из целе Србије, присуствовали и представници Министарства просвете односно УНХЦР-а, проглашено је да су најуспешније активности реализовали ученици из Сомбора и Бујановца, те Математичке гимназије, чији су ђаци осмислили јединствену апликацију за мобилни телефон која олакшава учење српског језика избеглицама и страним држављанима. Похваљене су и активности осталих средњих школа, а сви учесници жељно ишчекују наставак пројекта који је планиран за наредну школску годину.

Ана Арсић 4/1
Гимназија Крушевац

НАРУЧЈЕ ЈЕ МЕСТО СИГУРНОСТИ И СКЛОНИШТЕ ОД СВАКОГ ЗЛА

(избор најлепше речи српског језика ученика XIV београдске гимназије)

Владимир Милојевић
XIV београдска гимназија

Манифестацији *Март, месец српског језика*, коју је покренуло Друштво за српски језик и књижевност Србије, прикључили су се и ученици XIV београдске гимназије. Литерарна секција „Читалиште“

покренула је избор најлепше речи међу ученицима школе. На имејл адресу „Читалишта“ пристигло је 110 речи које су својим звучањем или значењем на ученике оставиле посебан утисак.

У табели која следи азбучним редоследом наведене су најлепше речи српског језика по мишљењу наших гимназијалаца. Добијен је корпус од укупно 91 речи, а на конкурс је учествовало 110 ученика.

авлија	бајка	бездан	бескрај	бескрајно
бехут	варош	варошица	васиона	вечност
воleti	вулкан	датум	детињство	дијагонала
дом	душа	ђул	екскурзија	живот
жута	звезда	знање	имела	ирвас
искра	истина	јастук	Косово	крај
краснопис	крст	кућа	лала	лептир
лето	љубав	љуљашка	машна	Миле
мимоза	нада	наручје	наслеђе	неимар
немушти	ноблес	носталгија	облак	оданост
орак	ортак	папилотна	пас	пахуља
пахуљица	подршка	породица	праскозорје	праштање
превасходно	представа	прозор	пролазност	пут
путешествије	рањивост	реч	сан	сањарити
свест	слобода	слога	случајност	спанаћ
срећа	сумрак	сунце	сунцокрет	тајна
таленат	тиховање	убавост	уметност	успомена
фино	чежња	чојство	џомба	шајкача
шимшир				

СВЕТ РЕЧИ 72 Речи које се понављају два пута су: *бескрај, васиона, воле-ти, душа, искра, носталгија, облак, слобода и уметност*. Три пута наведене су речи: *вечност, звезда и сунцокрет*, док се реч *љубав* понавља пет пута, због чега бисмо је, према критеријуму фреквенности, могли прогласити најлепшом речју.

Из укупног корпуса добијених речи издвојили смо 30 које се својом лепотом и оригиналношћу посебно истичу. Ученици су ове речи бирали и образлагали на оригиналан, филозофски надахнут или емоционално

обојен начин. У већини речи уочава се симболика или асоцијативност њиховог значења.

Осмочлана комисија састављена од професора српског језика и књижевности имала је задатак да из ужег избора одабере најуспелије речи и додели три прве, три друге и три треће награде. Одлуком комисије, троје ученика је похваљено. Награђени и похваљени ученици су мотивисани одличном оценом из Српског језика и књижевности, а на пригодној свечаности у оквиру манифестације *Март, месец српског језика* XIV београдска

гимназија наградила их је књигом *Српски писци о српском језику* (избор и предговор Милош Ковачевић).

ПРВА НАГРАДА

1. НАРУЧЈЕ

Анђела Ђошевић, III разред

Значење речи: Положај у коме вас неко обавије рукама.

Извор: Мама ми је причала како сам била толико мала да бих јој заузела само пола наручја.

Зашто је ова реч лепа? То је место сигурности и склониште од сваког зла.

Школски животи

2. СУНЦОКРЕТ

Катарина Арсић, III разред

Значење речи: висок цвет жутих листова

Извор: Од родитеља.

Зашто је ова реч лепа?

Подсети ме да понекад сви морамо да се прилагодимо околностима.

3. ВАРОШИЦА

Нина Милинчић, III разред

Значење речи: Место мање од града, а веће од села.

Извор: Од родитеља.

Зашто је ова реч лепа?

Означава нешто неодређено, а топло; подсећа на пролеће и неке нежне боје.

ДРУГА НАГРАДА

1. БЕСКРАЈ

Анђела Бошков, III разред

Значење речи: неограничен простор

Извор: Не сећам се.

Зашто је ова реч лепа? Подсећа ме на небо и књиге.

2. ТАЛЕНАТ

Марко Гобелјић, III разред

Значење речи: божански поклон

Извор: Шапнуо ми је Зевс.

Зашто је ова реч лепа?

Од када сам открио свој таленат, божанска крв тече мојим венама.

3. ПРАСКОЗОРЈЕ

Катарина Зарић, III разред¹

¹ Друштво за Српски језик и књижевност Србије наградило је ученицу Катарину Зарић за најлепшу реч српског језика. Ученица је 14. априла 2022. године примила награду (Речник српског језика Матице српске) на Филолошком факултету у Београду, а истог дана у малој сали Коларчеве задужбини проф. др Рајна Драгићевић одржала је беседу на тему *Праскозорје и друге најлепше речи српског језика*. Том приликом се, у име награђених ученика, публици обратила Катарина Зарић.

Значење речи: почетак зоре
Извор: Чула сам је у песми једног београдског бенда.

Зашто је ова реч лепа?

Означава нови дан, нови почетак и повратак светлости након таме.

ТРЕЋА НАГРАДА

1. КОСОВО

Марко Дамњановић, I разред

Значење речи: део моје земље

Извор: Вероватно од тате.

Зашто је ова реч лепа? За мене ова реч има велико историјско и емотивно значење.

2. ТИХОВАЊЕ

Ненад Марковић, I разред

Значење речи: српска реч за медитирање

Извор: Чуо сам је од баке која ми је причала о патријарху Павлу.

Зашто је ова реч лепа? Звучи веома мелодично.

3. ПРАШТАЊЕ

Ивана Дражета, I разред

Значење речи: Праштамо када смо спремни да не осуђујемо друге.

Извор: Чула сам је у цркви.

Зашто је ова реч лепа?

Увек је лакше и особи која прашта и особи којој је опроштено.

ПОХВАЛЕ

1. ШАЈКАЧА

Борис Станковић, I разред

Значење речи: врста капе

Извор: Чуо сам од деде.

Зашто је ова реч лепа? Лепо звучи и представља симбол наше земље.

2. ЧЕЖЊА

Ана Милетић, III разред

Значење речи: жудња и жеља за нечим

Извор: свакодневни говор

Зашто је ова реч лепа? Лепо је што тако јак осећај може да се искаже једном речју.

3. НЕИМАР

Андрија Кавеџић, I разред

Значење речи: градитељ

Извор: Овако се зове крај у коме станујем.

Зашто је ова реч лепа?

Ова реч у мени буди сећања на рано детињство и срећан сам када је чујем.

Чланови комисије:

1. Весна Гвозденац, XIV београдска гимназија, Београд

2. Зорана Јанковић, XIV београдска гимназија, Београд

3. Ивана Милојевић, Фармацеутско-физиотерапеутска школа, Београд

4. Слађана Јањић, ТШ „Радоје Љубичић“ и Економска школа, Ужице

5. Слађана Матовић, Гимназија „Патријарх Павле“, Београд

6. Неда Топаловић Баљак, Медицинска школа, Звездара, Београд

7. Сузана Марковић, ОШ „Вук Караџић“, Стојник

8. Владимир Милојевић, XIV београдска гимназија, Београд

НЕГОВАЊЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА У НИШУ

Електронско интерактивно такмичење Департмана за србистику из српског језика и књижевности је одржано у Нишу 6. децембра 2022. године. Учествовало је 18 група, од којих је свака садржала 4 члана која су представљала своју школу.

Такмичари су били из различитих градова Србије, како Крушевца тако и Јагодине, Ниша, Пожаревца, Београда... Нашу школу представљали су ученици одељења 4/10 Јана Јевтић, Вукан Божовић, Ина Миладиновић и Алекса Микић, под менторством професорке мр Душице Добродолац. Назив групе је био „ГимнКш“.

Такмичење се одржало преко апликације „Кахут“ тако што би се свака група прво пријавила, а затим чекала питања. Питања су постављали организатори такмичења, а након тога би се одбројавало време, десет секунди за договор међу члановима групе и још десет за бирање одговора. За свако питање било је понуђено 4 одговора, од којих је само један тачан, а поред тачног одговора, мерила се и брзина одабира. Велики број питања је био везан за историју српског језика и Вукову реформу, али и књижевност. Такмичари су се такође сусретали са питањима из об-

ласти морфологије, лексикологије и синтаксе.

Такмичење је било неизвесно до самог краја, јер су прва два тима била скоро уједначена по знању. Наша школа је ипак освојила друго место, док је прво заузела екипа под називом „Потенцијал“ из Јагодине.

Уз добру амосферу, лепо дружење и позитивну енергију, ученици су показали висок ниво знања српске културе, књижевности и матерњег језика, што је био главни циљ овог такмичења. Овакве активности доприносе неговању језика и формирању свести о вредности знања из области матерњег језика и књижевности.

Екипа Гимназије Крушевца

Екипа Гимназије Крушевца са ментором

ТАКМИЧЕЊА И КОНКУРСИ

ТАКМИЧЕЊЕ УЧЕНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА
ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ У ШКОЛСКОЈ 2022/23. ГОДИНИ

Друштво за српски језик и књижевност Србије, бавећи се унапређивањем књижевне и језичке културе, спроводи такмичење из књижевности у изради најбољег школског писменог задатка. Уводећи ово такмичење у школе, Друштво је сматрало да такмичење треба да обухвати теме којима се обележавају годишњице и јубилеји значајних писаца и културних догађаја који ће својом актуелношћу подстицати развијање и богаћење изражајних могућности ученика. Циљ такмичења је усавршавање писмености и подстицај на свестраније и слојевито проучавање књижевне уметности. Такмичење из књижевности улази у групу оних такмичења која факултети вреднују на класификационим испитима.

Према Пропозицијама, ово такмичење није обавезно за све школе, нити за све разреде, ни за сва одељења у

школи, па ни за све ученике у једном одељењу. Задаци се раде као други школски писмени задатак искључиво на утврђене теме, у свескама за писмене задатке, које професор прегледа, исправља, оцењује, образлаже оцену и потписује пуним именом и презименом. Понуђене теме нису везане за поједини разред, већ наставници одлучују коју тему ће дати у ком разреду. Стручни активи бирају два рада из школе и шаљу их Републичкој комисији до 15. децембра текуће године.

Ове године такмичење је посвећено обележавању следећих јубилеја: 130 година од рођења Милоша Црњанског, 140 година од рођења Симе Пандуровића, 140 година од рођења Франца Кафке, 150 година од рођења Радоја Домановића, 210 година од рођења Петра II Петровића Његоша, и 240 година од настанка Доситејевог дела „Писмо Харалампију“.

Такмичење обухвата израду другог школског писменог задатка на једну од следећих тема:

1. Лутам још, витак, са сребрним луком – сећање на Милоша Црњанског
2. Поезија Симе Пандуровића
3. Човек у Кафкином *Процесу*
4. Домановићева сатирична жаока
5. „Нек се овај вијек горди над свијема вјековима, / он ће ера бити страшна људскијема кољенима“, Петар II Петровић Његош
6. „Писмо Харалампију“ (1783) – поруке нашем добу

Адреса Друштва:

Филолошки факултет
Друштво за српски језик и књижевност Србије
(за такмичење ученика средњих школа из књижевности)
Студентски трг 3
11000 Београд

ПИСМЕНИ ЗАДАТАК НАГРАЂЕН ПРВОМ НАГРАДОМ

Тијана Петровић, IV разред,
Тринаеста београдска гимназија, Београд

ЛУТАМ ЈОШ, ВИТАК, СА СРЕБРНИМ ЛУКОМ – СЕЋАЊЕ НА МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Сан о одласку у свет и успеху зацртао је сваки млади човек јер, то је оно што нам даје вредност.

Размишљајући о нашем циљу, схватимо да се све границе бришу. Увек може боље, увек може више, увек може посвећеније. Где год отишли, границе нас неће спречити. Не смеју. Не можемо то допустити.

Борбом за снове, за њихово остварење, прелазимо преко свега, имајући једну звезду водиљу - успех.

И успемо. Циљ је остварен, али борба не престаје. Уживамо у том тренутку успеха који нас чини задовољним. Коначно су стигли моменти које смо одувек прижељкивали.

Једини проблем кога постајемо свесни јесте самоћа на врху. Када нас усамљеност сломи, сетићемо се „жена и деце која остадоше у завичају“. Покушавамо да не размишљамо о томе.

Али, оно што нас обузима је недостатак безбрижности у срцу, времена када смо били „безбрижни, лаки и нежни“. Идеалан живот заправо није такав каквом смо се надали.

У црвеним коралима замишљамо баш оне трешње из завичаја. Да ли им је време за браће? Причињава нам се да чујемо онај фрушкогорски поток који мирно тече. Колико год били далеко, увек ће нас онај исти сребрни лук држати повезаним са местима којима наше срце припада.

Остварење сна видимо као бескрајни плави круг, у коме смо ми баш та звезда; иако је све ово био само сан.

А ја сам свој сан остварила. Ја видех Троју и видех све. И мирне потоке, и планине стамене, и радосне људе, и бескрајна пространства и све лепоте бивства на овоме свету; ал' не видех Требиње и не видех Вишеград.

Не видех ни ћуприју на Дрини, ни место где настра-

да Радисав са Уништа, Фата Авдагина и Стоја и Остоја. И не осетих везу од 450 година. Зато могу само замишљати те везе.

Да ли се недостатак везе може надокнадити? Можда може, неким другим везама које су ојачане. Веза са местом порекла је веома снажна, као што је то и наш Црњански изјавио.

Ми можемо путовати, летети, и када раширимо крила силни смо и моћни, али морамо се чувати оних који желе да нас спусте спутане на даске свога брода. Чак и тако скучени, осећамо нераскидиву везу са оним што је само наше.

Након свих путовања и авантура у животу, вратићемо се у своје мирно гнездо и тек тада разумети да су остварене везе формирале једно велико клупко, обмотано око Земље.

И раширићу крила, формираћу везе. Видећу Троју, али нећу видети све!

ЛИТЕРАРНЕ СЕКЦИЈЕ НАГРАДА „ПРОФ. ДР СЛОБОДАН Ж. МАРКОВИЋ”

ДРУШТВО ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ СРБИЈЕ
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ЗАДУЖБИНА „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ”

ТАКМИЧЕЊЕ ЛИТЕРАРНИХ СЕКЦИЈА ОСНОВНИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА СРБИЈЕ

Колико су последице епидемиолошке ситуације оставиле трага и на рад литерарних секција основних и средњих школа Србије, може да се констатује и према унеколико мањем броју пријављених секција на такмичење и ове године. Ипак, сагледавањем пристиглог материјала на конкурс за одабир најуспешнијих литерарних секција, који су организовали Друштво за српски језик и књижевност Србије, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Задужбина „Десанка Максимовић”, уочава се колико је код неких секција континуиран вишегодишњи рад плодотворно деловао на све видове разноврсних домета, а колико су неке од секција у међувремену значајно напредовале.

Посебна врста високо-рангираног рада литерарних секција тиче се превасходно оних примера из основних и средњих школа у којима је остварена добра атмосфера сарадње. Запажена је сарадња појединаца у оквиру групе и где кроз ваљану организацију и распоред обавеза секције поступно стичу и богате вештине појединаца у непрекидном огледању у до-

метима колектива. Ентузијазам, стручност и посвећеност руководећих секцијама, истрајност и мотивисаност ученика кроз различите генерације умногоне обезбеђују основу непрекидног развоја секције. Пажљиво осмишљени сусрети, креативно постављени задаци, разнолика исходишта резултата и процена остварења секције у различитим условима деловања, умногоне доприносе како испуњености суштинских циљева рада литерарне групе, тако и њене препознатљивости у средини у којој траје.

Нарочито радује и чињеница да су се ове године у значајној мери свога ангажовања и постигнутих резултата представиле и неке секције које су или међу првим годинама свога рада или до сада нису у пуној мери остваривале солидне резултате. Зато се надамо да овакав тип подстицаја и препознавања може да утиче на систематичност њиховог будућег развоја и учешћа на конкурсима овог типа. У том контексту, Комисија похваљује то што руководећи секција прате све аспекте приложених препорука за рад литерарних секција, тј. пропози-

ције такмичења, као и што се секције међусобно угледају и на оне примере рада који су се годинама истакли својим квалитетом и успесима.

О важности деловања литерарне секције у једној средини сведоче и начини њеног препознавања, пре свега, зависе од трагова које литерарна секција оставља.

Кроз знање о књижевности, ослонац у уметничким делима и развијање суптилнијих естетичких вредности, потврђује се упориште трајања сваког духовног колектива, чији је својеврсни ослонац у процесима учења управо је и литерарна секција.

Имајући у виду и разматрања приспеле документације на конкурс за литерарне секције основних и средњих школа Србије, и дискусију у вези са садржајем рада, методолошких поставки, начина на који је деловање секције организовано и оцене коначних резултата остварења секције на различитим пољима образовних и културних делатности, Републичка комисија, коју је именovala Управа Друштва, донела је одлуку да се за рад у школској 2021/2022. години награде следеће литерарне секције и професори који њима руко-

воде, при чему свима Комисија упућује искрене честитке и жеље за будуће успехе:

ОСНОВНА ШКОЛА

ПРВА НАГРАДА

1. Литерарна секција ОШ „Миле Дубљевић”, Лајковац

Професори: Лидија Марић Јовановић и Соња Миловановић

ДРУГА НАГРАДА

1. Литерарна секција ОШ „Олга Милошевић”, Смедеревска Паланка

Професор: Снежана Чаировић

ТРЕЋА НАГРАДА

1. Литерарна секција ОШ „Попински борци”, Врњачка Бања

Професор: Јелена Сеочанац

2. Литерарна секција ОШ „Јован Поповић”, Крагујевац

Професор: Сузана Матић

СРЕДЊА ШКОЛА

ПРВА НАГРАДА

1. Литерарна секција Ваљевске гимназије, Ваљево

Професори: мр Милена Милосављевић и Анђелка Јермић

2. Литерарна секција Карловачке гимназије, Сремски Карловци

Професор: др Маја Стокин

ДРУГА НАГРАДА

1. Литерарна секција Четрнаесте београдске гимназије, Београд

Професор: Владимир Милојевић

2. Литерарна секција Десете гимназије „Михајло Пупин”, Нови Београд

Професор: Кристина Рајић

ТРЕЋА НАГРАДА

1. Литерарна секција Друге крагујевачке гимназије, Крагујевац

Професори: Гордана Стевановић и Јелена Стевановић

Републичка комисија

1. проф. др Бошко Сувајцић, потпредседник Друштва, председник Комисије

2. Босиљка Милић, секретар Друштва, секретар Комисије

3. мр Злата Златановић, члан Управе Друштва

4. Бранка Максимовић, члан Управе Друштва

5. доц. др Мина Ђурић, члан Управе Друштва

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ЛИТЕРАРНЕ СЕКЦИЈЕ КАРЛОВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ „ПЕСНИЦИ КАРЛОВАЧКЕ” ЗА ШКОЛСКУ 2021/2022. ГОДИНУ

СВЕТ
РЕЧИ

78

Литерарна секција „Песници Карловачке” основана је 2014. године. Име је добила чувањем песничке традиције на песника Бранка Радичевића и наше Карловачке гимназије. Школске 2021/2022. године чланови литерарне секције су ученици 1-1, 1-2, 1-5 и 1-6 одељења Карловачке гимназије. Планирано је 36 часова, а одржано је око 50 сусрета. Руководилац секције је др Маја Стокин, професорке књижевности.

ЦИЉЕВИ РАДА ЛИТЕРАРНЕ СЕКЦИЈЕ:

Разноврсним облицима рада доприноси се подизању квалитета наставе књижевности и српског језика.

- ✓ Оспособљавање ученика за јавни наступ.
- ✓ Буђење свести о важности ваншколских програма.
- ✓ Навикавање ученика да прате књижевне часописе и достигнућа у свету науке о књижевности.
- ✓ Подстицање интересовања за учешће на литерарним конкурсима, поетским и читалачким радионицама.
- ✓ Буђење и јачање истраживачке и читалачке радозналости.
- ✓ Развијање говорне и читалачке културе.

Школски животи

- ✓ Овладавање стратегијама читања и писања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима.
- ✓ Сагледавање могућности преобликовања једне књижевне врсте у другу.
- ✓ Јачање активног односа према књизи и подстицање стваралачких активности ученика.
- ✓ Рад на усавршавању стила.
- ✓ Изграђивање читалачког укуса и свести о себи као о читаоцу.
- ✓ Развијање сензибилитета према естетским вредностима написаног.
- ✓ Унапређивати знања и способности ученика на истраживачки начин.
- ✓ Оспособљавање ученика да развијају свест о себи, развијају критичко мишљење, аргументовано износе своје ставове, пишу научне чланке и размењују искуства са читаоцима.
- ✓ Развијање личног, културног и националног идентитета.
- ✓ Учвршћивање сарадње са локалном заједницом и упознавање са културним наслеђем Сремских Карловаца.
- ✓ Израда фејсбук и инстаграм странице у циљу промовисања активности литерарних активности.
- ✓ Израда јутјуб канала „Песници Карловачке“

СЕПТЕМБАР

- На самом почетку школске године ученици су упознати са оквирним планом рада литерарне секције и са активностима које су планиране.
- Активности литерарне секције почеле су, стицајем околности, још у другој половини августа. Дочекала нас је вест да је награђена збирка песама ученика Карловачке гимназије „Песме после нас“. Збирка је добила специјалну награду Бранковог кола – „Стражилово“. У њој је објављена поезија неколико ученика Карловачке гимназије, који су у току свог школовања писали песме. То су: Алекса Вилић, Исидора Антонијевић, Наталија Ђорђевић, Ива Максимовић, Николина Дикић и Хелена Будимир. Најављивана је и промовисана и пре почетка септембарског „Бранковог кола“. Гостовали смо и у познатој телевизијској емисији из области културе – „Артерија“ (10. 8. 2021). Вест о награди објављена је у готово свим медијима у земљи.

Наводимо вест о награди:

„Ове године Бранково коло доделило је и специјалну награду „Стражилово“. Ретко се догађа, али када се случи, то је с разлогом. На завршној седници 9. августа 2021. године, жири Бранковог кола у саставу: Ненад Грујичић, Иван Лаловић и Растко Лончар, донео је једногласну

одлуку да овогодишња награда „Стражилово“ осим за најбоље песничке књиге објављене у Бранковом колу, у виду специјалне припадне и панорами поезије Ђака Карловачке гимназије, „Песме после нас“, коју је приредила др Маја Стокин, професор српског језика и књижевности у нашој најстаријој гимназији.“

- Дана 24. 8. 2021. у Народној библиотеци „Симеон Пишчевић“ промовисана је збирка бившег ученика Карловачке гимназије и вишеструко награђиваног песника Алексе Вилића. О збиркама је говорила и Алексу представила Маја Стокин, његова професорка књижевности. Вече је било препуно емоција. Читала се Алексина поезија, свирало се и певало, а Алекса је свим присутнима потписао и поклатио збирке песама. На овај начин локална заједница је пружила велику подршку свом младом суграђанину. О овом догађају сведочи и телевизијски прилог.
- Дана 14. 9. 2021, у оквиру 50. Бранковог кола, чланови литерарне секције гледали су делове из представе „Десанка“ у извођењу сјајне Данице Петровић и режији Растка Јевтовића.
- Дана 10. 9. 2021, у оквиру 50. Бранковог кола, одржан је Поетски школски час у Спомен-библиотеци Карловачке гимназије. Гости су били: песници

Петер Фелкер и Стеван Тонтић. После запаженог учествовања на Свечаном отварању јубиларног 50. Бранковог кола, немачки песник Петер Фелкер наступио је и у Карловачкој гимназији, у Спомен-библиотеци где је имао сусрет за младим лингвистима. Програм је водила професорка српске књижевности у Карловачкој гимназији др Маја Стокин. У програму је учествовао и Стеван Тонтић, на чији је предлог угледни немачки песник дошао на овогодишње Бранково коло. Гост из немачке говорио је песме на свом матерњем језику, а Тонтић их је, из његове радионице препеване на српски, читао публици.

Поезија Петера Фелкера носи слике природе и снажног лирског доживљаја света лишеног урбане драматике. Као таква, привукла је пажњу младих филолога међу којима има и песничких талената. Читала се поезија и на српском и на немачком, а ученици су госту постављала питања и на немачком језику. Спомен-библиотека Карловачке гимназије задивила је истакнутог госта и желео је да чује детаље о њеном оснивању, а тиме и о самом Алексију (Бранку) Радичевићу, најчувенијем ћаку Карловачке гимназије.

Петер Фелкер рођен је 1949. године у градићу

Гриндау-Ротенберген близу Франкфурта, где и данас живи. Завршио је трговачку школу, радио у области саобраћаја и медија, био одговорни уредник за европску политику при једној националној агенцији. Био је и суиздавач једног алтернативног магазина, суоснивач Фонда солидарности с демократским медијима света, руководилац синдиката за медије и филм, те организатор међународних културних програма у завичајним градовима Мерхолц и Гелнхаузен.

Објавио је више песничких дела (три су посвећена јунацима из грчке митологије), два романа, три књиге за децу. Најновије, експериментално дело „Животни светлосни трагови“ написао је скупа са троје других аутора. Песничка књига „Агамемнон и Касандра у Лаконији“ објављена је у преводу Стевана Тонтића на српски језик у Бањалуци 2008. године. Добитник је више награда.

- На позив књижевног часописа „Срп“ промовисани су радови чланова литерарне секције „Песника Карловачке“. Песме су објављене у часопису и на инстаграм и фејсбук страници, као и на сајту „Срп“ часописа.
- Дана 15. 9. 2021. присуствовали смо промоцији збирке песама Бојане Кулићан Гровић. Након

представљања збирке са ауторком се разговарало о поезији и писању.

- Промоција поезије нових добитника награде „Стражилово“ одржана је у башти Бранковог кола 17. 9. 2021. Наступили су млади песници: Алекса Вилић, Николина Дикић, Исидора Антонијевић, Наталија Ђорђевић, Ива Максимовић, Хелена Будимир. Песници су ученицима првог разреда Карловачке гимназије читали своју поезију и причали им о томе колико им је писање значило у средњошколским данима и колико им значи време проведено у Карловачкој гимназији.♥ Након промоције, потписивали су им књиге, причали о томе како и зашто су почели да пишу и шта то за њих значи.
- Дана 23. 9. 2021, у Српској књижевној задрузи, додељене су награде ученицама Карловачке гимназије Ањи Француз и Хелени Будимир. Награде на литерарном конкурс „Бескрајно плаво коло“ награђенима је уручио песник Матија Бећковић.

У оквиру акције *Повратак читању и ћирилицы*, Српска књижевна задруга организовала је литерарни конкурс *Бескрајно плаво Коло*, за основне и средње школе у Србији и окружењу.

Циљ конкурса је повратак култу књиге и неговање темељних, идентитетских вре-

дности националне културе, у духу традиције Српске књижевне задруге. Тема првог конкурса била је слободна, а радови су могли бити у облику приче, песме или есеја. Награде су додељене у две категорије – за основне и средње школе. Посебно су награђени ученици који су послали радове тематски везане за значајне личности и историју СКЗ. На конкурс се одазвало преко 150 ученика из 22 школе.

Свечано уручење награда одржано је 23. септембра 2021. године, у Свечаној сали СКЗ. Свечаност је отворио др Душко Бабић, управник Српске књижевне задруге, док је програм водила мр Валентина Вукмировић Стефановић. Награде је уручио песник Матија Бећковић.

Жири је радио у саставу: мр Валентина Вукмировић Стефановић, председник, Катарина Пантовић и др Душко Бабић.

ОКТОБАР

- Снимили смо неколико видеа да подсетимо да је пре 130 година основана наша најстарија културна установа – Српска књижевна задруга. Акцију су покренули „Читалићи“, ми смо се радо прикључили јер са Српском књижевном задругом сарађујемо годинама уназад и трудимо се да допринесемо њеном деловању. Био је то први креативнији задатак који су ученици веома радо

прихватили као изазов. Уједно је то била припрема и за *Филолошке сусрете* на којима је традиционално гост Српска књижевна задруга. С обзиром на то да је и Карловачка гимназија обележила 230 година, ученице су снимиле један видео и о својој гимназији. Све видео-записе поставили смо на јутјуб канал „Песници Карловачке“, који смо овом приликом и креирали.

Задатак је био насловљен: **ЗАДРУГА ЈЕ ДРУГО ИМЕ ЗА ПОРОДИЦУ**

Видео-записе су направиле: Теодора Јовановић 1-5, Лола Овчина 1-5, Софија Максимовић 1-5, Биљана Митрић 1-5, Елена Станковић 1-5, Анђела Зрнић 1-2, Александра Ристић 1-2, Јелена Вукотић 1-2, Нора Залишевскиј 1-5, Тамара Рехнер 1-5, Доротеја Живановић 1-5, Анастасија Васић 1-5, Јована Петровић 1-5, Соња Малетић 1-5.

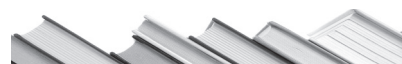
- На завршној манифестацији Бранковог кола, одржаној 3. 10. 2021, чланови литерарне секције читали су своју поезију.
- У четвртак 15. октобра 2021. одржани су у Карловачкој гимназији 5. *Филолошки сусрети*. У литерарном делу радионица ученицима и професорима Филолошке гимназије из Београда, Ваљевске и Карловачке гимназије представљена је Српска књижевна задруга, поводом 130 година од њеног

оснивања. Том приликом, управник Српске књижевне задруге, др Душко Бабић, говорио је о њеном историјату и значају за српску културу. Ученици поменутих гимназија приказали су кратке филмове на ову тему.

У другом делу дружења, представљена је књига Плутархових списа „О Сократовом демону“ и „О сујеверју“, објављена у плавом Колу Српске књижевне задруге. О књизи је говорио преводилац, писац предговора и приређивач напомена др Ноел Путник, професор класичних наука у Филолошкој гимназији. Ноел Путник повезао је Плутарха са временом у којем живимо и приказао нам је ове списе у потпуно другом, савременом светлу.

Завршни део дружења 5. Филолошких сусрета Филолошке гимназије из Београда, Ваљевске, Шабачке и Карловачке гимназије, на најлепши могући начин, заокружен је поетско-музичким догађајем, који су нам уприличили Милош Зубац и Немања Нешић. Они су на гитарама изводили најлепшу поезију познатих српских и светских песника.

Било је ово много више од школског часа, истински смо уживали. Дан-песма. Били смо веома срећни што смо успели да се окупимо и дружи-

мо и у овим посебно отежавајућим околностима, у време пандемије.

- Као посебна активност литерарне секције издвајани су цитати из књиге коју је превео наш гост Ноел Пutnik, а објавила је СКЗ. Циљ задатка био је упознавање са преводима ове значајне књиге. Такође, импресивности и снази Плутарховог стила посебно су допринели сликовити примери и вештина преводиоца да их пренесе читаоцу. Разговарали смо о томе.

НОВЕМБАР

- Промовисана је *Монографија Карловачке гимназије коју је написао Жарко Димић*. Чланови литерарне секције учествовали су у њеној промоцији.
- У среду, 17. 11. 2021. године, ученици 1-5 и 1-6 одељења Карловачке гимназије, са својом професорком књижевности Мајом Стокин, присуствовали су премијери представе „Причалац“ у Културној станици „Свилара“ у Новом Саду. Представа је урађена по мотивима најлепших српских прича за децу у режији Владимира Алексића и тумачењу глумца Небојше Цилета Илића. Након представе, са глумцем и режисером разговарали смо о томе зашто је читање важно и на који начин је могуће ученике мотивисати за читање. Потпуно не-

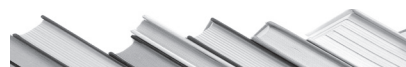
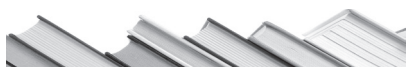
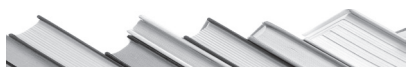
планирано овај разговор претворио се у занимљив догађај у коме су се ученици боље упознали кроз откривања својих читалачких навика и афинитета. Разговарало се на тему: Дали је отпор према читању мит или стварност? У потпуно новом, читалачком светлу сагледали су се и професорка и чланови литерарне секције

- Датум 29. новембар је у Ваљевској гимназији посебан дан. Слави се Дан школе и рођендан академика Матије Бећковића. Поред песничког сусрета са овим некадашњим ваљевским гимназијалцем, поводом 151. рођендана школе, ове године уприличена је и промоција Зборника ђачких радова о стваралаштву Радована Белог Марковића, отварање изложбе школских публикација Ваљевске гимназије, као и традиционални Литерарни сусрети са Карловачком и Филолошком гимназијом из Београда.

Програм обележавања 151. године Ваљевске гимназије почео изложбом школских публикација. Издавачка делатност Ваљевске гимназије има вишедеценијску богату традицију. Оно што је издваја од осталих школа јесте издавање неколико школских листова, часописа, монографских публикација и књига наших професора и ученика.

Седми пут је Ваљевска гимназија на Дан школе прославила рођендан свог некадашњег ђака, академика Матије Бећковића, који увек истиче да се у Ваљевској гимназији „родио као песник“. Приликом књижевног сусрета и дружења са ђацима, професорима и гостима у Свечаној сали школе Бећковић је духовито истакао да је реч о јединственом случају да је нека гимназија славила рођендан свог ђака који „нити је спадао у њене најважније, ни у њене најбоље ђаке“, али да би се могао такмичити „само са онима ко је више Ваљевску гимназију волео“.

У оквиру обележавања 151. године Ваљевске гимназије представљен је Зборник ђачких радова о стваралаштву Радована Белог Марковића. Уреднице Зборника су др Вера Ваш и мр Милена Милисављевић. Како је објашњено, крајем октобра 2017. године, поводом пет деценија преданог стварања писца Белог Марковића и поводом пишчевог седамдесетог рођендана, тада је у Ваљевској гимназији уприличен ученички округли сто. Своје слово писцу Радовану Белом Марковићу поклонили су ученици Карловачке, Филолошке и Ваљевске гимназије. Ментори учесника биле су професорка Карловачке гимназије

др Маја Стокин, професорка Филолошке гимназије Лела Росић, као и професорке Ваљевске гимназије др Вера Ваш и мр Милена Милисављевић. Иначе, едиција Зборник покренута је у овдашњој гимназији 2017. године и пре Зборника посвећеном стваралаштву Радована Белог Марковића, објављени су Зборници ђачких радова посвећени Петру Пајићу и Михајлу Пантићу.

Карловачку гимназију, на Литерарним сусретима у Ваљевској гимназији, представљале су ученице 1-5 одељења: Елена Станковић, Биљана Митрић, Анастасија Васић, Нора Залишевскиј и Лола Овчина, са својом професорком Мајом Стокин.

- Један од литерарних задатака инспирисан је и књигом Данила Киша „Рани јади“. Чланови литерарне секције писали о својим успоменама из детињства. Прикупљено је обиље лепих радова који су, уз илустративне фотографије представљани на фејсбук и инстаграм страницама секције.

ДЕЦЕМБАР

- Дана 7. 12. 2021. присуствовали смо промоцији збирке песама „Несан“ Жељке Аврић у Градској библиотеци Новог Сада. Пре одласка на промоцију

читали смо песникињину поезију с посебним освртом на Аврићеву збирку песама.

- Дана 11. 12. 2021 гледали смо представу „У огледалу муза“ у Спомен-збирци Павла Бељанског. У њој је једну од главних улога играла некадашња чланица наше секције Хелена Будимир. Разговарали смо о сликама као инспирацији за писање сонетне форме којима обилује збирка.

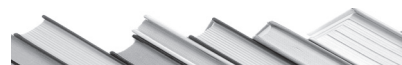
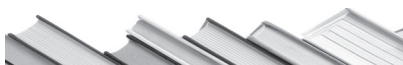
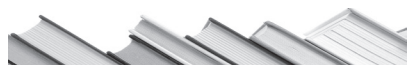
- У понедељак, 20. децембра 2021. године, у Културној станици Свилара представљено је двотомно издање књиге „Нушић у причама I и II“ у издању Фондације Нушић. Ове згоде и незгоде из живота писца забележио је његов зет Миливој Предић. О књигама су говорили Небојша Нушић, директор Фондације и издавач, др Војислав Јелић, професор Филозофског факултета Универзитета у Београду на одељењу за класичне науке и Светлана Градинац, професорка реторике.

Много згода и незгода из живота Бранислава Нушића забележио је његов зет, Миливој Предић, верно и непосредно попут средњовековних летописаца. Промоција двотомног издања књиге „Нушић у причама I и II“ одржана је у јуче у нашој културној станици. Ученице 1-5, 1-6 и 1-2 одељења Карловачке

гимназије, чланице литерарне секције „Песници Карловачке“, адаптирале су три приче из књиге и извеле их пред публиком. Ученице је припремала Маја Стокин, професорка књижевности. У препуној сали публика је уживала у вечери посвећеној књизи која је на јединствен начин донела Нушића у оном смислу у коме је сам за себе рекао „мој хумор изазивајући смех на уснама ублажава суровост живота“. Циљ овог дружења био је и експеримент у којој смо мери способни да од прича из књиге сачинимо драмску форму. Покушавали смо да, усредсређени на дијалог, осмислимо и сцену, као и да сликовитост ситуација изнесемо потпомогнути и музиком и костимима.

ЈАНУАР

- Традиционално, у јануару смо се посветили писању литерарних радова за учешће на Светосавском конкурс у организацији Епархије Сремске. Трећу награду освојила је ученица Кристина Ковачевић (1-6), чланица литерарне секције „Песници Карловачке“. Њен рад може се прочитати на сајту школе и на страници „Песници Карловачке“.
- Такође у јануару, спроведен је пројекат са ученицима литерарне секције у

којем су ученици писали на тему: *Шта сам читајући Антигону научио о животу?* Циљ ове активности био је повезивање знања из прочитаних лектира са животним искуством промишљање о свремености и универзалности класика које читамо. Нека од размишљања објединили смо и представили их на сајту „Препознавања“, али смо и појединачне одговоре илустроване прикладним уметничким сликама представили на фејсбук и инстаграм страници неше секције.

ФЕБРУАР

- У договору са професором ученици издвајају цитате из књига које читају, али и из лектира. Уз помоћ слика праве мале постере које постављамо на инстаграм и фејсбук странице. На странице секције постављани су цитати који су у вези са историјатом Карловачке гимназије – преузети из Монографије Карловачке гимназије, али и из књиге Теодоре Петровић „Сећања“ и из књиге Жарка Димића „Заборављени карловачки сликари“. Циљ ових активности јесте и учвршћивање сарадње са локалном заједницом као и упознавање са културним наслеђем Сремских Карловаца.

МАРТ

- У оквиру Пролећних Бранкових дана обележен је 197. рођендан Бранка Радичевића. У Карловачкој гимназији прослављени су Бранков рођендан и Светски дан поезије у оквиру манифестације *Бранкови пролећни дани*. Тим поводом угостили смо песникињу Драгицу Стојановић, а млади песници, ученици 1-1, 1-2, 1-5 и 1-6 одељења приредили су Песнички матине. О Бранку Радичевићу говорила је Маја Стокин, професорка књижевности у Карловачкој гимназији. Бранкову поезију рецитовале су ученице литерарне секције Биљана Митрић и Теодора Јовановић. Песникиња Драгица Стојановић говорила је у Свечаној сали своју поезију, али смо са њом разговарали и о томе шта за њу значи писање поезије, може ли се опстати као песник без учешћа на друштвеним мрежама, које су јој теме као песникињи занимљиве и слично.

Телевизијска емисија о Бранку Радичевићу у којој говоре, учествују чланови литерарне секције „Песници Карловачке“, у трајању од око сат времена снимила је телевизија „Корени“. Емисију је у целини могуће погледати на јутјуб каналу телевизије.

- Дана 8. 3. 2021. у Културној станици „Свилара“ гледали смо представу „Групна терапија“ у режији Виде Огњеновић. Након тога разговарали смо о томе колико се у нашем опхођењу са другима испољава све оно што чини наш унутрашњи свет и колико је све то подстицајно за писање. Представа је била изузетно захвална за анализу наших психолошких стања, којих често нисмо ни свесни, али и наш покушај да се замислимо „у туђим ципелама“.
- На иницијативу Друштва за српски језик бирали смо најлепшу реч српског језика. Постављали смо их, уз дефиниције, на странице, а украшавали смо их и илустрацијама. Такође смо их прикупили и приказали у електронском часопису који је доступан на апликацији Јоомаг. Представили смо га и на друштвеним мрежама. Пажњу смо посебно усмерили на дефинисање лексичких одредница. Тим поводом осврнули смо се на значај речника у српском језику, на богатство наше лексике, као и на инспиративност различите врсте речничких одредница на наше писање.

АПРИЛ

- С обзиром на то да смо се, следећи школски програм, бавили средњовековном књижевношћу, чланови литерарне секције добили су задатак да одаберу било коју тему које смо се дотакли при обради градива и представе је визуелно, усмерени на значајне теме и поруке. Подељени у групе, чланови литерарне секције додатно су истраживали историјске изворе како би што више података прикупили о одабраној теми, а потом су снимали видео записе и правили презентације које су представљали осталим члановима. По ко зна који пут потврђена је ученичка жеља и креативност да на задату тему одговоре. На изненађење и радост руководиоца секције сами су посетили понеке од манастира. Једна група снимала је и интервју са ректором Богословије. Одабирали су музику и фотографије за свој видео материјал. Потврдили су са коликом инвентивношћу могу да превазиђу своје професоре. Снимили су запис о деспотици Ангелини, о Београду у доба деспота Стефана Лазаревића, о Житију Светог Симеона. Сви видео записи постављени су на фејсбук и инстаграм страници секције „Песници Карловачке“, а неколико

најуспелијих представљено је на истоименом јутјуб каналу.

МАЈ

- У понедељак, 16. маја 2022. године, у Ваљевској гимназији одржано је завршно вече 30. Поетског конкурса „Десанка Максимовић“, који заједно организују Ваљевска гимназија и Српска књижевна задруга. Жири у саставу академик Матија Бећковић, др Душко Бабић, управник Српске књижевне задруге, др Вера Вац, професорка Ваљевске гимназије у пензији, позвао је на финално вече петнаест младих песника из Србије, Републике Српске, Црне Горе и Шведске. У финале Поетског конкурса „Десанка Максимовић“ пласирала се и ученица првог разреда Карловачке гимназије Јована Анђелић, чланица наше литерарне секције, са својом првом збирком песама.
- Посебан изазов за чланове литерарне секције био је прављење стрипа на тему текстова које смо обрађивали у оквру народне књижевности. Ученици су слали своје радове у облику стрипа и креативних фотографија. Већина послатих радова постављена је на фејсбук и инстаграм профили „Песници Карловачке“. Тако су настали стрипови инспирисани

песмама о Марку Краљевићу, о Марку и Андријашу, о Ивану Царевићу, о златној јабуци и девет пауница.

ЈУНИ

- Чланови литерарне секције посетили су изузетну изложбу галерије Културног центра у Сремским Карловцима „Карловачка уметничка радионица“, која је своја врата широм отворила 21. маја у 19 часова свим жељним посетиоцима. Изложба „Из женског угла“, организована је у оквиру програмског лука „Хероине“, а ауторка изложбе, историчарка уметности Јасна Кујунџић Јованов, посветила је ову поставку женама које су својом храброшћу и раскошним даром превазишле тадашње друштвене идеологије и утиснуле дубок печат на уметност. У жељи да допринесе теми женске еманципације кроз уметност, ауторка изложбе је наведене протагонисткиње одабрала на основу личних афинитета, али сваку од њих са посебним разлогом.
- Остварена је сарадња са Литерарном секцијом Пожаревачке гимназије. На позив њихове професорке, послали смо литерарне радове наших чланова, како би се сви радови заједно објавили у њиховом часопису „Развитак“.

НАПОМЕНА

- Током читаве године странице су, готово свакодневно, ажуриране. Мој циљ као руководиоца јесте да се странице непрестано обогаћују новим садржајима јер их има довољно. Чланови моје секције најрадије пишу поезију и најчешће је шаљу. Објављујемо поезију ученика наше секције, али се догађа да песме шаљу и наши бивши ученици. Трудимо се да сваки текстуални садржај, и поетски и прозни, буде обогаћен фотографијама, али и уметничким сликама. Ту су уредници најви-

ше сами чланови. Трудимо се да буду тематски повезани и текстуални и визуелни садржаји. Повремено објављујемо поезију и наших некадашњих ученика из старих бројева „Бранка“. Најбољи увид у рад наше секције стиче се уколико прегледате фејсбук и инстаграм страницу „Песници Карловачке“ (pesnici karlovacke) и сајт или блог „Препознавања“. Оспособили смо се и за директне преносе литерарних и књижевних догађања из наше школе, што је такође видљиво на страницама.

Последње што смо отворили јесте јутјуб канал *Пес-*

ници Карловачке (pesnici karlovacke) који је такође планиран као место за чување драгоцених снимака. Све што смо успели да снимимо такође се може видети на јутјубу.

Посебно бих истакла дивну сарадњу са Ваљевском и Филолошком гимназијом из Београда.

Главни задатак наше секције је ипак да се дружимо и да нам буде лепо.

Срдачан поздрав из Сремских Карловаца!

Маја Стокин,
руководилац секције
„Песници Карловачке“

ОСНОВНОШКОЛСКИ И СРЕДЊОШКОЛСКИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

ДРУШТВО ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ СРБИЈЕ ЗАДУЖБИНА МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Републичка комисија за преглед, вредновање и рангирање школских листова и часописа основних и средњих школа запажа да су школска гласила у већем броју приспела на КОНКУРС него претходних година, свакако због познатих нам епидемиолошких прилика. Из школа је приспело 65 листова и часописа (неке школе су имале два броја).

Такође се запажа да су странице школских гласила испуњена ведрином и верном сликом своје школе. Са задовољством се читају ученички прилози који нису укалупљени у размишљања поводом неких утврђених светских дана и прослава. Њихову пажњу и знатижељу покренули су догађаји у школи, у свакодневици рада и збивања. То је истовремено и најјачи квалитет ових листова и часописа.

Више нема потребе да се указује на концепцијску уређеност школских гласила (само је један лист стигао на Конкурс као лист ученика и

наставника и један је уређен као годишњи извештај школе.) У једном мањем броју часописа нема *impresuma*, нити су јасније ученичке редакције (нема ознака за разред!).

Посебно радује чињеница да су потпуно нестали садржаји пренети са интернета, кратки, снажно илустровани, али без икакве осмишљене везе са суседним текстовима. Та су школска гласила имала савршену и најсавременију технику штампања. У овој групи је само један часопис садржао мали блок таквих прилога, са кратким неповезаним информацијама.

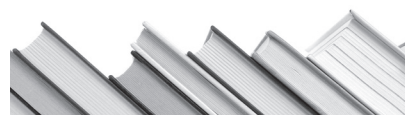
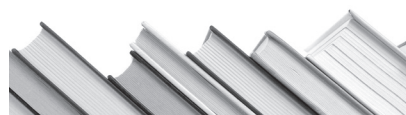
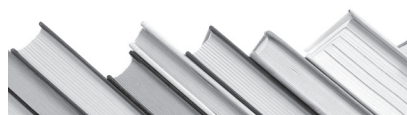
Приспели школски листови и часописи врло често обежавају неки важан догађај у свом окружењу. Основношколски и средњошколски листови и часописи садрже текстове из наше богате историјске прошлости. Овде је реч о неком новом сазнању из наше националне историје или догађају у свету, који је на њих оставио јак утисак.

У овој групи основношколских листова и часопи-

са запажена су два школска листа у којима равноправно објављују своје радове ученици нижих и виших разреда основне школе. То је вероватно због тога што су то мале школе и популација виших разреда нема снаге да припреми и штампа школски лист. Зато је потребно да школа у писму којим пријављује школско гласило на Конкурс, нагласи и ту специфичност, јер би се на тај начин лакше сагледао овај проблем и гласило би ушло равноправно у конкуренцију са осталим школским публикацијама.

Прегледом приспелих листова и часописа за награду чланови Републичке комисије, са посебним пријатним осећањем, записивали су високе оцене поред имена великог броја листова и часописа. Врло често се нашао запис: ПРАВИ УЧЕНИЧКИ - ОДЛИЧАН (5).

Једногласно је донета одлука комисије да се за најбоље листове и часописе штампане током школске 2021/2022. године прогласе и награде:

ОСНОВНА ШКОЛА

ПРВА НАГРАДА

1. Плави круг, ОШ „Милош Црњански“, Београд
2. Јелена, ОШ „Јелена Ћетковић“, Београд
3. Полет, ОШ „Никодије Стојановић Татко“, Прокупље

ДРУГА НАГРАДА

1. Школско звоно, ОШ „Бора Радић“, Баваниште
2. Ђерв, ОШ „Алекса Шантић“, Београд, Гроцка
3. Наши кораци, ОШ „Милица Павловић“, Чачак
4. Ђачки кутак, ОШ „Руђер Бошковић“, Београд

ТРЕЋА НАГРАДА

1. Селевачке радости, ОШ „Ђорђе Јовановић“, Селевац
2. Петља, ОШ „Радоје Љубичић“, Ужице
3. Кончарац, ОШ „Раде Кончар“, Београд
4. Наша Соња, ОШ „Соња Маринковић“, Београд

СРЕДЊА ШКОЛА

ПРВА НАГРАДА

1. Развитак, Пожаревачка гимназија, Пожаревац
2. Наша реч, Ваљевска гимназија, Ваљево
3. Млади Филолог, Филолошка гимназија, Београд

ДРУГА НАГРАДА

1. Гимназијалац, Гимназија „Свети Сава“, Пожега
2. Испод шешира, Прва београдска гимназија, Београд
3. Бранко, Карловачка гимназија, Сремски Карловци
4. Пут, Зрењанинска гимназија, Зрењанин

ТРЕЋА НАГРАДА

1. Пипета и Бирета, Хемијско-прехрамбена технолошка школа, Београд
2. Поглед, Зајечарска гимназија, Зајечар
3. Гимназијалац, Ваљевска гимназија, Ваљево
4. Гимназион, Гимназија у Чачку
5. Мезимац, Гимназија и економска школа „Доситеј Обрадовић“, Бачка Топола

Републичка комисија

1. Проф. др Вељко Брборић, потпредседник Друштва, председник Комисије
2. Босиљка Милић, секретар Друштва, секретар Комисије
3. Проф. др Весна Ломпар, председник Друштва, члан Комисије
4. Мр Злата Златановић, члан Управе Друштва, Члан Комисије
5. Проф. др Милан Алексић, члан Управе Друштва, члан Комисије

ПОЗИВАМО СВЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ ДА УЗМУ УЧЕШЋА
У НАРЕДНОМ КОНКУРСУ ЗА НАЈБОЉЕ ЛИСТОВЕ И ЧАСОПИСЕ
ОСНОВНИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА СРБИЈЕ

Друштво за српски језик и књижевност Србије
и редакција часописа *Свет речи*,
у циљу подстицања рада листова и часописа у
основним и средњим школама расписује

К О Н К У Р С

ЗА НАЈУСПЕШНИЈЕ ЛИСТОВЕ И ЧАСОПИСЕ
ОСНОВНИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА
ОБЈАВЉЕНЕ У ШКОЛСКОЈ 2022/2023. ГОДИНИ

Конкурс почиње даном објављивања, а завршава се 30. октобра 2023. године. Стручна комисија коју именује Управа Друштва и редакција *Света речи* прегледа све приспеле листове и часописе, бира и проглашава три најбоља резултата, објављује и награђује на Зимском семинару дипломом и наградом у књигама. Такође се резултати објављују у *Информатору* – публикацији Друштва која прати рад Зимског семинара и у јануарском броју *Света речи*.

Може се вршити увид у све листове и часописе током Зимског семинара 2023. године у просторијама Друштва за српски језик и књижевност Србије, на Филолошком факултету у Београду.

Школе се јављају на КОНКУРС својим листовима и часописима у обавезном штампаном облику.

Пријаву на КОНКУРС обавезно прослеђује званично школа.

Листове и часописе слати на адресу:
Друштво за српски језик и књижевност Србије
(КОНКУРС за школске листове и часописе)
Филолошки факултет, Студентски трг 3
11000 Београд, поштански фах 359

Активност и рад на издавању школских листова и часописа саставни је део годишњих програма образовно-васпитног рада школа.

Приликом јављања на КОНКУРС пријаву мора званично да проследи школа у обавезном папирном облику, иначе се пријављен учесник **дисквалификује**.

„СВЕТ РЕЧИ“ 55–56 / 2023.

ШКОЛСКИ И ФАКУЛТЕТСКИ ЧАСОПИС ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ
НАМЕЊЕН ЂАЦИМА, СТУДЕНТИМА И ПРОФЕСОРИМА
ИЗЛАЗИ ДВА ПУТА ГОДИШЊЕ

Издавач

Друштво за српски језик и књижевност Србије

За издавача

Весна Ломпар

Главни уредник

Милан Алексић

Заменик главног уредника

Ана Батас

Оперативни уредник

Босиљка Милић

Редакција

Славко Петаковић

Јован Чудомировић

Драгана Грбић

Балша Стипчевић

Миlena Јакић

Татјана Лазаревић Милошевић

Логотип

Шкарт

Коректура

Редакција часописа

Графички уредник

Лепосава Кнежевић

Цена броја: 500 динара

Рукописе у електронском облику слати на адресу:
svet.reci@fil.bg.ac.rs

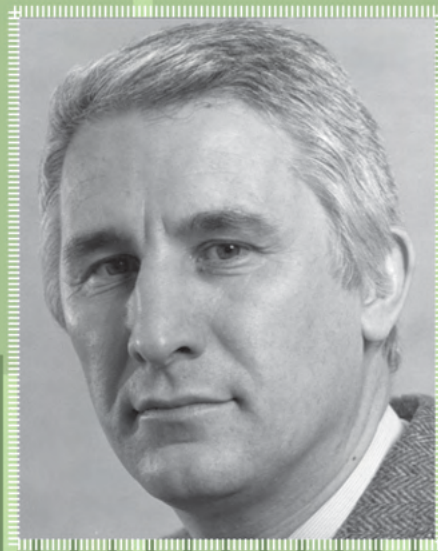
Друштво за српски језик и књижевност основали су 1910. године Јован Скерлић,
Павле Поповић и Александар Белић. Они су били и први председници Друштва.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81+82

СВЕТ речи : школски и факултетски часопис
за српски језик и књижевност намењен ђацима,
студентима и професорима / главни уредник
Милан Алексић. – 1997, бр. 1- . - Београд :
Друштво за српски језик и књижевност Србије,
1997- (Београд : Чигоја штампа). - 28 cm

Полугодишње.
ISSN 1450-6211 = Свет речи
COBISS.SR-ID 74925580

ISSN 1450-6211